TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

"Tėvynės Sargui" 60 metų

Liberalizmo, socializmo ir krikščionybės socialinių klausimų sprendimas

Lietuvos ekonominės santvarkos klausimu

Politinės partijos ir jų vaidmuo

Gudų dvejopa invazija

Demokratija, partijos ir asmuo

Lietuvos seimai

Inž. Antanas Rudis

1956 m. Įsteigtas 1896 m. 1 (13) Nr.

TĖVYNĖS SARGAS—GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: St. Dzikas, A. Gražiūnas ir Dr. Vl. Viliamas.

Redakcinis kolektyvas — Associate Editors: M. Galdikienė, O. Labanauskaitė, prof. Dr. K. Pakštas, L. Šimutis, Pr. Vainauskas, kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: 1648 De Kalb Ave., Brooklyn 37, N. Y.

Administracijos — Administration: Jonas Jakučionis, 8534 86th St., Woodhaven 21, N. Y.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

Tėvynės Sargo bendradarbiai:

J. Aistis, K. Ališauskas, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, inž. K. Baranauskas, vysk. V. Brizgys, vysk. P. Būčys (†), Dr. J. Budzeika, St. Dzikas, M. Galdikienė, J. Gobis, prof. J. Gravrogkas, A. Gražiūnas, Dr. D. Jasaitis, O. Labanauskaitė, St. Lušys, A. J. Kasulaitis, kun. J. Krivickas, Ig. Malinauskas, J. Matulionis, kan. J. Meškauskas, prof. Dr. J. Meškauskas, J. Mulokas, vysk. V. Padolskis, prof. Dr. K. Pakštas, V. Peldavičius, kan. Pr. Penkauskas (†), L. Prapuolenis, J. Puškorius, prof. Dr. A. Ramūnas, S. Rauckinas, Dr. P. V. Raulinaitis, A. Sušinskas, A. Sužiedėlis, S. Sužiedėlis, Dr. A. Šerkšnas, Dr. A. Škėrys, A. Trimakas, prel. L. Tulaba, J. Tumėnienė, E. Turauskas, P. Vainauskas, V. Vaitiekūnas, kan. M. Vaitkus, kun. J. Vaškas, M.I.C, Dr. V. Viliamas, kan. V. Zakarauskas, Br. Zumeris, Dr. Kl. Žalalis, B. Žukauskas ir kt.

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄJUNGOS CENTRO KOMITETAS

Čikaga, 1959 m. sausio mėn. 9 d.

Brangus bendrų idealų Tautieti,

Krikščioniškoji demokratija yra moderni tarptautinė viešojo bei visuomeninio gyvenimo santvarka, kuri savo programa vieningai derina krikščioniškuosius principus su modernaus gyvenimo reikalavimais. Po antrojo Pasaulinio karo krikščioniškoji demokratija visoje eilėje aukštos kultūros kraštų buvo pagrindinė politinė atsvara prieš komunizmo įsigalėjimą. Per visą pokarinį laikotarpį Vakarų Vokietijoje, Italijoje, Austrijoje, Belgijoje ir kitose valstybėse krikščionys demokratai vieni arba su kitomis grupėmis sudaro parlamentines daugumas, dalyvauja koalicijose, stovi vyriausybių pagrindiniuose postuose, vadovaudami valstybių politikai ir gyvenimui. Panašus krikščioniškosios demokratijos kilimas Pietų Amerikoje rodo, kad ir ateityje katalikiškuose kraštuose ji bus vadovaujanti politinė srovė.

Lietuvoje krikščioniškoji demokratija turi garbingą praeitį. Jai tenka vadovaujantis vaidmuo ir Lietuvos laisvinimo organizacijose. Netenka abejoti, kad jai teks labai svarbus vaidmuo ir išlaisvintoje nepriklausomoje Lietuvoje.

Tačiau krikščioniškoji demokratija, kaip ir kiekviena idėja, turi būti gyva. Ji privalo turėti stiprią atramą katalikiškoje visuomenėje ir ypač jaunuomenėje. Mums svarbu ne tik ją išlaikyti bei gaivinti tremtyje ir padėti katalikiškajai visuomenei tinkamai orientuotis mūsų politiniuose

reikaluose, bet ir pačią ideologiją gilinti, studijuoti krikščioniškosios demokratijos principų pritaikymo sąlygas išlaisvintoje Lietuvoje.

Krikščioniškosios demokratijos problemoms svarstyti jau daug metų yra leidžiamas neperiodinis žurnalas TĖVYNĖS SARGAS. Tačiau iškylančių problemų gausumas ir reikalas dažniau informuoti katalikišką visuomenę įvairiais politiniais klausimais verčia padažninti TĖVYNĖS SARGO leidimą ir jį labiau suaktualinti, ypačiai, kuomet bendroji katalikų periodinė spauda nevisada yra linkus atkreipti tinkamą dėmesį į mūsų S-gos aktualiuosius politinius uždavinius. Todėl L. K. D. Sąjungos Centro Komitetas ryžtasi nuo 1959 m. pradžios leisti Tėvynės Sargą reguliariai kas 4 mėn. Kaip daugelis skaitytojų pageidauja, jo turinys bus žymiai įvairesnis, nors puslapių skaičių ir tektų kiek sumažinti. Tokio kas 4 mėn. einančio T. S. kiekvieno numerio turinys apims —

1. porą principinio pobūdžio straipsnių,
2. nušvies to meto visą lietuvišką politinę veiklą ir jos atsiekimus pasaulyje,
3. duos išsamų lietuvių visuomeninės veiklos vaizdą,
4. vertins visus svarbesnius kultūrinius įvykius ir duos plačią kultūrinio gyvenimo apžvalgą,
5. patieks svarbiausias žinias iš katalikų pasaulio,
6. informuos skaitytojus apie mokslo naujienas,
7. padės skaitytojams susiorientuoti apie visus to meto svarbesnius įvykius ir padės juos vertinti.

Be gausaus TĖVYNĖS SARGE dalyvaujančių bendradarbių būrio, naujai jame bendradarbiauti sutiko visa eilė vyresnių ir jaunesnių intelektualų bei veikėjų, apsiimdami parūpinti čia numatytais klausimais straipsnių, žinių bei apžvalgų.

Užsibrėžę padaryti TĖVYNĖS SARGĄ periodinį ir aktualų žurnalą, maloniai prašome visus bendraminčius paremti jo leidimą. Kaip kiekvienam spaudos leidiniui, taip ir mūsų žurnalui reikalingi prenumeratoriai. Todėl visi mūsų bendraminčiai maloniai prašomi būti TĖVYNĖS SARGO prenumeratoriais.

Be to, primename, kad Liet. Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubai leidžia savo žurnalą JAUNIMO ŽYGIUS, kurie apjungia demokratiškai nusistačiusią krikšč. demokratams artimą jaunesniąją katalikų kartą.

JAUNIMO ŽYGIAI lanko savo skaitytojus gana reguliariai, nes 1958 m. jų pasirodė net ketvertas numerių. Naujaisiais 1959 metais užplanuota JAUNIMO ŽYGIUS leisti kas 4 mėn., derinant abiejų žurnalų leidimo laiką taip, kad kas antras mėnuo pakaitomis išeitų po TĖVYNĖS SARGO ir JAUNIMO ŽYGIŲ numerį.

TĖVYNĖS SARGO prenumerata metams 4 doleriai. TĖVYNĖS SARGĄ ir JAUNIMO ŽYGIUS prenumeruojant drauge, metams abu žurnalai kainuos 6 dol.

Prenumeratos užsakymus prašome siųsti TĖVYNĖS SARGO administratoriui K. Povilaičiui, 6538 South Western Avenue, Chicago 36, Illinois.

DR. K. ŠIDLAUSKAS
LKDS Centro Komiteto
Pirmininkas

PETRAS MALDEIKIS
Sekretorius

Brangusis Vienminti,

Esam išsisklaidę ir apkrauti tiesioginiais savo darbais. Dideli atstumai beveik neleidžia mums susitikti. Mūsų veikimas daugiausia galimas tik per savo spaudą. Spauda yra tikriausia priemonė dėstyti savo mintis bei nusistatymus ir formuoti viešąją nuomonę. Mūsų spauda turi būti nuolatinė ir eiti kartu su gyvenimu. Krikščioniškosios Demokratijos idealus gali paskleisti visuomenėje tik mūsų pačių spauda.

Tėvynės Sargo Administracija, pasitikėdama Jūsų pritarimu, ryžtasi vykdyti mūsų spaudos prenumeratos vajų ir mūsų spaudą pastatyti į tinkamas vėžes.

Jūs esat labai prašomi patys užsiprenumeruoti ir padėti surasti daugiau prenumeratorių.

Šiais metais esame pasiryžę išleisti 3 Tėvynės Sargo ir 3 Jaunimo Žygių numerius. Tik su Jūsų pagalba, greitu ir tiksliu atsiskaitymu, galėsime savo pasiryžimą tesėti.

Prašome pridėtą lapelį užpildyti ir voke atsiųsti Administracijai.

Pagarba ir geriausi linkėjimai

TĖVYNĖS SARGAS

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1956 m. Įsteigtas 1896 m. 1 (13) nr.

TĖVYNĖS SARGYBON PRIEŠ 60 METŲ

ST. DZIKAS,
Elizabeth, N. J., JAV

Šių metų pradžioje suėjo 60 metų nuo pasirodymo pirmojo "Tėvynės Sargo". Nevien vardas riša aną, sunkiausiose sąlygose kas mėnuo knygnešių pasiaukojimo dėka sklidusį pavergtoje Lietuvoje "T. Sargą", su šiuo, tremtiniškuoju, nerandančiu kelio į vėl pavergtą tėvynę. Tie patys krikščionybės, lietuvybės ir lietuvių tautos gerovės reikalai tada ir dabar iššaukė "T. S." į gyvenimą.

Dirva, į kurią 1896 m. atėjo "T. Sargas", buvo "...užleista nuo amžių ir per tai užžėlusi usnėmis ir kukaliais" (T.S., 1896 m. 1 nr.). Bajorijai ir didelei daliai kunigijos nutolus nuo lietuviškosios liaudies, ši nuostabiu gajumu išlaikė tautinę sąmonę ir devynioliktame amžiuje davė eilę dvasios milžinų, kurie ryžosi ją išvesti į šviesesnę ateitį. Jų pastangomis pasirodę knygos ir laikraščiai užkūrė kibirkšti, kuri, kad ir sunkiausiose sąlygose, išplito į visuotinį gaisrą, atnaujinusį Lietuvos veidą. "T. S." pasirodymo metu Maskolijos pastangos surusinti, supravoslavinti ir nuskurdinti Lietuvą buvo pasiekusios aukščiausio laipsnio.

Labai negausi ano meto lietuviškoji inteligentija, romantizmo dvasios pagauta, nežiūrėdama spaudos uždraudimo, "Aušros" puslapiuose žadino tėvynės meilę tautoje daugiausia didingos praeities nostalgiją kurstydama. Praktiškesne vaga pasukęs "Varpas" po kurio laiko pateko materializmo dvasia persisunkusių Maskvos studentų įtakon, ir tikinčiajai inteligentijai tapo nebepriimtinas. Tada kataliku inteligentų ir kunigų pastangomis 1889 m. gale pasirodė "Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga", "Tėvynės Sargo" idėjų pradininkė. Ji savo užsimojimuose buvo radikali, o jos tikslai ir šiandien aktualūs: "Mūsų obalsiai — katalikystė ir lie-

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

tuvystė. Nuo tų obalsių, nors visos pragaro dvasios sujudėtų, nors savo gyvastį padėtum — neatsisakysime" (Apžvalga, 1895 m. 1 nr.).

Mintis leisti "T. Sargą" kilo Seinų ir Kauno seminarijų auklėtinių galvose. Ji brendo keletą metų, ir tik daugumai jų tapus kunigais, buvo realizuota 1896 m. (plg. P. P. Bučys, Prieš senajam Tėvynės Sargui užgemant, T. S., 1947 m. 1 nr.). Jį beveik visą laiką redagavo energingasis kun. J. Tumas.

Pirmaisiais dviem savo pasirodymo metais "T. S." turėjo savo tituliniam puslapyje šūkį: "Mylėk V. Dievą už viską labiau, artimą kaipo pats save, o tėvynę už save daugiau". Jis neabejotinai nusakė kataliko lietuvio veiklos programą: vertybių viršūnėje stovi nekintami krikščioniškosios moralės principai — visos žmogiškosios veiklos kelrodis; artimo meilės dėsniai diktuoja privataus ir viešojo — socialinio gyvenimo taisykles; tautos — tėvynės gi reikalai yra aukštesnė vertybė, nei asmeniški patogumai. Tačiau po kurio laiko redaktoriui šis šūkis pasirodė netinkamas, perdaug "dvasiškas" ir, neradęs nieko geresnio, vietoj jo užrašė šią "T. Sargo" "programą": Stovi ant sargybos lietuvių tautos: šviesos, tikėjimo ir kalbos. Ši programa buvo naudojama iki 1901 m. Nežiūrint kaip redakcija charakterizavo "T. Sargą" šūkio ar programos pagalba, jo turinys, pradedant redakcijos vedamaisiais ir baigiant labai gausiom korespondencijom iš visur, kur tik gyveno lietuviai, rodo, kad jis liko ištikimas pirmojo savo šūkio idealams, kuriuos gal konkrečiau išreiškė vėliau pasirinktoji "programa".

Nedvejojant galima teigti, kad "'T. S." pasirinko labai gyvenamam momentui pritaikytą programą, kuri buvo nukreipta šiomis degančio aktualumo kryptimis: kovą už lietuvišką žodį, katalikybę, lietuvių teises ir pastangas skleisti apšvietą lietuvių tarpe. Štai (1898 m. 9 nr.) randame labai išsamų ir konkrečiais pavyzdžiais pailiustruotą straipsnį, nurodantį, kaip turi įvairiais atvėjais elgtis valstiečiai, ypač kiek tai liečia jų santykius su rusais. Tai tikras lietuviškosios veiklos liaudžiai kodeksas. Kitame straipsnyje, remiantis prigimtinės teisės dėsniais, abejojantiems įrodoma, kad visoks tautinis darbas, kurį draudžia okupantų valdžia, morališkai yra pateisinamas, o kas jam kenkia, nusikalsta prieš tautą ir Kūrėją (1902 m. 2/3 nr.). Kitas vedamasis (1898 m. 9 nr.) įrodinėja sulenkėjusiems kunigams, kad religijos tiesų skelbimas prigimtąja kalba plaukia iš pačios religijos pagrindų. Kitur vėl paneigia jų tvirtinimus, kad "tautiškas judėjimas... tai nuodėmė, separatizmas, vaisymas neapykantų..." (1900 m. 5 nr.).

Kiek dėmesio skyrė "T. Sargas" mokyklų reikalams, galima spręsti iš to, kad kiekviename numeryje buvo atskiras skyrius, dažnai užėmęs pusę viso laikraščio, kur su neprastu kruopštumu buvo registruojamos visos rusifikacijos per mokyklas okupantų pastangos ir apskritai kova už lietuvišką mokyklą.

Kita sritis, kuriai "T. Sargas" ypač daug dėmesio skyrė, tai kova už lietuvišką spaudą. Skatinimas carui prašymų rašymo akcijos, smulkus bylos eigos fiksavimas ir nenuilstamas raginimas kovą tęsti iki laimėjimo nusako "Tėvynės Sargo" vaidmenį šioje byloje.

Turėjo "T. Sargas" visai aiškią socialinę programą, kurią dėstė keliais atvėjais, ypač pasisakydamas dėl pradėtų platinti socialistų šūkių, atneštų iš pramoningos Vakarų Europos ir Lietuvoje neturėjusių nei dirvos, nei pateisinimo. "T. Sargas" peikia socialdemokratų atsišaukimų autorius, kam šie juos "...surėdė biauriai, nelietuviškai, stačiai perrašydami kokį užrubežinį atsišaukimą į darbininkus, tik pakeisdami kapitalistus — caru" (1900 m. 8 nr. 3 p.). Toliau teisingai nurodo, kad dėl visai svetimų lietuviams šūkių platinimo "jau aukos krenta, areštai naudingiausių žmonių kasdien be paliaubos dešimtimis eina. Norintieji patarnauti lietuviams geru būdu dabar atsispirdami keikia anuos socialdemokratus, o įpuolusius į vergiją nė už kankinius nelaiko" (ten pat). Pati "Tėvynės Sargo" socialinė programa plačiai išdėstyta tos pačios redakcijos leistoje inteligentams Žinyčioje (1900 m. 1 nr.), straipsnyje "Istorija darbo", kur tarp kita ko remiamasi ir enciklikos Rerum Novarum principais.

Besirūpindamas konkrečiai kovos dėl lietuvių teisių klausimais, "Tėvynės Sargas" nesistengė kurti savo politinės programos. Ji per eilę metų išryškėjo iš atsitiktinių pasisakymų gyvenamojo laiko aktualiaisiais klausimais. Tik 1902 m. 2/3 numeryje tilpo D. D. (Bikino) išsamus straipsnis "Apie svietišką ir dvasišką valdžią", kuriame, remiantis Bažnyčios mokslu ir prigimtinės teisės principais, svarstoma sąžinės laisvės, valdžios įsakymų leistinimo dvasiškuose dalykuose apribojimo, prigimtinių teisių neliečiamumo, valstybės tikslų ir kiti klausimai. Remdamasis teorinėmis prielaidomis, autorius įrodinėja tautinio darbo ir kovos prieš maskoliškąją valdžią leistinumą. Valdžia nėra visagalė. Ji "turi aiškiai apribotą apskritį, kurį peržengus svietiškos valdžios parėdymai nustoja savo galios, nes tuokart valdžia elgiasi priešingai savo tikslui; dėl to ir įstatymai jos tampa neteisingais" (3 p.). "...Valstybės valdžia neturi tiesos kištis nė į mūsų tikėjimo, nė sąžinės dalykus, nė prigimtų žmo-

nių teisių atimti... Tikrasis svietiškosios viešpatystės tikslas yra — parūpinimas savo sąnariams dalykų liglaikinės laimės pasiekimui, nes žmonių dėl to sueita į kuopa, arba draugiją, idant to, ko kiekvienas skyrium negali padaryti, visi drauge nuveiktų, t.y., dėl to, kad būtų geriau gyventi ir liglaikinę laimę lengviau pasiekti, o to tegalima tuokart išpildyti, jei kiekvienas žmogus liuosai galės džiaugtis prigimtomis sau tiesomis ir bus apgintas nuo jų skriaudimo. Dėlto pirmoji ir tiesiausia svietiškos valdžios pridermė yra apgynimas prigimtų žmonių teisių ir užlaikymas ramybės ir teisybės" (10 p.).

"Tėvynės Sargas", kaip ir kiti ano meto lietuvių laikraščiai, vengė griežtesnio pasisakymo Lietuvos politinės ateities klausimu, kiek tai lietė Rusijos suverenumą Lietuvoje. Tokią taktiką reikia laikyti visai suprantamą ir atitinkančia to laiko sąlygas. Pirmasis rūpestis tada buvo kelti tautos kultūrinį lygį ir kovoti už lietuvių kalbos teises viešajame gyvenime ir ypač mokyklose, o taip pat ginti lietuvių teises nuo okupantų. Nepriklausomos Lietuvos idėja tada atrodė tolima svajonė. Todėl bet kokie priekaištai ano meto veikėjams, kurie tenkinosi Lietuvai tik autonomijos reikalavimu, yra nenuoseklus anos epochos vertinimas iš dabarties perspektyvos ir nemoralus ieškojimas Lietuvos priešų, kur jų nebuvo. Juk ir Vilniaus seimo oficiali visų priimta pažiūra buvo autonominė, o ne nepriklausoma Lietuva. Nepamirškime, kad ir Petrapilio seime (1917 m.) dar ne visiems ano meto veikėjams buvo pakeliui su nepriklausoma Lietuva. Vartant ano meto lietuviškus laikraščius, krinta į akis faktas, kad politiniu Lietuvos ateities klausimu buvo labai vengiama pasisakyti.

"Tėvynės Sargo" redaktoriaus pasisakymas (1900 m. 12 nr.), kad politišką Lietuvos nepriklausomybę jis laiko tuščia svajone, turi savo atskirą istoriją, kurią plačiai nušvietė V. Biržiška (Aidai, 1954 m. 6 nr. 261 p.). Tas pareiškimas buvo taktinis manevras, turėjęs žymios įtakos į spaudos uždraudimo panaikinimo bylos eigą. Retais atvėjais tačiau nebuvo vengiama pasisakyti ir aiškiau, ir tai dar prieš "T. Sargui" pasirodant. Štai "Apžvalga" (1895 m. 1 nr.) numato, kad "atsiskirs nuo kita-kitos tautos ir padarys savistovias valstybes, kuriose bus liuosybė tikėjimo ir sąžinės. Kada maskoliškas milžinas gaus galą, rasit jau visai netoli bėra." Tačiau anais laikais remti visą tautinę veiklą ta prielaida būtų buvęs politinis neišmanymas, tik padidinęs aukų skaičių. Todėl ir "T. S." (1900 m. 8 nr.) vedamasis pasisako prieš socialdemokratų atsišaukimus, kurie neapgalvotai kurstė maištus ir tuo būdu tik pražudė daug taurių lietuvių.

Mūsų tremtiniškoji laikraštija, nuėjusi į kraštutinumus tarpusavius nesutarimus gvildendama, galėtų pasimokyti nuosaikumo ir tolerancijos iš "T. Sargo" ir jo redaktorių. Štai "Varpo" dešimtmečio proga (T. S., 1889 m. 11 nr., 49 p.) redaktorius rašo: "...Leiskite, broliai, išreikšti jums prietelystės jausmus vardan vienokio tikslo ir sušukti: ...Tegyvuoja tarp mūsų santarvė! Šalin žvairavimai ir asabiškos neapykantos!" O tų žvairavimų gi pasitaikydavo. Ta proga redaktorius pasiuntė "Varpui" "du geresniu ir moksliškesniu straipsniu, o taip pat ir 10 rublių auką". Gi "Žinyčioje" dėl ginčų įspėjama: "...Ale kas kita ginčytis (tas yra gerai), o kas kita pjautis, kaip pjaunas katės siaurame maiše, kada abidvi tūlas Ivanas skandintų neša... Kritikos paskyrimas — ne mindžiojimas ypatų ir jų darbų, bet taisymas nuomonių". Tai žodžiai, kurie ir šiandien tebėra aktualūs, deja, neįgyvendinti.

Toksai bendrais bruožais buvo "Tėvynės Sargas", devynerius metus stovėjęs pavergtos Lietuvos sargyboje. Tada, kai spaudą atgavus, laikraščiams leisti sąlygos pasidarė nepalyginamai palankesnės, jis baigė savo dienas, užleisdamas sargybinio postą naujiems, gausesniems ir jaunesniems sargybiniams. Jo darbą tęsė "Draugija" ir kiti laikraščiai.

Sunkios buvo "Tėvynės Sargo" darbo sąlygos, tačiau, baigiant penktus jo gyvavimo metus, redakcija galėjo pasidžiaugti, kad per tą laiką nenukentėjo nė vienas jos korespondentas, ir tik trys platintojai "patyrė neatlyginamos pragaištie". Prisiminus ano laiko padėtį, reikia pripažinti, kad tai buvo nuostabus konspiracijos sėkmingumo įrodymas.

"Tėvynės Sargas" sukūrė vadinamąjį sargiečių sąjūdį. Štai, kaip jį apibūdino "T. S." redaktorius dar 1900 m. (12 nr., 3 p.): "Sargiečiu mes vadiname tą, kuris... iš pilnai liuosos valios atlieka kokį nors darbą: ką nors apsako, praneša, skatiką duoda, platina ir t.t." Toliau (4 p.) jis sako: "Sargiečiais mes vadiname tuos apšviestūnus, kurie Lietuvai reikalauja lavinimosi progreso, negriaudami senoviškų jos pamatų... Mes tada neužsiimame klausimu, kaip Lietuvai būtų geriau: po lenkų, po maskolių valdžia, ar nė vieno nuo ko nepriklausančiai... Ne per revoliuciją, ne per maištus,... bet per atvirą akis į akį reikalavimą ir mums teisybės tarnaujame ir tarnausime Lietuvai... Ne ginklais, bet dvasia, gyvumu svetimtaučiai parodys Rusijai, jog tuščias darbas išnerti juos visus iš kailio... Sargiečiai protestuoja ir prieš socialistiškas svajones — išmesti, kaip supuvusius visus bendrijos pamatus, idant paskui galėtų atsistoti ant nauju... bet ant kokių, jie patys dar nežino. Pripažįstame, jog krikščionystė — tai bendrijos sveikata; jog katalikystė — tai

Lietuvos motina, kurią nuodėminga pažeminti ir iškoneveikti. Nėra nieko klaidingesnio, kaip sargiečius vadinti klerikalais, o T. Sargą — kunigų laikraščiu".

Tokie buvo kai kurie sargiečių principai, kurie vėliau buvo įtraukti į L. Krikščionių Demokratų Susivienijimo programos projektą, 1904 m. trijų profesorių (Bučio, Dambrausko ir Maciulevičiaus) paruoštą. Tuo būdu "T. S." ugdė krikščioniškosios demokratijos sąjūdį Lietuvoje, nors šį vardą laikraštis pirmą kartą paminėjo bene tik 1903 m., rašydamas apie pop. Leono XIII enciklikas. Vilniaus seime krikščionys demokratai dalyvavo jau "atstovaudami savo programos idealus, bei kovodami už jų reikalavimų įgyvendinimą" (M. Krupavičius, T. S., 1954 m. 11 nr.). Savo centro tačiau jie dar neturėjo ir, pagal kun. J. Tumą, liko vien dvasios sąjunga. Minėtoji L. K. D. Susivienijimo programa pasižymėjo tuo pačiu nuosaikumu ir tikslų gyvenimiškumu, kaip ir jai dirvą rengęs "T. Sargas". Programos autoriai sako: "Mes tiek tereikalaujame, kiek galime tikėtis gauti ir tiek težadam, kiek šių dienų aplinkybėse galima išpildyti... Mūsų ginklas — dvasios stiprybė, o mūsų stiprybė tame, kad kovojame vien už tiesą ir teisę". Gi prel. M. Krupavičius pastebi, kad "autoriai savo programą rašė ne pogrindžiui, bet viešam gyvenimui (T. S., 1954 m. 11 nr.).

"Tėvynės Sargo" skelbtosios idėjos davė paskatos krikščioniškosios demokratijos sąjūdžiui Lietuvoje. Ji dar vergijos metais augo, stiprėjo ir išugdė gausų būrį veikėjų, kurie Vilniaus ir Petrapilio seimuose jau sudarė didelę atstovų daugumą, o atsikūrus nepriklausomai Lietuvai, valstybės organizavimo karščiausios darbymetės laiku, turėjo didžiosios tautos dalies pasitikėjimą. "Tėvynės Sargo" ir sargiečių idėjos, tik jau suformuluotos ir susistemintos, tebėra gyvos ir aktualios ir šiandieną, o jų skelbėju yra vėl nenuilstantis "Tėvynės Sargas".

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga buvo sumanyta daug anksčiau prieš spalių 17 d. manifestą. Vyriausius programos punktus buvo pabrėžęs pats gyvenimas.

Kun. J. TUMAS-VAIŽGANTAS

LIBERALIZMO, SOCIALIZMO IR KRIKŠČIONYBĖS SOCIALINIŲ KLAUSIMŲ SPRENDŽIAMOJI LINIJA

KUN. VYT. BAGDANAVIČIUS, MIC,
Chicago, Ill., JAV.

Visuomeninis[1] mokslas yra mokslas apie žmonių santykius. Žmonių santykiai yra labai įvairūs. Žmonės santykiauja šeimoje, mokykloje, bažnyčioje, darbovietėje, krautuvėje, tautoje, valstybėje ir visoje žmonijoje. Dėl to socialinė sritis yra labai plati ir nepaprastai įvairi.

Nėra lengva visą socialinę sritį vienu žvilgsniu apimti. Dėl to labai dažnai socialinė sritis yra susiaurinama. Dažniausiai socialinis klausimas iškyla tada, kai kuri visuomenės dalis pradeda kęsti nepriteklių. Iš to ir visuomeninį mokslą norima laikyti tik mokslu apie šalpos organizavimą. Kiti mano, kad socialiniai santykiai yra tik tie, kurie kyla iš ekonominių santykių, pvz., iš pirkimo ir pardavimo santykių arba iš darbo ir atlyginimo santykių. Kiti, priešingai, socialine sritimi laiko tik laisvus žmonių susirinkimus pasisvečiavimo tikslais. Mes manome, kad visi čia suminėti socialinės srities aptarimai yra nepilni. Šiame semestre socialine sritimi mes norime suprasti visus žmonių santykius, šeima pradedant bei valstybe ir Bažnyčia baigiant.

Šitaip suprantant socialinę sritį, socialiniai klausimai pasidaro nepaprastai įvairūs ir jų iškyla labai daug visokiose formose. Tačiau betyrinėjant visus tuos klausimus, iškyla vienas klausimas, turįs lemiančios reikšmės visai sociologijai. Tas klausimas — kas yra visuomeninio gyvenimo pagrindas: **asmuo ar bendruomenė?** Kas turi kam tarnauti: ar asmuo bendruomenei, ar bendruomenė asmeniui? Ir nuo atsakymo į šį klausimą sociologijos mokslo keliai skiriasi. Jeigu atsakysime, kad bendruomenė turi tarnauti asmeniui, gausime individualizmą, kapitalizmą ir kitas liberalistines apraiškas. Jeigu atsakysime, kad asmuo turi tarnauti bendruomenei, gausime socializmą. Jeigu mes šiuos kelius dar toliau pravesime, tai iš beribio liberalizmo pateksime į anar-

1) Paskaita, skaityta Lietuviškų Studijų Institute, Chicagoje, Ill., 1956 m. sausio 7 d.

chiją, o iš perdaug žmogų suvaržančio socializmo pateksime į komunistinę priespaudą.

Štai, dėl ko verta yra socialines studijas pradėti nuo liberalizmo ir socializmo. Modernus žmogus gyvena dviejų didelių revoliucijų šešėlyje: liberalizmo revoliucijos ir socializmo revoliucijos. Liberalizmo revoliucija įvyko 1789 m. Prancūzijoje. Socializmo revoliucija įvyko 1918 m. Rusijoje. Socializmo revoliucija griauja tai, ką pastatė liberalizmo revoliucija.

Krikščioniškoji visuomenė gyvena blaškoma šių dviejų viena prieš kitą einančių srovių. Šios srovės viena kitą naikina. Krikščioniškos visuomenės uždavinys yra grąžinti taiką pasauliui. Dėl to ji turi rasti priemonių atskirti socializmo ir liberalizmo klaidas ir pateikti pasauliui išsigelbėjimo planą. Juk krikščionybė tam ir yra pasaulyje, kad pateiktų žmonėms išsigelbėjimo planą.

I LIBERALIZMAS	III KRIKŠČIONYBĖ	II SOCIALIZMAS

ASMUO IR VISUOMENĖ

Stipriai pabrėžia asmens reikšmę prieš visuomenę. Iškilus konfliktui tarp asmens ir visuomenės, reikia pasisakyti už asmens neliečiamybę.

Praktikoje pasidaro taip, kad kas yra galingas, tas gali nesiskaityti su kitu.

Voltaire, liberalizmo pranokėjas, rašė: "Mes niekada nemanėme šviesti batsiuvių ir tarnaičių. Tai yra apaštalų darbas".

Stipriai pabrėžia asmenį. Asmuo yra didesnis už visą pasaulį dėl to, kad jis yra amžinas: jis nemiršta. Dėl to asmuo yra didesnis už visas organizacijas. Organizacija yra tik priemonė asmeniui išsitobulinti.

Tačiau tas asmuo nėra vienišas. Jis turi pareigą mylėti artimą. Artimo meilė turi savyje kažką dieviško. Ant krikščioniškos artimo meilės klesti visokios organizacijos, šeima pradedant ir tauta bei valstybe baigiant.

Stipriai pabrėžia visuomenę. Vienas žmogus nieko negali: nei užgimti, nei užaugti, nei išsimokslinti. Visuomenės teisės yra svarbesnės už asmens teises. Šimtas asmenų susirinkusių kartu yra daugiau negu jų suma.

Praktikoje išsivysto nesiskaitymas su atskiru asmeniu. Iš čia gauna pradžią ir komunizmo vergija ir visoks kitoks žmogaus pavertimas į masę.

ASMUO IR DIEVAS

Dievas, pasak liberalų, yra, tačiau Dievas, sukūręs pasaulį, juo ir žmogumi daugiau nesirūpina. Mokslas turėtų atstoti religiją. Jei atskiras žmogus nori, jis gali tikėti ir gar-

Ir asmeniškas ir visuomeniškas žmogaus santykis su Dievu.

Su Dievu santykiauja asmuo, nes jis turi protą ir laisvą valią. Per žmogų santykiauja su Dievu ir visuomenė.

Nėra nei asmeniško, nei visuomeniško žmogaus santykio su Dievu. Socializmas yra nusistatęs prieš religiją ir vienaip ar kitaip su ja kovoja.

Apie dorovę socia-

binti Dievą. Religija yra ne visuomeninis, bet privatinis reikalas. Jokių visuomeninių pareigų iš religijos neseka. Tačiau visas privačias religijas reikia toleruoti.

Liberalizmas ugdo religinį individualizmą: jausti, kad esi su Dievu; o kas yra aplinkui nesvarbu. Voltaire: "Paprastų žmonių nereikia lavinti".

"Visa Jūsų, jūs gi — Kristaus, o Kristus — Dievo" (I cor. 3, 23). Ypač Katalikų Bažnyčioje yra ugdomas visuomeniškas Dievo garbinimas šv. Mišių pareiga ir kitaip.

lizmas nekalba. Praktiškai, jis laiko geru dalyku kovoti už darbininkų išlaisvinimą iš kapitalistų priespaudos.

ASMUO IR NUOSAVYBĖ

Žmogus turi teisę nuosavybę turėti, ja naudotis ir ją piktnaudoti Valstybė neturi teisės pertvarkyti turtus ar juos nusavinti.

Liberalizmas remia kapitalistinę santvarką. Jis padeda privačiai iniciatyvai. Jis padeda žmogui, norinčiam savo talentus išnaudoti ūkinėje srityje.

Žmogus turi nuosavybę. Tačiau savo nuosavybę naudotis jis negali be atodairos į savo artimą. Jis neturi teisės savo nuosavybę piktnaudoti. Reikalui esant, jis turi atsižadėti savo nuosavybės, kad padėtų savo artimui. Ši pareiga eina jam iš artimo meilės. Dėl to fabrikas, mokėdamas darbininkui, turi žiūrėti ne tik rinkos kainos, bet ir teisingumo bei artimo meilės reikalavimo.

Žmogus nuosavybės neturi. Ją turi tik visuomenė. Atskiras žmogus savo privačią nuosavybę turi gavęs tik iš visuomenės. Dėl to vyriausybė gali pertvarkyti nuosavybes. Didžioji pramonė ir prekyba turi būti ne privataus asmens, bet valstybės.

IŠVADOS

Trys pagrindiniai veiksniai

Mes peržvelgėme, nors labai suglaustai, tris pagrindines žmogaus santykių sritis: žmogaus santykius su artimu, jo santykį su Dievu ir jo santykį su pasauliu, t.y., su daiktais arba turtu. Šie trys santykiai apima visus žmogaus santykius. Nėra žmonių santykių, kurie netilptų į kurią vieną iš šių grupių. Jie yra: arba žmogaus santykiai su Dievu, arba jo santykiai su artimu, arba jo santykiai su turtu. Jeigu yra tvarkoje žmogaus santykiai su šiais trimis veiksniais, tai visi žmogaus santykiai yra tvarkoje.

Mes peržvelgėme, kaip šių trijų veiksnių atžvilgiu laikosi trys pagrindinės socialinės kryptys, būtent: liberalizmas, socializmas ir krikščionybė.

LIBERALIZMAS

Mes matėme, kad liberalizmas, nors labai aukštai stato asmens nepriklausomybę, tačiau visai nepaiso jo artimo. Tuo būdu jis neįstengia sukurti laisvos visuomenės. Vieni žmonės čia laisvėja, kitus išnaudodami. Liberalizmas tuo būdu sukuria pagrindą netvarkai žmonių santykiuose. Šios netvarkos pašalinti paskui atėjo socializmas ir komunizmas.

Kodėl liberalizmas vertindamas žmogų nepaiso jo artimo? Tai yra didelis klausimas, kurio išaiškinimui turėtų pasidarbuoti patys liberalai. Mums atrodo, kad liberalizmas praranda artimą ir netenka visuomenės, dėl to, kad jis nepaiso Dievo. Dievas jam gali būti ar nebūti. Nesant tvirto Dievo, nėra kam liberalo įpareigoti skaitytis su artimu. Čia pasitvirtina sena tiesa, kad kas neturi santykių su Dievu, tas neturi jų ir su artimu.

Liberalizmo santykis su daiktais, t.y., su turtu, atrodo, yra geras. Jis daug yra prisidėjęs išvystyti pramonei. Tačiau neturėjimas gerų santykių su artimu kenkia ir jo gamybai. Jeigu liberalizmas būtų nė kiek nevaržomas, visi kapitalai subėgtų į vienas rankas ir dirbantysis turto netektų. Tik darbininkų unijoms įsikišus, šio pavojaus Amerikoje buvo išvengta.

SOCIALIZMAS

Socializmas atrodytų esąs mokslas labai palankus visuomenei. Jis žmogų įpareigoja priklausyti visuomenei. Tačiau visa bėda yra ta, kad pats žmogus prapuola toje socializmo kuriamoje visuomenėje. Žmogus dingsta, lieka tik žmonių masė, arba minia.

Žmonių susibūrimą socializmas taip aukštai vertina, kad jam atiduota ir tai, kas priklauso Dievui ir tai, kas priklauso atskiram žmogiškam asmeniui. Socialistinėje visuomenėje žmogus santykiauja su savo artimu ne per Dievą, bet per turtą. Teisingas pasidalinimas turtais yra pats pagrindinis socializmo rūpestis. Pažymėtina, kad socializmas rūpinasi ne tiek turtus kurti, kiek jais dalintis.

Nepaisant socializmo pastangų žmogų visu kuo aprūpinti per visuomenę, socialistinėje visuomenėje žmogus pasidarė skurdesnis, negu anksčiau. Jis neteko teisės į Dievą. Jo santykis su artimu neteko brangiojo meilės ryšio. Jis neteko teisės į turtą. Galų gale jis neteko teisės į save patį, visai išnykdamas visuomenėje.

KRIKŠČIONYBĖ

Krikščionybė išlaiko sveiką asmenį ir sveiką visuomenę, nieko nesugadindama. Ji pripažįsta, kad žmogaus asmuo yra aukštesnis dalykas už visuomenę, nes jis yra nemirtingas. Tačiau šis nemirtingas individas neturi teisės į save žiūrėti, kaip į kokią išimtį. Jis privalo mylėti artimą, kaip pats save. Tuo būdu susidaro geras pagrindas visuomenei.

Kodėl krikščionijai pasiseka suderinti asmenį ir visuomenę? Dėl to, kad ji savo visuomenę atremia Dievu. Krikščionys gali sukurti tuo keliu labai stiprias visuomenes, nepražudydami asmens. Pvz., vienuolijoje žmogus atsižada labai daug ko, ko nereikia atsižadėti šiaip žmogui. Tačiau čia asmuo nedingsta, bet save išvysto net daug plačiau, negu kitur. Tai yra galima tik dėl to, kad vienuolijoje tiek tas kuris klauso, tiek tas, kuris duoda įsakymą, yra atsirėmęs Dievo teisingumu. Vienuolis pirmiau tarnauja Dievui, o tik per jį savo bendruomenei.

Ko gali pasimokyti katalikas visuomenininkas iš socializmo ir liberalizmo klaidų? Jis turi saugotis, kad jo kuriama visuomenė nepažeistų atskiro asmens teisių. Toliau, jis turi saugotis, kad, gindamas atskiro asmens teises, jis nenueitų taip toli, kad darytų skriaudą kitiems asmenims.

Šių dviejų pavojų išsisaugoti jis galės tik tada, kai iš savo organizuojamos visuomenės jis neišjungs Dievo teisingumo. Jei jis bandys kurti visuomenę jos realiai į Dievą neatrėmęs, jis ją vienaip ar kitaip pavergs, nes kiekvienas kitas centras, kurį jis vietoj Dievo parinks visuomeninio organizmo pagrindu, bus persiauras, kad žmonių nepavergtų ir jų gyvenimo neiškreiptų. Socializmo ir liberalizmo nepasisekimai yra šiam reikalui gyvas perspėjimas.

Sveika demokratija, pastatyta ant nesikeičiančių prigimties įstatymo dėsnių ir apreikštų tiesų, visada ryžtingai priešinsis tai pražūčiai, kuri suteikia neribotą ir nežabotą valdžią valstybės įstatimdavystei ir tokiu būdu demokratinę valstybės formą, nors ir paliekant apgaulingą kaukę, paverčia absoliutine sistema.

PIJUS XII

SVARSTYMAI APIE LIETUVOS EKONOMINĘ SANTVARKĄ

DR. J. BUDZEIKA,
New York, N. Y., JAV.

Šio rašinio tikslas — panagrinėti ekonominės santvarkos problemas ateities laisvoje Lietuvoje. Šią problemą svarstant, tuoj pat iškyla amžinas klausimas: kokios santvarkos mes norėsime siekti Lietuvoje — laisvo kapitalistinio ar planingo socialistinio ūkio? Ši problema nėra nauja tiek Lietuvos, tiek kitų kraštų atvėju. Ji svarstoma jau nuo pereitojo šimtmečio ir dar ilgai bus svarstoma. Dar ne taip seniai buvo laikas, kai ta problema atrodė esanti galutinai išspręsta socialistinio ūkio naudai. Paskutiniųjų metų eiga tačiau parodė, kad ta problema anaiptol dar nėra išspręsta planingo ūkio naudai. Laisvojo kapitalistinio ūkio idėja nėra mirusi; priešingai, ji atgauna naujų stiprių argumentų ir įgauna naujų šalininkų, nes laiko eiga ir keletos paskutiniųjų metų praktika pradėjo rodyti, kad socializmas ir ūkio planavimas turi visą eilę trūkumų. Gyvenimas taip pat parodė, kad socializmas nėra visų problemų išsprendimas ir kad jis neatneša nei laimės, nei gerovės tautoms bei paskiriems piliečiams.

Visų tų paskutiniųjų socializmo ir kapitalizmo eigų pasėkoje mes irgi turime kritiškai pažiūrėti į tas idėjas ir pagalvoti, kokia sistema mūsų sąlygose būtų tinkamiausia. Mes turime stebėti ir mokytis iš praeities patyrimų ir klaidų bei tų patyrimų šviesoje nagrinėti Lietuvos ūkio atstatymo klausimus.

Kas vedė Europos tautas į planingą ūkį ir socializmą

1930 — 1950 metų laikotarpį galima laikyti laisvojo kapitalistinio ūkio idėjos pralaimėjimų laikotarpiu. Tame laikotarpyje žmonių mintys krypo pirmiausia į planingą ūkį, o vėliau į valstybinį ir socialistinį ūkį. Ypatingai po Antrojo pasaulinio karo atrodė, kad demokratinio socializmo idėja yra galutinai laimėjusi Vakarų Europos tautas ir kad tolimesnė galutinė eiga į socializmą yra tik laiko klausimas.

Kokios buvo priežastys, kurios vedė Europos tautas į socializmo idėjas? Tos priežastys buvo skirtingos Europoje ir Amerikoje. Europoje jos buvo daug gausesnės ir stipresnės ir pagrįstos specifinėmis Europos ūkio sąlygomis.

Bene viena svarbiausių priežasčių, kuri darė laisvą kapitalistinį ūkį nepopuliarų europiečių tarpe, buvo laisvės trūkumas. Nors 19 amžiuje Europoje viešpatavo tariamai laisvas liberalistinis ūkis, tikrosios ūkio laisvės nei Vakarų, nei Rytų Europoje niekados nėra buvę. Europos kapitalistinis ūkis vystėsi ant feodalizmo pagrindų. Feodalizmas gi yra didelis laisvės ir ekonominės pažangos priešas. Feodalizmas skelbia, kad kiekvieno žmogaus padėtis visuomenėje yra iš anksto nustatyta, jis neprileidžia socialinės padėties pasikeitimų. Šitas feodalizmo palikimas, taip giliai įsmigęs į europiečių galvojimą, neleido laisvam kapitalistiniam ūkiui pasireikšti. Kapitalizmas reikalauja socialinio lankstumo ir visuomenės pasikeitimų pagal paskirų žmonių sugebėjimus ir jų pasitarnavimus bendruomenei. Kapitalistinėje santvarkoje žmonės turi turėti teisę veržtis į priekį, nežiūrint jų socialinės kilmės. Tai yra viena svarbiausiųjų Amerikos kapitalizmo žymių. Europos kapitalizme vadovaujančią padėtį galėjo užimti tik tie, kurie buvo gimę "geroje" klasėje.

Tolimesnė priežastis — tai Europos kapitalizmo linkimas į monopolius. Laisvo kapitalistinio ūkio didelė yda yra monopolių pavojus. Jeigu tas pavojus laiku nepašalinamas, kapitalizmas išsivysto į monopolistinį ūkį, ir ūkio pažanga sustabdoma. Tas pavojus gali būti pašalintas tik efektingų antimonopolinių įstatymų pagalba. Amerikoje tokie įstatymai buvo išleisti pereitojo šimtmečio pabaigoje, ir tai dideliu mastu prisidėjo prie monopolių išvengimo Amerikoje. Europoje, deja, efektyviu antimonopolinių įstatymų nėra buvę. Priešingai, įvairių kraštų įstatymai, ypač Vokietijoje, skatino monopolių ir kartelių sudarymą. Rezultate Europos kapitalizmas iš dalies tapo valdančios klasės įrankiu savo padėčiai ir pajamomis užtikrinti bei vedė prie kapitalizmo idėjos nuvertinimo.

Europos kraštutinis nacionalizmas buvo tolimesnis laisvojo ūkio priešas. Laisvas kapitalistinis ūkis nedaro skirtumų tarp žmonių. Toje santvarkoje visi žmonės yra lygūs, nežiūrint jų tautybės ar kilmės. Žmonių ekonominė padėtis priklauso nuo to, ką jie sugeba dirbti ir kuo prisideda prie bendruomenės gerovės. Kraštutinio nacionalizmo idėja yra visai priešinga. Ji skelbia, kad paskirų žmonių gerovė ir padėtis turi priklausyti nuo to, kokiai tautybei jie priklauso, nes žmonės rūšiuojami pagal tautybes. Tas kraštutinis nacionalizmas reiškėsi įvairiomis formomis, kurių viena žalingiausių buvo muitų sienos ir visokie tarptautinių mainų suvaržymai. Tokiose sąlygose negalėjo išsivystyti didelė ir plati rinka. Didelė rinka yra masinės gamybos pagrindinė sąlyga, gi be masinės gamybos negalima mažinti kaštų ir gerinti ekonominio būvio. Tuo būdu kraštutinis nacionalizmas, ap-

ribodamas rinkas, stabdė masinės gamybos pažangą ir neleido kilti gerovei. Tokiose sąlygose kapitalizmo idėja buvo panaudojama nacionalizmo trumparegiams tikslams, ir tuo būdu ji darėsi nepopuliari.

Kita priežastis, kuri darė kapitalistinį ūkį nepopuliarų, buvo ūkinės depresijos, ypatingai 1929 — 1939 metų didžioji depresija. Kaip žinome, kapitalistinis ūkis pasižymi ūkio svyravimais, ir tai yra nepakeičiama tos sistemos žymė. Laisvame ūkyje, kur kiekvienas ūkininkaujantis turi pilną sprendimų laisvę, sunku būtų laukti lygios ir pastovios ūkio raidos. Tiktai tobulai ir absoliučiai kontroliuojamam ūky galima būtų pasiekti ūkio svyravimų pašalinimo. Bet toks ūkis praktiškai yra neįmanomas. Šie laisvojo ūkio svyravimai yra toji kaina, kurią mes turime mokėti už ūkio pažangą ir gerovę, kapitalistinės santvarkos teikiamą. Deja, 1929 — 1939 metų depresija buvo didelė ir perdaug skaudi kaina, ir tai kėlė daug aštrių balsų prieš laisvą ūkį. Esant tokiai sunkiai depresijai, buvo galvojama, kad laisvas ūkis yra jau degeneruotas ir kad jis jau nebegalįs aprūpinti tautos darbu bei ūkinėmis gėrybėmis, ir todėl jį reikia keisti socialistiniu ūkiu.

Visos tos priežastys yra tipiška Europos sąlygų išdava, ir jos taip pat tiko ir Lietuvos sąlygoms. Bet mūsų sąlygose buvo dar papildoma priežastis, kuri darė laisvo kapitalistinio ūkio idėją gan nepopuliarią. Toji specifinė sąlyga buvo žydų vaidmuo mūsų ekonominiame gyvenime. Kadangi žydų tautybės piliečiai buvo apsukresni ir rodė daugiau energijos prekybinėj veikloj, jų pasisekimas ir turtai buvo palyginti didesni negu lietuvių. Lietuviai piliečiai į tai žiūrėjo su tam tikru pavydu ir kaltino už tai ekonominę santvarką. Buvo ieškoma priemonių žydų vaidmeniui sumažinti, ir viena tų priemonių buvo krašto ūkio kontroliavimas bei aiški valstybės intervencija į krašto ūkio reikalus. Taip pat svetimo kapitalo vaidmuo Lietuvos ekonominiame gyvenime susilaukdavo panašios kritikos ir reakcijos, kaip ir žydų vaidmuo. Kiekvienu atvėju kaltė buvo verčiama ne tam, kas buvo tikras kaltininkas. Tikrais kaltininkais buvo mūsų pačių nenoras kietai ir intensyviai konkuruoti su žydais arba mūsų biurokratijos teikiamos neužtarnautos privilegijos svetimiems kapitalistams.

Reakcija prieš socialistinį ūkį

Tuoj po Antrojo pasaulinio karo socialistai ir ūkio planuotojai turėjo puikią progą parodyti savo santvarkos tariamą pranašumą. Europos ūkis buvo sunaikintas, ir reikėjo greitų priemonių tam ūkiui vėl atstatyti. Jeigu socialistinis

ūkis iš tikro yra labai gera ūkininkavimo forma, socialistinio planavimo metodus vartojant Europos ūkis turėjo būti atstatytas labai greitai.

Pokarinė Europos ūkio raida parodė visai kitokį vaizdą. Socialistinis planavimas nesugebėjo grąžinti ir galutinai užtikrinti tokios gerovės, kokią jis savo teorijoje tautoms žadėjo. Europos tautos, penkeris metus davusios progą socialistams daryti savo eksperimentus, apie 1950 metus pradėjo rodyti reakciją prieš socializmą. Jos pradėjo nusigrįžti nuo socializmo ir pradėjo balsuoti už krikščionis demokratus ar už konservatorius, kurie buvo priešingi visuotiniam ūkio planavimui.

Pradžią padarė Didžioji Britanija, kuri, po Darbo partijos eksperimentų ir jos bandymų pasiekti demokratinio socializmo, 1951 metų spalio mėnesį per parlamento rinkimus grąžino konservatorius į valdžią. 1955 metais konservatoriai laimėjo dar didesnę daugumą, kas parodė, kad jų ekonominė programa tautoje turi daugiau pritarimo, negu Darbo partijos. Kitas kraštas, kuris paneigė socializmo siekimus, buvo Vakarų Vokietija. Vokietijos balsavimuose krikščionių demokratų partija laimėjo daugumą ir sudarė vyriausybę. Ta partija aiškiai pasisakė prieš socialistinį planavimą ir gan aktingai skatino laisvą ūkį ir laisvą iniciatyvą. Vokietijos ūkio atstatymas buvo labai greitas ir stebėtinas, ir tai dar labiau skatino tautą pritarti laisvam ūkiui.

Socialistinis planavimas pralaimėjo taip pat Austrijoje. Šis kraštas gali būti laikomas vienu labiausiai socializuotų kraštų Europoje, nes didžioji pramonės dalis yra valstybės kontrolėje. 1956 metų rinkimuose socialistai pralaimėjo daugiau, negu ankstesniuose rinkimuose, ir nacionalizacijos programa tapo pristabdyta.

Kita ryški antisocialistinės reakcijos žymė yra socialistinių programų pasikeitimas. Socialistinės partijos savo programose yra aiškiai pasisakę už plačią nacionalizaciją ir toli einantį ūkio planavimą. Tuo būdu buvo manoma būsiąs pasiektas aukštas krašto gerovės laipsnis ir pilnas tautos darbingumas (full-employment). Pokarinėje Vakarų Europos ūkio eigoje socialistinio planavimo programoms nepasiekiant pageidaujamų rezultatų, ši socialistinė ideologija principe pradėjo keistis. Ir tai tenka laikyti labai svarbiu įvykiu pokarinės Europos ekonominėje raidoje. Britų Darbo partija nebėra jau už pilną krašto ūkio nacionalizaciją; partijos viduje kyla balsų, kurie skelbia, kad reikia pristabdyti nacionalizaciją, kad ji nėra būtinai reikalinga aukštam krašto gerovės lygiui pasiekti. Panašių balsų girdėti vokiečių socialistų tarpe. Vokietijoj didelis įvykis buvo socialistų partijos

atsisakymas nuo marksistinės klasių kovos principo, kas įvyko gan anksti. Paskutiniaisiais laikais vokiečių socialistai irgi pradeda abejoti pilnutine pramonės nacionalizacija ir pradeda klausti, ar pilnutinis krašto ūkio planavimas yra pati geriausia ūkio forma.

Socialistinio planavimo balansas

Viena svarbiausių priežasčių, kodėl tautos nusigrįžo nuo kraštutinio socialistinio planavimo ir pradėjo vėl žvalgytis į laisvo ūkio principus, buvo įsitikinimas ir patyrimas, kad socialistinis planavimas nėra visa gydantis vaistas prieš laisvojo kapitalistinio ūkio negeroves. Tautos pamatė, kad socialistinis planavimas nepanaikina visų trūkumų ir negerovių ir neįvykdo siekiamo idealo. Jis panaikina tik kai kurias kapitalizmo negeroves, bet tuo pačiu metu sukuria kitas, kurios neegzistavo laisvojo kapitalistinio ūkio sistemoje. Ir tos naujos negerovės, gal būt, yra gausesnės ir didesnės negu kapitalizmo negerovės.

Viena didžiausių socializmo pagimdytų negerovių yra pasikėsinimas prieš tautų ir paskirų piliečių laisvę — asmeninę ir ekonominę. Nors socializmas, ypatingai taip vadinamas demokratinis socializmas, savo teorijoje skelbia, kad jis išvaduoja tautas iš kapitalizmo vergijos, praktikoje Vakarų Europos socializmas pasireiškė kaip pasikėsinimas prieš piliečių laisvę. Socializmas skelbia, kad krašto ūkis turi būti planuojamas centrinių organų. Kiekvienas pilietis yra tik tarnautojas, ir jis turi vykdyti centrinių organų nutarimus bei įsakymus. Jis pats neturi sprendimų laisvės ir jam neleidžiama pačiam eiti į laisvą biznį. Socialistinėje santvarkoje laisvę turi tik keletas vadovaujančių asmenų, kurie sudaro patį aukščiausią planavimo organą. Visi kiti piliečiai turi tiktai vykdyti įsakymus. Kraštutiniškai tai pasireiškia Sovietų Sąjungos santvarkoje, kur socializmas yra toliausiai pažengęs. Vakarų Europos kraštuose, kur socializmas nesilaiko principo kontroliuoti visą ekonominį gyvenimą, laisvės principai nėra panaikinti. Tačiau socialistų programos ir pradėtieji darbai Vakarų Europos tautoms parodė, kad galutinis socializmo rezultatas bus kolektyvistinis ūkis. Gi kolektyvistinio ūkio išdava būtų piliečių asmeninių laisvių panaikinimas ir Orwell 1984 metų įgyvendinimas, nes laisvė ir kolektyvizmas, tiek teoriškai, tiek praktiškai, yra dvi nesuderinamos ir visiškai priešingos idėjos.

Socialistinis planavimas nepašalino ūkio svyravimų ir depresijų, nors teoriškai planavimo tikslas yra jas panaikinti. Didžiosios Britanijos pavyzdys 1947 ir 1949 metais ro-

do, kad planingam krašto ūky gali taip pat būti krizės, gi tų krizių priežastis yra klaidingas planavimas. Planingame ūkyje nebus ūkio svyravimų ir krizių tiktai tada, jeigu planavimas bus tobulai tikslus. Jeigu tačiau bus padarytos kokios nors klaidos, krašto ūkis turi už tai kentėti. Ir juo didesnės klaidos, tuo skaudesnės pasekmės. Žmonių gi prigimtis yra tokia, kad klaidos amžinai yra daromos, ir jas taip pat daro tie žmonės, kurie planuoja viso krašto ūkį.

Pokarinė Vakarų Europos ūkio raida parodė, kad krašto ūkį iš griuvėsių atstatant, laisvas ūkis yra daug pranašesnis negu socialistinio planavimo ūkis. Geriausias tam pavyzdys yra Vokietijos ūkio atstatymas. Kai 1945 — 1949 metais Vokietija neturėjo nei politinės, nei ekonominės laisvės, Vokietijos krašto ūkis buvo stagnacijos stadijoje. Atgavus laisvę ir pradėjus laisvo ūkio politiką, Vokietijos ūkio atstatymas pasireiškė labai staigiai ir greitai, ir rezultate Vokietija tapo viena ekonomiškai stipriausių šaliu Vakarų Europoje. Žinoma, Vokietijos atstatymui daug reikšmės turėjo taip pat kiti faktoriai, kaip vokiečių natūralus darbštumas, Amerikos ekonominė pagalba, palyginti mažos išlaidos karo reikalams etc. Tie faktoriai veikė tačiau ir kitus kraštus, tačiau kituose kraštuose atkutimas buvo silpnesnis, negu Vokietijoje. Vokietijos pavyzdžiu remiantis, galima tvirtinti, kad krašto ūkį atstatant iš griuvėsiu, laisvas ūkis yra žymiai galingesnė jėga, negu planuojamas ūkis, nes laisvame ūkyje kiekvienas pilietis turi iniciatyvos laisvę, jis pats daro sprendimus, jam yra akstino kiečiau ir daugiau dirbti, nes jis žino, kad, daugiau dirbdamas, galės daugiau pasiekti. Laisvės sąlygose kūrybinės žmonių jėgos pajungiamos greitesniam krašto ūkio atstatymui. Tuo tarpu viešpataujant planingam socialistiniam ūkiui, piliečiai mažiau turi iniciatyvos laisvės ir akstino kiečiau dirbti, nes jų gerovė jau iš anksto yra nuspręsta.

Socialistiniu eksperimentų balansas pokarinėje Europoje nėra tik neigiamas. Reikia pripažinti, kad socialistinė tvarka paliks taip pat ir teigiamų rezultatu, ir jokia ateities santvarka nemėgins ju naikinti. Prie šių teigiamų socializmo rezultatų reikia priskirti socialinio, nedarbo ir sveikatos draudimo įvedimą. Galima būtų diskutuoti, iki kokio laipsnio tas draudimas yra ekonomiškai pateisinamas. Gal būt, socialistai čia per toli nužengia, bet pats draudimo principas yra teigiamai priimamas naujosios kapitalistinės santvarkos šalininku. Todėl reikia laukti, kad valstybinio draudimo idėja liks kaip pastovi mūsų ateities santvarkos institucija, nes ta institucija nesikėsina i piliečiu laisves, bet priešingai, suteikia tautai daugiau pastovumo ir vilties ateičiai.

Lietuvos Nacionalinė

Argumentai už laisvą ūkį

Labai stiprus argumentas už laisvojo kapitalistinio ūkio tęsimą ar atgaivinimą Europoje yra paskutiniojo dešimtmečio Amerikos ūkio raida. Amerikos ūkio sistema per paskutiniuosius 20 metų pergyveno didelius pasikeitimus, ir rezultate dabartinis Amerikos kapitalizmas yra visai skirtingas nuo to kapitalizmo, kuris viešpatavo prieš 50 metų. Tų pasikeitimų pagrindinė žymė yra visos eilės kapitalizmo negerovių pašalinimas ir lėta kapitalizmo evoliucija į taip vadinamą "people's capitalism". 19 amžiaus kapitalizmas pasižymėjo kraštutiniu laissez faire principu: tai reiškė kraštutinę ūkio laisvę be jokio socialinio ar nedarbo draudimo ir be jokių teisinių apsaugų darbininkams ir smulkiems tarnautojams. Tame kapitalizme buvo daug išnaudojimo bei vargo neturtingiems žmonėms, ir iš to kilo visa socialistinė reakcija prieš kapitalizmą.

Dabartinis kapitalizmas yra skirtingas. Jame mes turime stiprias darbo unijas, kurios yra didelė jėga kovoje dėl geresnių atlyginimų. Mes turime efektingus antimonopolinius įstatymus, kurie leido Amerikos kapitalizmui nugalėti jo didžiausią pavojų — monopolizaciją. Mes turime gan platų socialinį draudimą, kuris apima didžiąją dirbančiųjų dalį. Mes turime taip pat minimum atlyginimų įstatymą, kuriuo yra apsaugoti ekonomiškai silpni darbininkai. Mes turime ir nedarbo draudimą, kas yra ypatingai svarbu depresijos atvėju. Turime daug priemonių, kuriomis galima kontroliuoti depresijas. Tų priemonių pagalba dabartinė Amerikos santvarka sugeba šalinti depresiją be tiesioginės valstybės kontrolės ir planavimo. Turime progresyvinę pajamų mokesčių sistemą, kuri apmokestina turtinguosius daug daugiau, negu neturtingus, ir tuo būdu pašalina daug socialinių neteisingumų. Turime aukštą darbo ir mašinų produktingumą, kuris kelia visų dirbančiųjų gerovę ir šalina galimu konfliktų šaltinius. Dirbančiųjų gerovė yra pasiekusi toki aukštą lygį, kad daug eilinių žmonių, anaiptol ne kapitalistu ar turtuolių, gali pirktis pramonės akcijas, tuo būdu tapdami visos pramonės bendrasavininkais. Jie tuo būdu aktyviai dalyvauja pramonės tvarkyme ir yra suinteresuoti jos klestėjimu. Ir pagaliau viena labai svarbi dabartinio Amerikos kapitalizmo žymė, kad mes turime masines rinkas ir masinę gamybą. Masinė gamyba gali klestėti tik tada, kai yra masinė konsumpcija, gi masinė konsumpcija reiškia, kad milijonai žmonių perka prekes ir jas naudoja, o tai reiškia ekonominės gerovės kilimą. Tuo būdu savo masine gamyba ir masinėmis rinkomis kapitalizmas savaime kelia tautos eko-

nominę gerovę ir sukuria jai palankias sąlygas dvasiškai ir materiališkai klestėti.

Visi tie pasikeitimai buvo pasiekti tam tikros valstybės intervencijos dėka, ir šių dienų Amerikos kapitalizme valstybė vaidina gan svarbų vaidmenį. Bet pats svarbiausias ir teigiamiausias faktas dabartinėje raidoje yra tai, kad visa tai buvo pasiekta be jokių laisvės principo aukų. Laisvės principas vis dar tebeviešpatauja mūsų gyvenime. Paskiri piliečiai turi pilną laisvę savo ekonominiuose sprendimuose, jie neprivalo klausytis valstybės įsakymų ir tiesioginių nurodymų, nes valstybė tiesiogiai nesikiša į ekonominį gyvenimą. Valstybės pareiga yra tiktai sudaryti palankią atmosferą, ko galima pasiekti tinkamos monetarinės ir fiskalinės politikos priemonėmis. Tose sąlygose kiekvienas pilietis turi laisvę daryti savo sprendimus ir yra apsaugotas nuo valstybės kišimosi į jo asmeninius reikalus.

Dabartinis Amerikos kapitalizmo išsivystymas į šį "people's capitalism" yra didelis ginklas kovoje dėl ūkinės laisvės. Šis pavyzdys rodo, jog kapitalizmas gali vystytis į tokią santvarką, kur jos vaisiais gali naudoti plačiosios žmonių masės ir kur masių gerovė visą laiką kyla. Jeigu europiečiai sektų šį Amerikos pavyzdį, visa tai būtu iš dalies galima taip pat Europoje. Todėl ir mūsu tikslas yra šią "people's capitalism" idėją daugiau pastudijuoti ir mėginti ją įgyvendinti ateities laisvoje Lietuvoje.

Kliūtys laisvojo ūkio idėjai Lietuvos sąlygose

Svarstymai apie "people's capitalism" įgyvendinimą Lietuvoje dažnam gali atrodyti nerealūs. Juk šiuo metu Lietuvos tautos ūkis yra toli pažengęs socializmo kryptimi, jis yra pilnai planuojamas ir kontroliuojamas. Žemė ir gamybos priemonės yra pilnai nacionalizuotos, ir laisvos iniciatyvos pasireiškimų beveik visai nėra. Ši ūkio sistema viešpatauja jau daugiau kaip 10 metų, žmonės prie jos pripranta ar jau priprato, gi jaunoji karta yra perauklėjama naujoje dvasioje ir jai socialistinė sistema atrodys kaip natūrali ir vienintelė galima ūkinė sistema Lietuvos sąlygose. Tuo pačiu metu tauta yra indoktrinuojama prieš laisvąjį kapitalistinį ūkį, jai visą laiką skiepijama mintys, kad laisvas ūkis yra blogas ir kad tai yra tik išnaudojimo įrankis ir t.t. Iš to viso galima laukti, kad dabartinė Lietuvos karta nėra ir nebus palankiai nusiteikusi laisvojo ūkio atžvilgiu net ir tuo atvėju, kai ateis išlaisvinimas.

Šitam teigimui sustiprinti yra daugiau argumentu. Laisvojo kapitalistinio ūkio idėja Lietuvoje niekada nebuvo populiari. Nepriklausomybės metais mes neturėjome pilnai

laisvo ūkio. Mūsų tautos ūkis buvo privatinis ūkis su labai dideliu valstybės planavimo kiekiu. Laisvoji iniciatyva galėdavo pasireikšti, bet ji turėjo gan ribotą vaidmenį. Daugelyje sričių valstybinės biurokratijos sprendimas buvo daug svarbesnis negu laisvosios konkurencijos vaidmuo. Kai kuriose gi ekonominio gyvenimo srityse valstybė turėjo pilną monopolį. Visuomenės tarpe laisvas ūkis buvo plačiai siejamas su "išnaudojimu", ir tas išnaudojimas tariamai ateidavo iš žydų arba iš užsienio kapitalistų pusės. Norėdama išvengti tu išnaudojimu, visuomenė buvo palanki valstybės intervencijai ir planavimui.

Daug planingo ūkio šalininkų randame taip pat tremtinių eilėse. Mūsų tremtiniai, ypač senesnioji karta, visą laiką gyvena tais idealais ir principais, kurie buvo priimti nepriklausomoje Lietuvoje. Daugumai tremtinių atrodo, kad nepriklausomos Lietuvos ūkio principai buvo labai geri ir kad jie nėra kritikuotini, nes mūsų ekonominė pažanga yra buvusi labai greita ir didelė. Todėl, esą, ir ateityje mes turėsime vesti panašią politiką. Tai reiškia, kad mūsų ūkis nebūsiąs laisvas kapitalistinis ūkis, bet iš dalies socialistinis, iš dalies kooperatinis, iš dalies privatinis su didele valstybės intervencija ir planavimu. Tas nuomones galima labai aiškiai išskaityti ir Lietuvos Ūkio Atstatymo Komisijos darbuose. Tuose darbuose labai ryškiai prasimuša planavimo ir kontrolės idėjos. Ūkio Atstatymo Komisija jau dabar norėtų sukurti visus atstatymo planus, sudaryti to plano vykdymo komisiją, o jos nariais paskirti biurokratus.

Kadangi planingo ir valstybinio ūkio idėjos yra labai stipriai įsišaknijusios mūsų visuomeneje, laisvos Lietuvos ūkio atstatymo darbe bus labai didelis spaudimas tęsti valstybinį ar kolektyvistinį ūkį. Bet kadangi tai galėtu labai sulėtinti mūsų ekonominį progresą ir sumažinti mūsu ūkinę gerovę, mūsų dabartinis uždavinys būtų nagrinėti, ką mes galime šiuo metu daryti, kad tai neįvyktų.

Tautos informavimas ir auklėjimas

Labai galinga priemonė laisvės idėjų įgyvendinimui bus visuomenės tinkamas informavimas ir auklėjimas. Dabartinė Lietuvos visuomenė, o ypatingai jaunoji karta, yra suklaidinta ir indoktrinuota. Ji neturi tikro ir objektyvaus vaizdo apie laisvo ūkio galimybes, ypatingai ji yra neteisingai informuota apie Amerikos ūkio padėtį ir raidą. Tad vienas pirmųjų mūsų uždavinių Lietuvos ūkį atstatant, bus auklėti mūsų visuomenę ir supažindinti ją su Amerikos ūkio sistemos principais. Tuo būdu mes galėsime Lietuvos visuomenei labai vaizdžiai parodyti, kad Amerikos tipo kapitalis-

tinis ūkis yra daug pranašesnis už socialistinį ūkį. O kai visuomenė įsitikins, nebus sunku laisvės principus krašto ūkyje įgyvendinti. Atrodo tad, kad Amerikos ūkio ir laisvės principų studijavimas mūsų tarpe yra labai svarbus darbas, ir jis galės daug prisidėti prie laisvės principų įgyvendinimo laisvoje Lietuvoje. Šioje srityje mes galime daug ką pasiekti čia Amerikoje. Tektų tad palinkėti, kad mūsų laisvinimo organizacijos, o ypatingai Lietuvos Ūkio Atstatymo Komisija į tą darbą kreiptų daugiau dėmesio, nes tai yra konkretus ir šiuo metu galimas dirbti darbas.

Laisvės principų įgyvendinimas Lietuvos ūkyje

Kalbėdami apie Lietuvos ūkio atstatymą ir laisvės principų įgyvendinimą, mes turime iš anksto įsisąmoninti, kad socialistinio ūkio pakeitimas laisvu kapitalistiniu ūkiu trumpu laiku yra neįmanomas. Socialinė santvarka nėra pakeičiama per savaitę ar per mėnesį. Pirmasis mūsų žingsnis kelyje į laisvą ūkį būtų tolimesnio socializmo išsivystymo pristabdymas, o tik vėliau ji tektų keisti laisvu ūkiu. Mes turėtume stengtis pradžioje laisvės principus įgyvendinti tiktai tose srityse, kur tai yra įmanoma, ir nemėginti atgaivinti laisvo kapitalistinio ūkio tose sritvse, kur tai būtų susiję su per dideliais sunkumais ar su didele opozicija. Laisvės principų įgyvendinimas turėtų būti gan laipsniškas, ir ateities eiga rodytų konkrečiai kur ir kaip toli reikia žengti.

Vystant šias mintis apie laisvo ūkio atgaivinimą laisvoje Lietuvoje, dažnas gali iškelti labai svarbu ir pagrindini klausimą: kaip konkrečiai tie laisvės principai būtu įgyvendinami? Kuriose srityse tai būtų įmanoma? Nors šis klausimas yra labai svarbus ir praktiniu atžvilgiu, gal būt, yra pagrindinis, išsamiai ir detaliai atsakyti šiuo metu būtu sunku. Visų pirma mes turime labai mažai informacijų apie dabartinę Lietuvos ūkio padėtį ir nežinome, kokia bus Lietuvos ir pasaulinė ekonominė padėtis tuo metu, kai ateis išlaisvinimo metas. Šiuo metu mes galėtume kalbėti daugiau bendromis sritimis, o ne konkrečiais pavyzdžiais. Todėl ir šis rašinys nesiima duoti jokiu konkrečių pasiūlymų, o vien tik keletą bendro pobūdžio minčių.

Svarbiausioji mūsų krašto ūkio sritis yra žemės ūkis. Aišku, žemė turi būti sugrąžinta jos savininkui — ūkininkui. Apie tai, atrodo, mūsų tarpe nebus daug ginčų, nežiūrint kokiu pažiūrų mes esame. Žemės ūkio kolektyvizacija pasireiškė kaip ypatingai neigiamas veiksnys tiek materialiniu, tiek tautiniu atžvilgiu, ir toji sistema neturi beveik jokių šalininkų net ir mūsų socialistų tarpe. Taigi galime

laikyti, kad visų lietuvių bendra nuomonė, jog privatinės nuosavybės grąžinimas žemės ūkyje yra pagrindinis krašto ūkio atstatymo ramstis. Aišku, čia iškyla problema, kokiais pagrindais žemė bus grąžinama ūkininkui. Tai yra gan komplikuota problema, nes kolektyvizacija buvo pravesta prieš 10 metų, ir per tą laiką daug žmonių išmirė bei įvyko įvairių kitų žmonių pasikeitimų. Bet problema yra išsprendžiama, ir jos sprendimas yra daugiau teisinė ir sociologinė, bet ne tiek ekonominė problema.

Atstačius privačią nuosavybę žemės ūkyje, reikėtų taip pat grąžinti laisvę žemės ūkio produktų prekyboje. Šita problema yra daug sunkesnė, nes toje prekyboje tikro laisvo ūkio mes nepriklausomybės laikais nesame turėję. Be to, ir laisvojo kapitalistinio ūkio sąlygose žemės ūkio produktų prekyba, dėl savo specifinio charakterio, yra valstybės kontroliuojama, kaip, pavyzdžiui, šiuo metu yra Amerikoje. Tad ir mums tenka paabejoti, ar būtų tikslinga įvesti grynai laisvą ūkį žemės ūkio produktų prekyboje. Šiuo metu reikėtų padaryti tik keletą bendrų pasiūlymų. Visų pirma reikėtų išvengti valstybės monopolio žemės ūkio produktų prekyboje. Tam bus daug pagundos, nes prieš karą toks monopolis iš dalies egzistavo (Maistas, Pienocentras, Sodyba, Linas yra pilno ar dalinio monopolio pavyzdžiai). Šiuo metu tenka pasvarstyti, ar tai buvo pati geriausia forma ir ar būtų tikslu tokią pačią formą ir ateityje perimti. Mūsų nuomonė būtų, kad valstybė neturėtų perimti į savo rankas visų tų bendrovių, kurios perka ir parduoda žemės ūkio produktus. Valstybė turėtų leisti steigti privačias bendroves, pati pasilikdama sau kai kurias kontrolės teises. Kiekvienu atveju valstybės vaidmuo toje srityje turėtų būti mažesnis, negu tai buvo prieš karą.

Kiek tai liečia stambiąją pramonę, Lietuvoje tai nebus didelė problema, nes mūsų krašte stambiosios pramonės niekad nėra buvę ir dabar nėra, nors rusai, gal būt, yra pastatę keletą didesnių fabrikų. Vienintelė sritis, kurią tas klausimas lies, yra geležinkeliai ir elektros jėgainės. Mūsų geležinkeliai visuomet yra buvę valstybės rankose. Tokia pati padėtis, tur būt, liks ir ateityje. Mūsų krašto sąlygose geležinkeliai vargu ar gali būti privatūs. Kraštas yra nedidelis, geležinkelių nedaug, ir konkurencijai nėra vietos. Elektros jėgainių srityje klausimas, tur būt, panašiai bus sprendžiamas. Elektros energijos gamyba nėra toji sritis, kuri labai tiktų laisvajai konkurencijai. Čia Amerikoje toji sritis yra federalinės valdžios ir paskirų valstybių kontroliuojama. Lietuvoje elektros energijos suvartojimas nėra ir nebus pakankamai didelis, kad galima būtų kalbėti apie

privačią konkurenciją. Tad yra labai daug galimybių, kad elektros jėgainės liks valstybės ir savivaldybių kontrolėje.

Smulkiosios pramonės srityje laisva konkurencija galėtų būti plačiai įgyvendinta. Visų pirma mes turėtume leisti kiekvienam piliečiui steigti savo įmones, jeigu jie tam turi noro ir galimybių. Toje srityje turėtų būti kuo mažiausia suvaržymų, nes tuo keliu gali pasireikšti visos pozityvios ir konstruktyvios mūsų tautos jėgos krašto ūkio atstatymo darbe. Pradžioje valstybė turėtų net skatinti smulkių privačių įmonių steigimą palankia mokesčių sistema ir eventualiai net savo paskolomis ar garantijomis. Juo daugiau mes turėsime smulkių privačių įmonių, tuo greitesnis bus mūsų krašto ūkio atstatymo procesas.

Nacionalizuotų esamų fabrikų perleidimo į privačias rankas klausimas yra taip pat išsprendžiamas. Kadangi pirmykščiai savininkai yra žuvę, mirę arba išemigravę, problema turėtų būti sprendžiama ne pagal tai, kas tuos fabrikus turėjo prieš karą, bet pagal tai, kas norės juos pirkti. Valstybės nuosavybę galima bus perduoti privatiems piliečiams išleidžiant akcijas ir parduodant jas laisvoje rinkoje. Jas galėtų pirkti ne tik tie, kurie turi pinigų, bet ir tie piliečiai, kurie neturi reikiamo kapitalo. Tiems asmenims turėtų būti suteiktos sąlygos pirktis akcijas į skolą, ir vėliau jie išmokėtų skolą iš savo uždarbių. Tuo būdu valstybė laikinai turėtų pajamų, ir tuo pačiu metu pramonė pereitų į privačias rankas. Šį metodą akcijų išleidimo mažomis sumomis ir jų pardavimą piliečiams į kreditą tektų labai rekomenduoti, nes tai yra kelias, kuriuo visa tauta gali tapti pramonės savininkais. Tuo būdu savininkais nebūtinai turėtų tapti maža saujelė kapitalistų, bet visa tauta. Žinoma, tas klausimas yra daugiau svarstytinas. Reikėtų daugiau pastudijuoti, kas ir kaip tokias akcijas galėtų pirkti į kreditą, kokios būtų išmokėjimo sąlygos, kokios įmonės įeitų į tą planą ir t.t. Jeigu planas būtų tinkamai pritaikytas eiliniams piliečiams, tai būtų mažas įnašas į mūsų lietuviško "people's capitalism" kelią.

Prekyboje reikėtų siekti kuo greičiausio valstybės iš jos pasitraukimo. Prekyboje valstybės aparatas yra neefektingas, nes biurokratija nesugeba prekybos gerai vesti. Prekyba yra toji sritis, kuri ištisai tinka laisvajai konkurencijai, nes prekyboje pilietis gali eiti į biznį su labai mažu kapitalu ir sėkmingai konkuruoti su savo kaimynu. Valstybė turėtų atsisakyti didelių prekybos bendrovių, nors ir tam būtų didelė pagunda. Lygiai tas pats taikoma ir užsienio prekybai.

Kooperacijos klausimas svarstytinas. Lietuvoje koope-

racija buvo gan populiari ir gana didelė visuomenės dalis tikėjo, kad tai viena geriausių prekybos formų. Šiuo metu mums tenka abejoti, ar kooperacija yra pati geriausia prekybos forma. Ypač pamačius Amerikos prekybos formas, tenka linkti į nuomonę, kad kooperacija Lietuvos sąlygose nebūtinai reiškia pačią geriausią prekiavimo formą. Šiaip ar taip kooperacija iš dalies eliminuoja laisvąją konkurenciją ir nėra susirūpinusi nei pažanga, nei prekybos didėjimu. Kooperacija gan gerai atlieka savo uždavinį statiškame ūkyje, bet ji niekada nesuvaidins didesnio vaidmens dinamiškame ūkyje, tai yra tokiame ūkyje, kuris nori plėsti savo apyvartas ir kelti žmonių gerovę.

Bankų ir draudimo bendrovių klausimas yra svarstytinas. Visuose kapitalistiniuose kraštuose bankai yra labai didelėj valstybės priežiūroj, gi centriniai bankai daugumoje valstybių yra valstybės nuosavybė. Lietuvos sąlygose centrinis bankas turėtų likti valstybės nuosavybėje ir nebūtų tikslinga reikalauti, kad jis būtų perleistas į privačias rankas. Komerciniai bankai tačiau galėtų būti privatūs, bet valstybės kontrolė turėtų likti gan plati. Tuo būdu valstybė turėtų daugiau priemonių išvengti galimos infliacijos, kuri jaunam ir atsistatančiame krašte paprastai yra didelis pavojus.

Socialinis draudimas, aišku, liks valstybės rankose, ir tuo klausimu, atrodo, didelių nuomonių skirtumų nėra. Gyvybės ir ugnies draudimas galėtų pereiti į privatines rankas, bet šią problemą reikėtų spręsti remiantis vietos ir laiko sąlygomis.

Baigiamosios pastabos

Šio rašinio tikslas buvo atkreipti daugiau dėmesio į reikalą svarstyti ir nagrinėti laisvojo ūkio klausimus ateities laisvoje Lietuvoje. Rašinio tikslas tačiau nėra siūlyti įgyvendinti 19 amžiaus laissez faire sistemą. Ta sistema yra jau mirusi, ir jeigu kas mėgintų ją įgyvendinti šiandiena tokia forma, kokia ji reiškėsi 19 amžiuje, tai reikštų laikrodžio rodyklės sukimą atgal. Lietuvoje mes norėtume įgyvendinti laisvės principus tokia forma, kokia jie reiškiasi dabartinėje Amerikos ekonominėje santvarkoje. Ši Amerikos santvarka teisingai yra vadinama "people's capitalism", ir mes, matydami tos santvarkos geras ypatybes, norėtume kai kurias jos žymes įgyvendinti taip pat laisvoje Lietuvoje.

POLITINĖS PARTIJOS, JŲ TIPAI IR VAIDMUO

A. GRAŽIŪNAS,
Brooklyn, N. Y., JAV

Visi tariamės žiną, kas yra politinė partija. Tačiau sociologai, teisininkai ir net patys politikai privengia duoti jos aptartį. Ir tam yra priežasčių. Mūsų laikų partijos, pakeitusios tautos atstovavime luomus, yra, palyginti, nesenas socialinio gyvenimo reiškinys. Dėl to ir mokslinis tyrimas, kokia tikrovė slypi politinės partijos sąvokoj, beveik ligi pastarųjų laikų nebuvo toli pažengęs. Antra, ne iš karto buvo įžvelgta, jog politinė partija yra iš esmės skirtingas dalykas nuo įvairių kitų organizacijų, kad ir turinčių ryšio net ir su politine sritimi. Todėl net ir teisiniu atžvilgiu partijos buvo vienodai traktuojamos su įvairiomis kultūrinėmis, profesinėmis ar šiaip visuomeninėmis organizacijomis. Pagaliau yra pasirodę, jog politinę partiją tiksliai aptarti yra nelengvas dalykas, nes nelengva apčiuopti tas jos žymes, kurios išreiškia jos esmę ir ją išskiria iš visų kitų organizuotų sambūrių. Tačiau paskutiniuoju laiku vis gausėja tos rūšies tyrinėjimų, kurių duomenys įgalina tiksliau suvokti politinės partijos esmę bei skirtumą nuo įvairių kitu organizuotu sambūrių, įžvelgti žymes, kurios pačias partijas suskirsto tam tikrais tipais, ir nustatyti vaidmenį, kurį politinės partijos vaidina visam politiniame gyvenime.

Kadangi tie duomenys turi tiek teorinės, tiek ir praktinės svarbos, pravartu ir mums dirstelti, kokių duomenų tais klausimais šiandien yra prieita.

Kas yra politinė partija

Kalbant šiais klausimais, pirmiausia pravartu išsiaiškinti, kas iš tikro yra politinė partija, nes jos samprata apsprendžia ir kaip reikia žiūrėti į kitus su ja ir jos veikla susijusius dalykus.

Politinės partijos aptartį yra bandę duoti ne vienas. Eilė tyrinėtojų esmine politinės partijos žyme norėjo laikyti jos valdžios ar bent svorio politiniam gyvenime siekimą ir kovą dėl to. Jų pažiūra, politinė partija tai kovos organizacija valdžiai ar bent svariai įtakai politinėje srityje pasiekti. Ir tenka sutikti, jog tai yra viena politinė partijos žymių.

Tačiau kritika pagrįstai nurodo, jog, ta žyme pasiremiant, neįmanoma politinę partiją aptarti. Tuomet tektų partijomis laikyti ir sąmokslininkų bei revoliucionierių sambūrius ir net siekiančias valdžią į savo rankas pagrobti klikas. Šiuo atvėju išleidžiama iš akių, kokiu tikslu ir kokiom priemonėm valdžios ar svorio politiniame gyvenime siekiama.

Šis dalykas yra paskatinęs kitus, partijos aptartį formuluojant, remtis tikslu, kuriuo partija siekia valdžios ar politinio svorio. Jie partija nori laikyti tokį su kitomis tokiomis pat grupėmis besivaržantį dėl valdžios sambūrį, kuris sau pritarėjų ieško, siūlydamas tam tikrą planą bendrajai gerovei realizuoti. Tačiau ir šiuo atvėju dar nėra pavykę apčiuopti žymę, kuri politinę partiją skirtų nuo įvairių kitų susigrupavimų. Tiesa, jog kiekviena partija skelbiasi norinti realizuoti bendrąją gerovę. Tačiau ne jos vienos tai daro. Visi susigrupavimai, kurie siekia politiniame gyvenime įtakos — ekonominiai, kariniai, profesiniai ir kiti — taip pat skelbiasi siekią bendrosios gerovės. Todėl tenka ieškoti kitos žymės, kuri partiją išskirtų iš visų tų susigrupavimų.

Tokia žyme daugelis klausimo tyrinėtojų dabar laiko priemones, kurių partija imasi politinei galiai pasiekti. O tos priemonės yra balsavimai ir rinkimai. Politinės partijos — tai sambūriai, kurie valdžios ar bent politinio svorio siekia balsavimų ir rinkimų keliu, ypač rinkimų į tautos atstovybę.

Šiuo būdu partija susiejama su tam tikra valdymosi forma, būtent parlamentinės demokratijos, ir laikoma su šia valdymosi forma esmingai susijusia politinio gyvenimo apraiška.

Todėl galima pasakyti, jog partija yra parlamentinės demokratijos rinkiminės kovos organizacija, siekianti balsavimo keliu paimti į savo rankas valdžią ar bent reikšmingo politinio svorio, kad galėtų vykdyti savo bendrosios gerovės planą.

Tačiau ir šiuo atvėju dar tenka skirti partijas nuo paprastų rinkėjų sąjungų. Jų skiriamoji žymė, kad rinkėjų sąjunga susiburia tik rinkimų atvėjuj ir trumpam laikui, o partija yra susieta tvirto vidinio ryšio ir užsimojusi ilgesniam veikimui.

Partijos susiejimas su valstybės visuma iškelia ir kitas jai esmingas žymes. Tai rodo, kad partija tegalima didesniam junginy, kurio vadovybę ji nori veikti savo įtaka ar net pati laimėti. Tasai junginys yra ne kas kita, kaip valstybinė tauta. Todėl griežta prasme partija tokia pasilieka tik tol, kol ji tėra valstybinės tautos dalis ir jos dalimi jaučiasi. Jei ji pradeda pretenduoti apimanti visą tautą ir esanti viena teisėta tautos politinės valios reiškėja, ji nustoja bu-

vusi partija ir virsta uzurpatorių sambūriu. Tokie yra įvairūs totalistiniai sąjūdžiai. Antra, kad, būdama kiekybiškai valstybinės tautos dalis, kokybiškai turi būti identiška su pačia tauta. Tai reiškia, kad ji nesijaustų esanti aukščiau ar šalia tautos ir turinti savo nuo jos nepriklausomą kelią, bet kad yra integrali jos dalis ir atlieka tai, ką dalis visumai privalo atlikti.

Tikslumo ir aiškumo dėliai čia tenka pastebėti, jog reikia neišleisti iš akių skirtumo, kuris yra tarp Europos kontinento ir anglosaksų partijų. Nors partijos terminas abiem atvėjais vartojamas, tačiau juo žymimi du skirtingi dalykai. Anglosaksų kraštuose — Anglijoj ir JAV — partijomis vadinami tie dideli politiniai sambūriai, kurie Europos kontinente vadinami valdžios koalicija ir opozicija. Su kiekviena didžiųjų angslosaksų partijų eina visa eilė smulkių grupių ir gana gausūs "nepriklausomieji". Antra, kiekviena šių didžiųjų partijų yra savo viduje suskilusios į grupes su visiškai aiškiais savais tikslais ir net galima sakyti su savomis programomis. Visas šias grupes didžioji partija tačiau apjungia ne tik organizaciniu atžvilgiu, bet ir tam tikru vidiniu ryšiu. Tą ryšį sudaro ypačiai prie valdžios vairo esančiųjų vyriausybės programa. Pritariantieji tai programai eina su pozicija, o nepritariantieji su opozicija. Tai yra anglosaksiškojo politinio galvojimo išeities taškas. Dėl savų tikslų ir programų grupės jau kovoja pozicijos ir opozicijos blokuose. Kontinento gi partijos yra mažesni veiklos vienetai, kurie skiriasi vieni nuo kitų ne pritarimu ar opozicija esamai vyriausybės programai, bet savo programomis, kurias ilgainiui tikisi įvykdyti. Anglosaksų partijas kontinente primena tik rinkiminiai blokai, kurių Europos partijų istorijoj yra buvę nemaža. Pagrindinis tų rinkiminių blokų skirtumas nuo anglosaksų partijų yra tas, kad jiems trūksta tokios tvirtos organizacijos, kokia pasižymi anglosaksų partijos, ir neilgu amžiumi, nors ir kuriami su ilgo bendradarbiavimo tendencijomis.

Šie dalykai rodo, jog yra didelis neapdairumas anglosaksų partijas ar jų veiklos paraiškas matuoti Europos kontinento partijų mastu ir atvirkščiai. Iš tikro vadinamos partijos anglosaksų kraštuose yra partijų grupės. Jos susidarė ten dėl ypatingų vietos sąlygų. Kaip vienas anglų teoretikas paaiškina, Anglijoj tos grupės atsiradusios ne dėl kokio ypatingo įžvalgumo ir prityrimo, bet dėl paprastos priežasties, kad parlamente tėra dvi pusės, kurių suoluose atstovai gali susėsti -- pozicijos ir opozicijos. Trečiai partijai nėra vietos. Todėl smulkių partijų atstovams — kurių istorijos būvy ten nėra trūkę — nieko ir nelieka, kaip glaustis prie

didžiųjų pozicijos ir opozicijos partijų pagal savo nusistatymą vyriausybės programos atžvilgiu. O tai ilgainiui veda ne tik prie artimesnių ryšių, bet dažnai ir prie susijungimo.

Politinių partijų tipai

Politinės partijos savo ypatumais skiriasi nuo visų kitų organizuotų grupių. Tačiau iš to dar neseka, kad tarp jų nėra esminių skirtybių. Savo tarpe jos taip pat skiriasi vienos nuo kitų, sudarydamos tam tikras grupes.

Bandymų suskirstyti partijas pagal jų tipą taip pat yra buvę įvairių. XIX amž. pabaigoj ir XX amž. pradžioj buvo pasidaręs populiarus partijų skyrimas — atsižvelgiant į jų tikslus — į konservatyvias ir progresyvias. Pagal šią teoriją, konservatyvi partija yra ta, kuri rūpinasi, jog kas nors esamo vertingo nebūtų sugriauta ar sunaikinta. Ji nori sukurti sąlygas, kad esamos jėgos liktų pajėgios veikti ir toliau. Pažangą ji pripažįsta tik tokiu mastu, kiek reikalauja konkreti padėtis. Progresyvi partija einanti priešingu keliu: ji stengiasi neleisti, kad besivystąs kas nors naujo būtų nuslopintas. Ji nori sudaryti sąlygas, kad tie nauji dalykai galėtų išsilaikyti, sutvirtėti ir varžybose su senaisiais parodyti savo vertę. Ligtolinius dalykus ji pasiryžusi palaikyti tik tuo atvėju, jei minėtose varžybose su naujaisiais pasirodo už juos pranašesni. Tuo būdu konservatyvi partija esanti daugiau realistinė, o progresyvi — daugiau doktrinieriška.

Čia reikia pastebėti, jog šios partijos nėra tas pats, kas yra jų išsigimusios formos — konservatorių į reakcionierių, kurie atmeta bet kokią pažangą, visuomet stengiasi išlaikyti esamą padėtį ir net grįžti į "senus gerus laikus", o progresyvių — į radikalų, kurie pasisako už kiekvieną naują dalyką dėl paties jo naujumo ir atmeta visa, kas dabar yra.

Tačiau šis partijų skirstymas šiandien jau yra atmestas, nes jis dalykus labai suprastina, suschematina ir į partijas žiūri kaip į statišką dalyką, kas neatitinka tikrovės. Partiju charakteris yra lygstamo pastovumo. Tam geras pavyzdys gali būti daugely kraštų socialistų partijos raida. Pradžioje pasireiškusi kaip radikalų partija su proletariato diktatūros šūkiu, vėliau virto "progresyvia" partija, siekusia darbininkiją sulyginti su smulkiąja buržuazija, o dar vėliau pradėjo ir pastarąją traukti į savo pusę, virsdama jau nebe proletariato, bet "liaudies" partija, kuriai ne vienam krašte netrūksta ir konservatyvių bruožų.

Kitas minėtinas partijų skirstymas — į dešinės, vidurio ir kairės partijas. Jis neturi pretenzijų į mokslinį tikslumą, tačiau dar ir šiais laikais daug kur populiarus. Tik vi-

durio partijų sąvoka, priešingai dešinės ir kairės partijoms, vis labiau išblunka ir nyksta.

Kairiosiomis partijomis apskritai laikomos tos, kurios siekia pakeisti esamą santvarką, kartu atitinkamai pakeičiant ir ekonominę santvarką darbininkijos padėties pagerinimo kryptimi. Dešiniosiomis partijomis paprastai suprantamos darbdavių ar darbdaviams palankios partijos. Kairiosios dar pasisako už planingą ūkį, turi socializacijos tendencijų ir dažniausiai nepalankaus ar net priešingo nusistatymo, kad Bažnyčia darytų įtakos viešajam gyvenimui.

Tačiau šis skirstymas, savo laiku — XIX amžiuje — eilėj kraštų atitikęs to laiko politinę mintį, šiandien jau yra pasenęs ir taip pat neatitinka tikrovės, kaip ir partijų skirstymas į konservatyvias ir progresyvias.

Trečiasis bandymas suskirstyti partijas tipais grindžiamas taip pat partijų pasistatytais tikslais. Tačiau šiuo atvėju į tuos tikslus žiūrima kitu požiūriu: kaip tie tikslai santykiuoja su valstybės visuma ir kokį vaidmenį partija pati siekia vaidinti valstybėje. Šiuo atžvilgiu skiriami du partijų tipai — vadinamos valstybinės partijos[1]) ir interesų partijos.

Valstybinė partija tiesiogiai siekia demokratiniu būdu paimti į savo rankas krašto valdžią ir įvykdyti savo programą. Ji nori vadovauti, pasiryžusi imtis atsakomybės ir siekia dalykus išlyginti bei suderinti demokratinių kompromisų būdu. Todėl jos programa, kuri turi būti vyriausybės programa, yra kuriama bendrųju valstybės interesų plotmėje ir realių galimybių ribose. Tai taip pat apsprendžia ir jos laikyseną opozicijoje. Ir opozicijoj būdama, ji nedaro pažadų, kurių negalėtu ištesėti būdama vyriausybėje, bei nepuola pozicijos už tokius veiksmus, kurių pati turėtų imtis, turėdama savo rankose krašto valdžią. Kad būtu pajėgi demokratiniu būdu paimti į savo rankas šalies valdymą, jai reikia didelio skaičiaus narių ar šalininkų. Dėl to ji stengiasi apimti kuo platesnius visuomenės sluogsnius ir veikti viso krašto mastu.

Kitokia yra interesų partija. Ji apima tik vieną kurį visuomenės sluogsni, vieną religinę ar tautinę mažumą, vieną kurią valstybės ribose esančią sritį. Tokia partija žino, jog demokratinėje daugelio partijų valstybėje ji pati viena niekad neatsistos valstybės vadovybėje ir neturės progos imtis už jos reikalus atsakomybės. Jos aukščiausias tikslas — būti politinėse svarstyklėse nusveriančiu svoreliu ir tuo būdu kuo daugiausia laimėti jos atstovaujamiems interesams. Šis

---

[1]) Nesant nusistovėjusio lietuviško termino šiam partijos tipui, čia vartojame verstinį — vokiečių Staatspartei.

žinojimas, kad jai nereiks ištesėti savo pažadus, interesų partiją skatina imtis nenuosaikios propagandos, žadėti neįmanomus dalykus bei imtis beatodairinės kritikos.

Šie tų tipų ypatumai turi joms ir kitų reikšmingų pasekmių. Valstybinė partija, apimdama plačius visuomenės sluogsnius ir siekdama jų interesų išlyginimo, neišvengia tų interesų įtampos savo pačios viduje. Gi interesų partijos vienašališkas jos atstovaujamų interesų kėlimas neretai joje sukelia monopolistines ir totalistines tendencijas. O tai norą įgyti politiniame gyvenime svorio ir net paimti į savo rankas krašto valdžią — kuris interesų partijai taip pat nesvetimas, tik faktiškai paprastai neįmanomas įvykdyti — dažnai paverčia noru pasiekti interesų diktatūros. Tai, žinoma, nereiškia, kad interesų partija nesijaustų ar bent nesiskelbtų siekianti bendrosios gerovės. Tačiau jos bendrosios gerovės supratimas daugeliu atvėjų yra artimas JAV pagarsėjusiam posakiui, jog kas naudinga General Electric, tai naudinga JAV.

Pastebėtina, jog interesų partija, įėjusi į valdžios koaliciją, paprastai pradėta rodyti tendenciją virsti valstybine partija, nes neišvengiamai turi imtis vadovavimo ir atsakomybės. Bet jei ji nori koaliciją panaudoti tik beatodairiniam savo atstovaujamų interesų patenkinimui ir pasiryžusi, to tikslo nepasiekdama, kiekvienu momentu iš koalicijos pasitraukti, ji virsta nuolatinių krizių valstybėje priežastis.

Kitas, šiuo laiku ypač pasisekimo turįs, partiju skirstymas — tai į pasaulėžiūrines ir progines. Tačiau šios sąvokos dažnai gana skirtingai suprantamos.

Pasaulėžiūrine kai kas nori laikyti tik tokią partiją, kuri savo pagrindiniu uždaviniu laiko tam tikrai pasaulėžiūrai atstovavimą, jos gynimą bei platinimą. Tokios partijos pavyzdžiu galima laikyti komunistų partijas. Tokios partijos gana retos ir kartu tipingos interesų partijos arba turi totalistinių tendencijų, dėl kurių paprastai ilgainiui išeina iš partijos sąvokos rėmų. Tačiau dauguma pasaulėžiūrine partija laiko kiekvieną partiją, kuri savo politiniuose sprendimuose atsižvelgia į pasaulėžiūrinius reikalavimus, net jei ji ir nesiima pačiai tai pasaulėžiūrai atstovauti, jos gynimo bei platinimo. Yra ir linkusių apsibrėžti tik kultūrinės politikos sritimi ir pasaulėžiūrine partija laikyti kiekvieną tokią partiją, kuri turi tam tikra pasaulėžiūra paremtą kultūros politikos programą.

Bet tiksliausia pažiūra tektų laikyti tą, jog visos tos partijos yra pasaulėžiūrinės, tik savo ruožtu taip pat įvairių tipų.

Tenka pabrėžti, jog aiškiai reikia skirti pasaulėžiūrines ir konfesines partijas. Kiekviena konfesinė partija, kuri pirmuoju savo uždaviniu laiko tam tikros konfesijos interesų gynimą, yra pasaulėžiūrinė partija. Tačiau ne kiekviena pasaulėžiūrinė partija yra ir konfesinė.

Taip pat pažymėtina, jog tam tikra pasaulėžiūra nebūtinai vienos partijos pagrindą sudaro. Ne vienu atvėju būna ta pačia pasaulėžiūra paremtos kelios skirtingos partijos, kurios ne kartą būna net labai priešingos viena kitai.

Progine laikoma tokia partija, kuri susikuria tam tikriems interesams atsidūrus ypatingoj padėty, tam tikrai asmenų grupei pasijutus tikram ar tariamam pavojuj, kurie apsigynimo tikslu susiburia į partiją, arba kokioj nors nepaprastoj istorinėj situacijoj. Jos dažniausiai yra tipingos interesų partijos arba ligi kraštutinių ribų išplėstos valstybinės, kurių programą sudaro tik keletas labai bendrų tikslų. Jos paprastai savo konkrečiuose sprendimuose linkusios neleisti reikštis jokiai pasaulėžiūrinei įtakai, nes tai gali įnešti nesutarimo ir suskaldyti jėgas, kovojant dėl tikslo, kuriuo partija buvo sukurta, kas esamoj situacijoj reikštų neišvengiamą pralaimėjimą. Jas iššaukusioms aplinkybėms pakitus, tokios partijos dažniausiai sunyksta arba ilgainiui susidaro pasaulėžiūrinius pagrindus ir išvirsta valstybinėmis partijomis.

Tenka, žinoma, pastebėti, jog paskirstymas partijų pasaulėžiūrinėmis ir proginėmis tėra reliatyvus. C. J. Friedrich dėl partijų skirstymo į pasaulėžiūrines ir nepasaulėžiūrines sako: "Skyrimas 'patronažo' ir pasaulėžiūrinių partijų, kurį taip mėgsta Europos politiniai rašytojai, yra nepagrįstas, nes nėra partijos, kuri vieno šių abiejų elementų trūktų. Kartu tai yra skyrimas, kurio praktiniais sumetimais reikia ypatingai saugotis. Yra viena dažniausių klaidų, kurias politikai daro, kad savo grupės idealinius užsimojimus stato prieš savo priešininkų faktinius dalykus. Politikai nuolat veikia tokių sugretinimų pagrindu, norėdami laimėti rinkėjus". (Cit. v. d. Heydte-Sacherl, Sociologie der deutschen Parteien, 313 p.).

Partijų vaidmuo

Daug kas taria, jog politinės partijos tik skaldančios tautą, bet iš tikro jos ne skaldo, o tik ją suaktyvina. Visuomenės susiskirstymą grupėmis sukelia ne partijos, bet pažiūrų skirtumai, kurie yra pirmesni už partijas. Partijos yra tik tos diferenciacijos regima apraiška. Norint tiksliai suprasti partijų vaidmenį, tenka neišleisti iš akių, jog ir demokratinėj santvarkoj politinėj srity visuomenė yra tam tikru būdu susiskirsčiusi.

Demokratija nereiškia tautos viešpatavimo ta prasme, kad būtų tapatybė tarp vadovaujamų ir vadovaujančių. Tautos demokratijoj yra išeities taškas, bet ne aktingai veikiantis politinis veiksnys. Valstybinei tautai priklauso kiekvienas pilietis — net vaikai, negalį savo vardu veikti silpnapročiai ir už nusikaltimus susiaurintų teisių asmenys. Iš šios tautos tik dalis jos narių turi teises politiškai veikti. Į jų skaičių jau neįeina nei vaikai, nei silpnapročiai, nei susiaurintų teisių asmens, o kai kur dar ir kitos piliečių grupės, pvz., moterys ar kariai. Iš tikro tautos vardu demokratijoj veikia tik tie piliečiai, kurie turi politines teises ir, dalyvaudami balsavimuose, gali pareikšti tautos politinę valią.

Tačiau ne visi, kurie turi teisę balsuoti, ta teise pasinaudoja. Tarp jų yra aktingų ir pasyvių asmenų. Pirmieji siekia dalyvauti sprendimuose ir juos lemti, antrieji tuos sprendimus palieka kitiems. Tuo būdu išsiskiria dar mažesnė tautos dalis, kuri ne tik turi politines teises, bet jomis ir naudojasi. Ji apima tik tuos piliečius, kurie dalyvauja balsavimuose. Beveik visuose kraštuose ji sudaro mažiau kaip pusę visos valstybinės tautos, kurios vardu ji kalba.

Tačiau balsavimai nėra viso ko pradžia. Balsavimai yra pasisakymas dėl tam tikrų pasiūlymų. Ir tie pasiūlymai turi būti padaryti pačių piliečių. O šiuo atžvilgiu balsuotojai dar pasiskirsto. Vieni pasitenkina pasisakę už kurį kitų padarytą pasiūlymą, kiti gi nori patys pasiūlyti ir dėti pastangų, kad tie pasiūlymai būtų priimti.

Tenka pastebėti, jog demokratinėj santvarkoj pageidaujamas kuo didesnis piliečių politinis aktingumas. Juo daugiau piliečių dalyvauja balsavimuose, juo daugiau jų nori aktingai reikštis iškeliant vienus ar kitus pasiūlymus, tuo daugiau ir pilniau įgyvendinama demokratija. Su piliečių politiniu aktingumu demokratija įsigali ir su jo nykimu ji žlunga, išsigimdama į formalinę demokratiją, kurioj tėra išlikusios demokratinio valdymosi formos, bet per kurias jau nebesireiškia tautos politinė valia, nes ji yra nustojusi ją reikšti tiek pasiūlymais, tiek dėl pateiktų pasiūlymų pasisakymu.

Turint prieš akis šiuos dalykus, išryškėja ir tikrasis partijų vaidmuo.

Partijoms pateikiant savo programas ir kandidatus, išvystant savo propagandą ir kitų partijų pasiūlymų kritiką, ir pasyvus pilietis yra išjudinamas, nes jam aiškiai ir sugestyviai primenama, jog bus daromi sprendimai, kurie palies — gali būti, kad net labai jaučiamai — ir jį patį, jo pažiūras bei interesus. Tai pilieti skatina atsižadėti savo pasyvumo, susidomėti, koks sprendimas būtų geriausias, ir ak-

tingai prisidėti, kad tasai pasiūlymas daugumos būtų priimtas. Tuo būdu partijos yra tasai veiksnys, kuris suaktyvina tautą ir paskatina ją domėtis viešaisiais krašto reikalais bei dalyvauti jų sprendime, kas, kaip minėta, demokratinėje santvarkoje yra didelės reikšmės dalykas.

Tačiau dar nepakanka, kad pilietis būtų nusiteikęs aktingai įsijungti į politinį gyvenimą. Dar reikia, kad jis turėtų galimybės savo politinę valią pareikšti. Gi šią galimybę tik politinės partijos jam ir sudaro.

Balsavimams reikia pasiūlymų, kas turėtų būti daroma, ir kandidatų, iš kurių galima būtų išrinkti asmenis, kurie tuos pasiūlymus įgyvendintų. Tačiau neįmanoma, kad tuos projektus bei kandidatus siūlytų kiekvienas paskiras pilietis ir jie turėtų būti balsuojami. Ne tik todėl, kad galėtų atsirasti tiek pasiūlymų, jog dėl balsų pasiskirstymo mažais kiekiais balsavimai negalėtų parodyti, už kuriuos pasiūlymus bent kiek didesnė visuomenės dalis pasisako. Padaryti rimtiems pasiūlymams, kaip turėtų būti tvarkomas valstybės gyvenimas, reikia ne tik sveiko proto, bet taip pat ir specialaus tais klausimais nusimanymo bei dalyko studijų. Kandidatų statymas į parlamentą taip pat sudėtingas dalykas. Reikia, kad parlamente būtų atstovaujami įvairūs interesai bei įvairios socialinės grupės ir kad atstovų tarpe būtų asmenų, kurie pakankamai nusimano dalykuose, kuriuos parlamentas svarstys. Gi visa tai atlikti paskiri asmens nepajėgūs. Tai tegali atlikti speciali institucija, kuri šiam reikalui yra atsidėjusi ir turi tinkamą organizaciją bei patirti. O tokia institucija parlamentinėj demokratijoj tėra partijos. Todėl jos, pasiūlydamos programas ir kandidatus, tik ir sudaro balsuotojams galimybę pareikšti savo politinę valią.

Partijos taip pat įgalina pilietį politiniame gyvenime reikštis ne tik pasiūlymų priėmimu ar atmetimu, bet ir kūrybine iniciatyva, nes, dalyvaudamas partijoje, pilietis gauna progos dalyvauti pasiūlymų svarstyme bei formulavime ir jų pateikime balsavimams.

Partijos sudaro ir galimybę iš vadovaujamųjų tarpo iškilti naujoms jėgoms į vadovaujančią grupę. Partinė veikla įgalina pilietį plačiau susipažinti su politikos dalyku ir jos problemomis, pasisavinti politinio vadovavimo metodus bei technika ir įgyti reikiamo įgudimo. Šalia partijos visos šios galimybės yra labai ribotos.

Parinkdamos kandidatus ir paruošdamos būsimą jų veiklos programą, partijos kartu tampa ir būsimųjų valdžios organų kūrėjos. Ir ši jų kūryba nesiriboja tik išrinkimu tautos atstovybės. Jos turi lemiamos įtakos ir kitų valstybinių organų sudaryme. Jos pateikia ir personalą toms valdi-

nėms vietoms, kurių paskirstymą lemia rinkimų rezultatai, ypač valstybės galvos — prezidento, vyriausybės galvos ir pagaliau pačios vyriausybės.

Legislatūros periodo metu partijos nulemia ir konkrečius atskirų klausimų sprendimus parlamente bei vyriausybės veikloj. Didžiosios partijos kiekvieną klausimą, kuris bus svarstomas parlamente, iš anksto nagrinėja, išdiskutuoja ir suformuluoja tais klausimais savo nusistatymą. Tuo būdu partija šiuo atvėju vaidina klausimų svarstymui parlamente paruošėjos vaidmenį, o kartu lemiamai veikia ir jų sprendimo parlamente kryptį, nes partijos nariai parlamente paprastai laikosi partijos priimtos linijos, nors formaliai partijos paprastai jų ir negali versti tos linijos laikytis, nes kaip tautos atstovai jie privalo vadovautis savo sąžine ir dėl jokių iš šalies reikalavimų su ja neprasilenkti.

Kartu su klausimų parlamentiniam svarstymui paruošimu partijoms tenka imtis dar vieno svarbaus uždavinio — apčiuopti interesų priešingumas ir imtis pastangų juos išlyginti demokratinio kompromiso keliu. Ėsąs tarp daugumos ir mažumos interesų priešingumas demokratinėj santvarkoj tegali būti išlygintas nuolaidų keliu. Tačiau šį kompromisą rasti lengviau mažesniuose vienetuose, nei dideliame junginyje, koks yra parlamentas. Todėl jo turi būti siekiama pirmiau ne valstybinių institucijų rėmuose, o kitose politinėse institucijose, kuriomis parlamentinėj demokratijoj yra partijos. Atitinkamos partijos ar jų frakcijos parlamente iš anksto tariasi, diskutuoja, reikale daro nuolaidas, ir tuo būdu pasiekia abiem pusėm priimtiną sprendimą.

Toks pagrindiniais bruožais yra partijų vaidmuo valstybių vidaus gyvenime. Tačiau ir tarptautiniame gyvenime partijoms tenka svarus vaidmuo.

Parlamentinės demokratijos laikais diplomatinė veikla reiškiasi dviem skirtingais keliais. Vyriausybės diplomatinę veiklą vykdo iš seno įprastinėmis formomis — per pasiuntinybes, ministerių konferencijas, pasikeisdamos notomis ir t.t. Tačiau šalia to diplomatinę veiklą vykdo ir parlamentai, paskiri parlamentarai ir partijos. Ta veikla reiškiasi įvairiomis formomis. Parlamentai dalyvauja, pvz., Tarpparlamentinėj Unijoj, siuntinėja į užsienį savo delegacijas ir savo narius informacinėms kelionėms. Paskiri parlamentarai kaip savo partijos atstovai daro užsieniui pareiškimus ir ne kartą imasi diplomatinės iniciatyvos. Partijų vaidmuo žymus ir įvairiuose tarptautiniuose organuose, kaip Europos Tarybos Patariamojoj Grupėj, Schumano Plano Sąjungoj ir kituose panašiuose. Partinė ideologija gimininguų partijų atstovus tuose organuose nekartą apjungia net stipriau, nei vieno krašto atstovus paskirtis atstovauti tuose organuose savam

kraštui. Įvairių kraštų vienos politinės ideologijos atstovai tuose organuose dažnai sudaro net organizuotas grupes, kurios atskirai tariasi, nustato savo politinę liniją ir bendromis jėgomis stengiasi pravesti. Be to, politiniai internacionalai taip pat vaidina labai žymų vaidmenį. Čia neapsistosime prie to, kokį vaidmenį vaidino komunistų seniau veikęs Kominternas, o vėliau Kominformas. Visiems žinoma, kokios reikšmės tarptautiniame gyvenime turi toks komunistų partijų apsijungimas. Bet ir Vakarų politiniai internacionalai, kaip krikščionių demokratų (NEI), socialistų ar liberalų, plačiu mastu palaiko tarptautinius santykius, diskutuoja ir priima juose dalyvaujančių partijų politiką apsprendžiančius nutarimus ir nevienu atvėju jų nusistatymai nulemia klausimų sprendimą, ypač tarptautinėje srityje.

Partijoms tenka didelis vaidmuo net tokiuose didelio masto ir istorinės reikšmės sprendimuose, kaip, pvz., dabar siekiamoji Europos integracija. Sociologai ir politikai mano, jog šiuo atvėju partijoms tenka tiesiog lemiamas vaidmuo. Ne tik dėl to, kad be žymiųjų paskirų kraštų partijų ir jų internacionalų pritarimo ta integracija negali būti ivykdyta. Partijoms apjungtoj Europoj skiriamas ir svarbiausio vidinio saito vaidmuo. Jeigu bus išrinktas Europos parlamentas — vis tiek, kokios jo kompetencijos bebūtų — gimininges paskirų kraštų partijos neabejotinai apsijungs europinėj plotmėj ir sudarys Europos partijas arba tokiomis partijomis virs jau dabar veikiantieji Europos partijų internacionalai.

Tokios kontinento mastu veikiančios partijos, apjungdamos didelę viso kontinento visuomenės dali ne tik ideologiniais, bet ir praktinių interesų, organizaciniais bei bendros veiklos ryšiais, buvusias mažai susijusias kontinento dalis daugiau ir tvirčiau susies, nei formalus susijungimo nutarimas. Rinkimu metu masėms patraukti nebus vengiama pasikviesti ir iš kito krašto žymiuosius savo partijos veikėjus, ir klausytojai, klausydamiesi jų ne kaip kito krašto atstovų, bet tik kaip tam tikros partijos, neišvengiamai pradės pergyventi Europą kaip vienetą ir jaustis europiečiais.

Ši europinių partijų reikšmė bus juo didesnė, kad grynai nacionalinės, tik savo krašto mastu veikiančios partijos nustos reikšmės. Kontinento mastu jos bus maži vienetai ir jo parlamente negalės turėti jokio žymesnio svorio. Todėl jos turės arba kuriuo nors būdu integruotis europinėj plotmėj, arba apsiriboti provincinių bei komunalinių partijų vaidmeniu, kurių reikšmė didžiuosiuose politiniuose sprendimuose visuomet yra maža. Todėl ir tokios partijos maža turės pasisekimo, kaip ir ligi šiol jo maža teturi. Dėl šios aplinkybės Europos visuomenei politiškai vadovaus ir ją apjungs tik europiniu mastu veikiančios partijos.

Keletas baigiamųjų pastabų

Čia, kad ir santraukliai, teko iškelti pluoštą duomenų, ne tik kaip minėtais klausimais galvoja politikai, bet ir kokių išvadų yra priėję sociologai, kurie partijų klausimą svarsto ne savo partijos interesų požiūriu, bet mokslinėj plotmėj. Šiuos duomenis labai praverstų palyginti su mūsų visuomenėje populiariomis pažiūromis į partijas, jų tipus bei vaidmenį.

Čia šiuo tarpu nėra galimybės to lyginimo imtis. Tačiau pastebėtina, jog labai daug pagrindo įspūdžiui, kad mūsų visuomenėje tebesilaiko dar daug pasenusių šiais klausimais pažiūrų ir kad daugeliu atvėjų mažai pažįstami naujausi šiais klausimais duomenys. O tai neabejotinai žalingas reiškinys. Jei apie tokį reikšmingą demokratinio tvarkymosi dalyką trūksta teisingos nuovokos, sunku į demokratiją įsigyventi ir joje jaustis savam. O atsižvelgiant, kad mes tikimės sulaukti laisvos Lietuvos ir joje tvarkytis parlamentinės demokratijos dėsniais, yra pavojaus, kad dėl persenusių ir atsilikusių tos santvarkos klausimais pažiūrų mūsų viešajame gyvenime gali pasireikšti archaiškos formos ir su demokratiniam pasauly pasiekta pažanga nesuderinami santykiai. Pagaliau neatkreipimas į tuos duomenis dėmesio gali padaryti mums nemažos žalos ir tarptautinėje srityje. Mūsų tarpe gali būti taip partiniu atžvilgiu susigrupuota ir partijos įgyti tokį pobūdį, kuris toms partijoms neleis tarptautinėje plotmėje atlikti vaidmenį, kurį jos turėtų atlikti, kad mes neliktume nuošaly, bet veiksmingai įsijungtume į tarptautinius santykius ir tarptautinę veiklą.

Tikras politinis patyrimas tegali būti išugdytas tautose tik tuo būdu, kada aistros ir patsai protas bus atremti į tvirtą visuotinių dorybių pagrindą, grindžiamą tikėjimu, garbe ir teisingumo troškimu.

J. MARITAIN

GUDŲ DVEJOPA INVAZIJA

SIMAS SUŽIEDĖLIS,
Brooklyn N. Y., JAV.

Pirmoji dalis šio straipsnio atspausdinta Tėvynės Sargo 1955 metų Nr. 2 (12). Red.

NEPRIKLAUSOMOS savo valstybės niekada neturėję, gudai nė šiandien dar neturi tikros nuovokos, kokia ji galėtų būti: *kiek ji turėtų apimti žmonių ir žemių.* Sovietinė Gudija, kuri Jungtinėse Tautose sėdi tarp kitų suverenių valstybių, nėra jokia laisva valstybė. Jos nerandame atskirai atžymėtos nė tokiame populiariame "The World Almanach" (1956), kuriame pavergtos Baltijos valstybės turi savo atskiras skiltis, nors dar kartą trumpai suminimos Sovietų Sąjungos sudėtyje. Gudija minima tik tarp kitų Sovietų Sąjungos tariamųjų respublikų. Jungtinėse Tautose ji kartu su Ukraina atsirado dėl pokarinio glėbesčiavimosi su Sovietais. Bet tai nepatenkina nei tų gudų, kurie liko savo krašte, nei tų, kuriem pavyko pabėgti į laisvąjį pasaulį.

Pavergtieji gudai gerai mato, kad jie nėra tos savo respublikos šeimininkai. Jie negali pasirinkti nei tokios valdymosi formos, kokios norėtų, nei sulaikyti į jų kraštą plūstančios didžiarusių masės. Tarp Gudijos SSR ir Federalinės Rusijos SSR palieka vis mažiau skirtumų, nors gudiškoje respublikoje oficialiai pripažinta gudų kalba, leidžiamos ta kalba knygos ir laikraščiai, veikia mokyklos. Bet tik vienas žingsnis iš namų, ir viskas nuskęsta rusiškoje srovėje, kadangi didžiarusių ir baltarusių arba gudų kalbos slaviškoje grupėje yra pačios artimiausios. Taigi, sovietinė Gudija jokia paguoda ateičiai, išskyrus administracines (ne valstybines) jos sienas, kurios lyg ir užrėžia plotą, kuriame galima tikėtis sukurti nepriklausomą Gudiją, jei politinė konjunktūra bus tam palanki.

Bet tos administracinės sienos toli gražu nepatenkina į laisvąjį pasaulį išsprūdusių gudų, kurie čia veda kovą už savo nepriklausomą gyvenimą ir valstybę. Šie laisvieji gudai turi savo pažiūras, kiek jie norėtų nepriklausomoje Gudijoje turėti *žemių ir žmonių.* Jie skelbia oficialiuose leidiniuose (pav., JAV Kongreso komisijos vardu išleistam raporte — Communist Takeover and Occupation of Byelorussia, Rp. Nr. 9, 1954), kad dabartinės Gudijos sienose žmonių esą arti 10 milijonų. Nors pasakyta, kad tai yra Gudijos gyventojai (its

population), — vadinasi, gali būti ir nevisi gudai, — bet čia pat teigiama, jog prie to skaičiaus dar reikią pridėti 4 milijonus gudų (Byelorussians) iš tikrosios (federalinės) Rusijos žemių ir vieną milijoną, pabirusį Lenkijoje, Lietuvoje ir Latvijoje. Taigi, pusė gudų tautos Europoje esanti už sovietinės Gudijos ribų. Kadangi aiškiai pasakomi vardai kraštų, kur ta pusė tautos gyvenanti, tai ji nėra nei Sibire, nei kitose dar sovietinėse respublikose. Ji yra susitelkusi aplink dabartines administracines Gudijos sienas, nors nėra jokios abejonės, kad gudų yra išblaškytų po visą Sovietų Sąjungą.

Nurodytas skaičius gyventojų, kiek jų yra sovietinėje Gudijoje, gana tikslus. Bolševikų oficiali statistika iš 1940 metų skelbia, kad sovietinėje Gudijoje, kuri apima 88,146 kv. mylias, yra 10,400,000 žmonių. Amerikiečiai apskaičiuoja, kad per pastaruosius metus Rusijoje gyventojų galėjo padidėti apie 25 milijonai. Iš jų gudam tektų, labai gerai skaičiuojant, apie ketvirtis milijono. Vadinasi, dabartinėje Gudijoje galėtų būti arti 11 milijonų žmonių. Tačiau geras trečdalis jų yra negudų, ypač nuo 1940 metų, kai Gudijai buvo prijungtos rytinės Lietuvos ir Lenkijos žemės, kuriose buvo ir paliko daug lietuvių ir lenkų. Dar daugiau sovietinėje Gudijoje yra rusų; miestuose jie vyrauja, nustelbdami vietinius gyventojus. Tuo tarpu dabartinėse Lietuvos, Latvijos, ir Lenkijos teritorijose negali būti ano ieškomo gudų milijono, nes tos teritorijos, ypač Lietuvos, buvo gerokai apčiulptos gudų naudai. Kam tada reikalinga šališkai nusukta statistika — tasai ieškojimas savo tautos dalies prie dabartinės Gudijos sienų? Gi ieškoma nepamesto dalyko, kurį norima turėti kaip savą: *didesnę teritoriją būsimajai laisvai Gudijai.*

Dar praėjusio karo pradžioje Vilniuje kai kurie gudų veikėjai nešiojosi būsimos Gudijos žemėlapius. Savo reikalui jie buvo labai dosnūs: Gudijos sienas vedė nuo Narvos iki Karaliaučiaus. Jos apėmė visą latviškąją Latgalę, ėjo per vidurį nepriklausomos Lietuvos ir plačiu kyliu, tarp Suvalkų ir Baltstogės (tie miestai įskaityti Gudijai), dūrėsi į Baltijos marias. Geram bičiuliui Š., parodžiusiam man tą žemėlapį, pasijuokiau: "Pagaminote antros laidos lenkiškąjį skilandį su dviem apendicitais. Tik jūs įmantresni: abu koridoriai sueina į marias, o pilsudskinėje Lenkijoje vilnietiškas apendicitas buvo ties Daugpiliu užakęs". Man nebuvo abejonės, kad mentalitetas tų Vilniaus gudų, kuriuos teko arčiau pažinti, buvo paveiktos lenkiškos įtakos. Lenkijos didybė (mocarstwo) gulėjo vokiečių suverstuose griuvėsiuose, o Vilniaus ir Minsko kai kurių gudų galvosenoje kilo nauju pavidalu, kuris buvo tiek pat realus, kaip ir naivus tikėjimas, kad Minsko nacinis gauleiteris Kube (nužudytas Minske 1943.IX.23) padės gudam atsistoti ant kojų. Minske grupavosi nemaža tų daugia-

norių gudų veikėjų, sušaukusių 1944 metais antrąjį Gudijos kongresą. Jame aidėjo ir dabar tebeaidinami šūksmai plačiosios Gudijos su Lietuvos praeitimi, valdovais, didikais, kultūra, valstybės emblemom ir žemėm (žiūr. Drugi Usebelaruski Kangres. Muenchen, 1954).

Maždaug toks pat žemėlapis yra atmuštas inž. L. Rydlevskio knygoje "Bielarussie" (Paris, 1948). Toje brošiūroje iš viso randame penkis žemėlapius, braižytus inž. V. Šymanieco. Mūsų reikalui reikšmingiausias žemėlapis Nr. 5. Jis rodo, kiek gudai yra apimlūs, nes nustato tokias savo *etnines sienas:*

1. Sovietų Sąjungos palikta sritis dabartinei Lenkijai su Seinais, Augustavu, Suvalkais ir Baltstoge. 2. Gudijos SSR žemės su Polocku, Vitebsku, Minsku Mogilevu, Bobruisku, Homeliu, Mozyrium, Pinsku, Lietuvos Brasta ir Gardinu. 3. Federalinės Rusijos SSR šiaurinis ir vakarinis ruožas su Pskovu (išėjimas į marias Peipuso ežeru), Didžiaisiais Lukais, Viazma, Smolensku, Briansku, Starodubu, Čiarnigovu ir kitom rytinėm bei pietinėm sritim, kurios nueina į Ukrainą. 4. Lietuvos SSR žemės su Švenčionimis, Vilniumi, Trakais, Eišiškėm, Varėna, Druskininkais. 5. Latvijos SSR Latgalės kraštas su Ludza, Rezekne, Daugpiliu, Griva, Eglaine. 6. Rytų Prūsijos visa vadinamoji Kalinino apygarda su Karaliaučiaus miestu ir uostu.

Dėl Prūsijos dalies pastebėta, kad *"Gudijos demokratinės respublikos valdžia mano, jog šios teritorijos priskyrimas Rusijai yra be jokio pagrindo, kai tuo tarpu Gudija, sueinanti su šia Prūsijos dalimi, turi teisę reikalauti tos srities prijungimo sau"*. Tą "Gudijos demokratinės respublikos valdžią", kuri pro Karaliaučių norėtų antroje vietoje prasimušti į Baltijos marias, sudaro Abramčiko grupės žmonės (Gudų Tautinė Taryba). Vadinasi, aplink visą dabartinę Gudiją nerasi nė vieno kaimyno, į kurį laisvojo pasaulio gudai neturėtų teritorinių pretenzijų. Čia ir vėl akivaizdu, kad buvęs Lenkijoje pilsudskinės didybės tvaikas susimetė į kai kurių gudų galvas. Jos yra pasidalinusios į dvi tarp savęs besivaržančias grupes — Abramčiko ir Astrausko.

P. Austrausko, buvusio Vilniaus mokytojo, pretenzijos yra kiek mažesnės. Jo grupės žmonės sudaro Gudų Centrinę Tarybą; jis yra jos pirmininkas. Šios grupės laikraštyje "Belaruskaje Slovo" (1954, Nr. 6) įdėtas žemėlapis daro nuolaidų savo giminaičiam didžiarusiam ir mažarusiam: nebesiekiama Pskovo, Viazmos, Černigovo ir tolimesnių pietinių sričių, kuros kadaise priklaususios "Gudijai, anuomet vadinamajai Didžiąja Lietuvos Kunigaikštyste". Visos kitos teritorinės pretenzijos palaikomos net ir gana saikingų gudų. Jie būtų linkę lietuviam, kaip jų buvusiem praeityje "pavaldiniam", nusi-

leisti tik tiek, kad dabartinė Lietuvos ir Gudijos siena būtų laikoma *demarkacine linija* ir baze ateities derybom dėl Vilniaus. Vilnius priklausąs gudam. Jei lietuviai norėtų tą miestą pasilaikyti, tai jau jokios kalbos negalėtų būti. Gi apie tą Mažosios Lietuvos dalį, kuri dabar Kalinino apygarda vadinama, minėtas laikraštis taip informuoja negudus: "Kalinino sritis, — rašoma laikraštyje angliškai, — yra nauja Rusijos provincija, kuri sudaro apie trečdalį anksčiau buvusios Rytinės Prūsijos su Karaliaučiaus uostu (Kaliningradu) ir 750,000 gyventojų (iškėlus beveik visus vokiečius); tų gyventojų didžiumą dabar sudaro įvežti gudai, dalis yra įvežtų rusų ir vietinių senųjų slavų, sumišusių su prūsais. Pastarųjų tarmė truputį atliepia gudiškajai kalbai (slightly resembles Byelorussian)". Taigi, kone sena gudų žemė. Ši informacija išvynioja du argumentus, kuriais gudai remiasi, svaisčiodamiesi su didelės, keliolika milijonų gyventojų valstybės idėja. Vienas argumentas: *visos tos žemės yra seniai gudų apgyventos ir čia jie praeityje turėję didelę valstybę.* Antras argumentas: *visos tos žemės dabar gudų gyvenamos.* Ar tai atitinka tiesą?

PRAEITYJE palaidos gudų giminės galėjo dar siekti Pskovą, bet jų etninės sienos nesiekė ne tiktai Vilniaus, bet nei Ašmenos, Lydos ir Gardino. Dar labiau nesiekė Suvalkų, Brastos, Baltstogės ir Karaliaučiaus. Jei dabartinėje Prūsijos dalyje, užimtoje rusų, su žvake ir surastum prie pat Lenkijos sienos kokį labai senų laikų palikuonį mozūrą, ir gudas su juo susikalbėtų pusiau pirštais rodydamasis, tai nebūtų dar argumentas Prūsijoje ieškoti gudiškosios praeities. Tokie argumentai, kaip "slightly resembles Byelorussian", gali vesti pro visus slaviškus kraštus iki pat Vidužemio jūros. Bet jeigu taip toli neinama, tai eiti su savo sienomis iki Didžiojo Naugardo, Maskvos, Kijevo ir Varšuvos yra jau didelė pagunda, nes čia mažiau reikės rodytis pirštais: galima susikalbėti bendrine rusų kalba, nuo kurios gudiškoji jau nebe "slightly resembles". Taip gudai ir neberanda ribos, kur jie išsiskiria iš rusų, ukrainiečių, lenkų ir... lietuvių, nes ir tuos praeityje laiko gudiškom kiltim, išskirdami tik žemaičius. Tai esame anksčiau nurodę.

Kiek toli nueita ne tiktai į rusų žemes, bet ir jų praeitį bei kultūrą, visa tai sukraunant vainiku ant gudų galvos, pasako Ivanas Barancevičius savo polemikoje su gudu Juru Stukaličiu (ž. Novoje Russkoje Slovo, 1955.I.2 ir I.25). "Aš gimiau, užaugau ir beveik visą savo gyvenimą pragyvenau Gudijoje, — rašo I. Barancevičius. — Ten visą 30 metų dirbau mokytojo darbą ir galvojau, kad pažįstu savo žmones, jų praeitį ir jų literatūrą. Bet dabar, skaitydamas savarankią spaudą ir prisimindamas savarankius mūsų praeities tyrinėtojus, kaip Kliučevskį, Solovjovą ir Platonovą, matau, kad

aš nieko nežinau ir nieko nesuprantu". Kodėl? Anuo metu Gudijos klausimo dar nebuvo, o dabar jis atsirado ir sujaukė visus praeities tyrinėjimus: kur buvo rašoma rusų, lietuvių ar lenkų, dabar rašoma — *"tai buvo gudų"*.

Jaunystėje ir man teko būti Gardino bei Lydos apylinkėse, nes ir aš ten užaugau. Kur tik ėjau, niekur nepasitaikė, kad lietuviškai kuriame kaime nesusikalbėčiau — ligi pat Gardino ir Lydos. Lietuviškoji kalba maišėsi su gudiškąja ir lenkiškąja: *viazicie u tyje svirny* — vežkite į tą svirną, *nesla rutečku* — nešiau rūtelę, *krošečki u kiešen sklali* — trupinius į kišenę dėjo... Tokią maišytinę kalbą J. Baudouin de Courtenay yra pavadinęs lenkiškąja-gudiškąja kalba. Kaip ji atsirado, turėjau progos patirti iš savo paties giminių, kurias lankiau netoli Lydos dar 1938 m. Toje šeimoje senukai kalbėjo gražia ir gryna lietuviška kalba, net miela buvo klausytis; vyriausio sūnaus šneka jau buvo slaviško akcento paveikta ir daugiau slavizmų prisigėrusi; antrasis sūnus kalbėjo lietuviškųjų, gudiškųjų ir lenkiškųjų žodžių mišraine ir jis save laikė gudu; tretysis buvo dviračiu nulėkęs į lenkų jaunimo sąlėkį. Man buvo aišku, kaip čia klojosi svetimi klodai ant lietuviškos sąmonės, veikiant anksčiau caro priespaudai ir sulenkintai bažnyčiai, o paskui lenkiškajai okupacijai. *Senas lietuvių kartas skandino slaviškas srautas, tekėjęs iš Rusijos ir Lenkijos.* Kur lietuviškas sąmoningumas buvo labiau aptemęs, žmonės ir nežinojo, kas jie yra: lietuviai, gudai ar lenkai. Jie buvo suradę sau bendrinį pavadinimą — vietinių žmonių, *tutejszų*. Bet tai rodo, kad ir seniau čia gyventa vietinių žmonių, kurių tautinį charakterį dar visai neseniai galėjo praskleisti senoji karta; ji buvo lietuviška, ne gudiška ar lenkiška. Tai ypač parodo *žmonių papročiai, giminystės santykiai, ūkininkavimo būdas, trobesių statyba — visa, kas susiję su kaimietiška buitimi.* Tos medžiagos yra gausu įsitikinti, kad apie Gardiną, Lydą, Ašmeną, Drują gyveno ne svetimos kokios gentys, o lietuviškos. Dabar kolchozinis gyvenimas visą tą etnografinę medžiagą nuplauja, bet jos yra gausiai likusios raštuose. Sakysim, W. Wielhorskis savo studijoje "Litwini, Bialorusini ir Polacy" (Alma Mater Vilnensis, 1951), pastebi, kad rytiniuose Vilniaus krašto paribiuose žmonės prieš keliolika metų skyrė "katalikišką" kluoną ir "provoslavišką" pašiūrę — "katolickie gumno" od "prowoslawnego toku" Ta lietuviško ir rusiško kluono riba labai arti prieina prie 1920 metų užbrėžtos sienos. Tas faktas yra svarus. Kiek iš kito kampo tai pabrėžė K. Gukovskis, kuris aprašė "Lietuviškųjų gudų vestuves" (Pam. knž. Kovenskoj gubern., 1894). Čia reikšminga ne tik tai, kad vestuvės buvo atliekamos pagal visus lietuviškus papročius, bet kad tai — *katalikų vestuvės.* Katalikus gudus K. Gukovskis pavadino "lietuviškais gudais"

(Svadba u litovskych bialorussov). Jie esą savo tikėjimą pakeitę lenkų įtakos paveikti. Istorija liudija ką kitą. Kai Kotryna II unitus ėmė prievarta grąžinti į pravoslaviją, katalikai išsiskyrė ne vien tikėjimu, bet ir savo tautybe. Unitai atsirado iš tų slavų krikščionių, kurie buvo krikštyti R. Bažnyčioje dar lietuviam pagonim tebesant. Lietuviai, išskyrus kai kuriuos didžiųjų Lietuvos kunigaikščių sūnus ir didikus, Rytų Bažnyčioje nesikrikštijo; jie priėmė katalikybę. Vadinasi, kas buvo katalikas iki Kotrynos II laikų (iki paskutinio Lietuvos padalinimo), tas nebuvo kilęs iš gudų. Labai mažas procentas gudų unitų galėjo sukatalikėti. *Tuo būdu 1920 metų siena atitinka senų laikų etnografinį lietuvių ir gudų slenkstį.* Gudai pro ją prasimušė tiktai savo kalba, bet ne savo žmonėmis ir net ne kultūra, nes Lietuvoje žemės įdirbis, trobesių statyba, švietimas ir teisinė santvarka prašoko gudiškus kraštus.

Kai Abramčiko grupės laikrašty "Bačkauščyna" (Tėvynė") rašoma (1955, Nr. 12-13), kad senojoje Lietuvos valstybėje gudai buvę aktingesni ir kūrybingesni už kitas tautas, tai tik paplojama sau per petį, o žodis lieka tuščias. Kad toji savigyra vis dėlto šį tą reikštų tiem, kurie yra kiek apsipažinę su praeitimi, gudų kūrybingumui pabrėžti pakviečiamas į talką kniazis Igoras, Lietuvos statutas ir Vilniaus universitetas.

Rusų literatūroje gerai žinoma sena poema apie variagiškos kilmės kunigaikštį Igorių (Ingvar) — "Žodis apie Igorio pulką" (Slovo o polku Igorewie). Gudai ją laiko savo prosenelių kūrybos vaisium ir "sudėta ne rusų ir ne ukrainiečių kalba, o krivičų-gudų", — pastebi J. Barancevičius (N. R. S. 1955.I.2), prikišdamas gudam savinimąsi svetimo daikto. Iš tikrųjų toji poema, sueiliuota sena bažnytine slavų kalba (cerkovno - slovianskij język), paprastai laikoma rusų literatūros paminkliniu kūriniu. Bet mums čia svarbu, kas kita. Toji poema yra pirmoji, parašyta *bažnytine slavų kalba,* kuri savo metu pasidarė Rytinėje Europoje tokia pat tarptautinė, kaip Vakarų Europoje lotynų kalba. Ji paplito per bažnyčią iš Bulgarijos. Iš neslaviškųjų kraštų savo oficialiem raštam ją vartojo Lietuva ir Moldavija su Valakija (rumunų kraštai). Lietuvon ta senoji bulgarų kalba atėjo iš Kijevo kunigaikštystės, bet ne iš Polocko ir ne iš krivičių. XV amžiuje buvo vartojama ir krivičų tarmė, bet vėliau ir ji dingsta. Gudų kalba, kokia ji šiandien yra, Lietuvos valstybės raštam niekada nebuvo vartojama. Senoji bažnytinė slavų kalba nuo dabartinės gudiškosios stipriai skiriasi (žiūr. Eug. Chelchowski, Pismiennictwo bialoruskie, AMV, 1953). Tad girtis, kad gudų kalba buvo vartojama Didžiosios Lietuvos Kunigaikš-

tystės raštam, reikštų tą patį, ką ir sakyti, kad italų kalba irgi buvo vartojama, nes buvo rašoma ir lotyniškai.

Lietuvos statutas yra rašytas taip pat sena slavų kalba, vakariečių rusų tarme, prikaišiota lituanizmų. Lietuviškieji terminai yra gausiai vartojami aptarti sąvokom ir daiktam, kurių nei gudai, nei rusai pas save neturėjo. Čia įeina įvairios sąvokos iš žemės valdymo, giminystės, papročių, teisinės santvarkos, valstybės administracijos ir kt. Visai panašiai mes dabar darome, kai griebiamės tarptautinio termino dalykui, kurio prieš tai neturėjome, kaip radijo, televizijos, atominės energijos ir kt. Jei statutas būtų gudų kūrybos vaisius ir gudam rašomas, jis būtų išsivertęs ir be tų lietuviškųjų žodžių, iš kurių K. Jablonskis sudarė žodyną. Statuto redaktorius taip pat buvo ne koks krivičius ar gudas, o Lietuvos kancleris Albertas Goštautas — savo pavarde ir kilme lietuvis. Bet tai nekliudo gudam skelbtis, kad ne tik Goštautai, bet ir Radvilos, Pacai, Katkevičiai, Valavičiai, Oginskiai ir kiti Lietuvos didika buvo gudai. Net šv. Kazimieras, motiną turėjęs austrę, o tėvą lietuvį, yra laikomas gudų šventuoju (ž. Božym Šlacham, religinis žurnalas). Kas bent istorijos abėcėlės mokėsi, galėtų jau suprasti, kad visus tuos Lietuvos didikus bei didžiuosius Lietuvos kunigaikščius ir laikant gudais, negalima būtų bent paneigti, jog jie nieko neturėjo bendro su Lietuva ir jos kultūra. Tuo tarpu recenzijoje New Yorke išleistos brošiūros "The Low of the Grand Duchy of Lithuania", parašytos L. Okinševičiaus (1953), skaitome tartum iš mėnulio nukritę: "Jei ir sutiktume su tuo, jog didžiųjų kunigaikščių giminė buvo baltiškos kilmės, tai XVI amžiuje, kai statutas buvo redaguojamas, didieji kunigaikščiai turėjo labai, labai mažai bendro su baltais Krivijoje, ir visiškai nieko su jų kultūra" (velmi, velmi mala supolnaga z baltami na Krivi, a ničoga pa kultury. Zapisy. 1954. Nr. 1(5), 55 p.). Čia reikia paaiškinti, kad Krivija laikoma kone visa Aukštaitija, o baltais — lietuviai. Statutas buvęs suredaguotas išmintingų "mūsų tautos" (gudų) žmonių.

Šiuo keliu toliau eidami, gudai pasisavina dar vieną šviesųjį senosios Lietuvos žiburį — *Vilniaus universitetą,* kai kieno vadinamąjį Rytų Europos "Atėnais". A. Sakovičius, rašydamas apie Minsko universitetą, įsteigtą 1921 m., pastebi, kad "gudai nuo 1832 iki 1921 metų neturėjo aukštųjų mokslo įstaigų" (Zapisy, p. 1). Vilniaus universiteto nesumini, bet jis kaip tik nustojo veikti 1832 m. Taigi, prieš tai gudai aukštąją mokyklą turėjo — Vilniaus universitetą ir jis buvęs gudiškas. Tai jau aiškiais žodžiais išdėsto Juras Stukaličius (N.R.S. 1955.I.25). Anot jo, Vilniaus universiteto studentai — filomatai ir filaretai — pradėję žadinti gudų tautinį atgimi-

mą, žadinti tame mieste, Vilniuje, kur "gudų masėje tebuvusi žydiška sala". Vilniaus universitete buvę 36 gudai profesoriai...

Gal to užteks suprasti gudų kultūrinei invazijai į Lietuvos praeitį?

DABARTYJE gudai inteligentai stengiasi savo žmonėm ir svetimiem įspausti vaizdą senos, didelės, galingos ir kultūringos Gudijos, kuri pateisintų sudarinėjamus jai plačius sienų rėmus. Kaip ta propaganda vedama negudų sluogsniuose, galima būtų apie tai parašyti nė kiek netrumpesnį straipsnį. Bet pasitenkinkime vienu būdingu pranešimu iš Belgijos. Niekur neskelbtas lietuvio studento P. laiškas (1955.II.11) mums atskleidžia vieną gudų propagandos kertelę. Duodame svarbesnes to laiško ištraukas:

"Man atvykus į Louvainą, teko pastebėti, kad didelė dalis klausytojų pirmuosiuose metuose Pol. Soc. Moksl. Fakulteto buvo slavai. Arčiau susipažinus, pasirodė, kad jie buvo bielarusai. Vėliau sužinojau, kad jie turi čia didelius namus. Iš jų laikysenos, labai rezervuotos mano atžvilgiu, supratau, kad yra kažkas keisto. Mano nuomonė pasitvirtino, kai sužinojau, kad jie studentų namuose ruošia paskaitas ir kad viena iš jų bus apie Lietuvą...

Belgų ir užsienio studentams jie davė labai subiaurotą Lietuvos vaizdą, iš pagrindų pakeisdami istorinius davinius ir pasiremdami melu. Negana to, Lietuvą nupasakoja jau beveik nuo Europos žemėlapio pranykusią. Tai nevisai liūdnas dalykas, kadangi, kiek vėliau pastebėjau, nei belgai, nei užsieniečiai į tą jų propagandą dėmesio nekreipė...

Vėliau... pasirodė, kad jie dirba glaudžiuose ryšiuose su Muencheno Paryžiaus ir New Yorko bielorusais, ir Louvainas jų vienas iš svarbesniųjų centrų...

Jie didžiavosi rusų vykdomomis deportacijomis iš Lietuvos į Sibirą. Jie patys man su dideliu ciniškumu keletą kartų pabrėžė, kad jau Lietuvoje nieko nėra... Jie tokį savo galvojimą suderina su iliuzijomis... kad Lietuvai išnykus, turės gerus uostus, ir nuo Klaipėdos bei Karaliaučiaus išsities iki Smolensko rytuose ir iki Kijevo vakaruose... Tai juos suvedė į kivirčus su ukrainais, nes ukrainai čia yra dar didesniam skaičiuje ir geriau organizuoti... Jie ir su geradariais belgais santykius pradėjo ardyti. Taigi, teko taktiką keisti... Kiek tai Lietuvą liečia, jie savo namuose Gudijos žemėlapyje tik pusę Lietuvos yra nusipiešę — ligi Kauno. Atrodo, kad atitraukė ribas ir pietuose. Vis dėlto nors diplomatija ir keičiasi, tikslai jų palieka. Nuo pereito gi rudenio... jie stengiasi ir su lietuviais į santykius sueiti... Jų tarpe yra keletas Vilniuje studijavusių ir mokančių lietuviškai".

Šis laiškas savo faktais dar paryškina visuotinę gudų akciją už plačiąją Gudiją — nuo Viazmos ligi Karaliaučiaus. Laiškas iškelia dar vieną dalyką: *paslėptą pasitenkinimą deportacijomis iš Lietuvos.* Tai įsiderina į inž. L. Rydlevskio pasakojimą apie Prūsijos kolonizaciją, kuriai daugiausia įvežami gudai. Mažojoje Lietuvoje gudų daugiausia priskaito ir "Belarusskaje Slovo" (1954, Nr. 6). Taigi, vienur Sovietai dirba Gudijos naudai gudus atveždami, o kitur — lietuvius išveždami. Ši paguoda sušvelnina liūdesį, kad ir gudai iš Gudijos tremiami, o rusai sodinami. Slinkimas, vadinasi, eina į vakarus — į marias ir derlingesnes žemes, negu Minsko smėlėti laukai bei Pripeties pelkės.

Tam tikro pasitenkinimo sovietiniu režimu randame ir *gudiškame raporte (Nr. 9),* kuris specialiai buvo skirtas atidengti bolševikų brutalumui ir genocidui. Tam buvo sudaryta Atstovų Rūmų komisija. O vis dėlto tos komisijos vardu išleistam gudiškajam raporte yra užsiminta, kad prieš šį karą Lenkijos valdytose žemėse gudų jaunimui buvo užtrenktos durys darbui ir mokslui. Jos prasivėrusios tik tada, kai vakarinės gudų žemės buvo įjungtos (1939) į Gudijos Sovietinę Respubliką. Raporte pažodžiui skaitome: *"What they could not secure heretofore was offered them by Government of the B.S.S.R.: Work, study, and greater national freedom than under Poland".* (Rp. 9, 14 p.). Kiekvienas pasakys, kad tai nesiderina ne tiktai su Atstovų Rūmų komisijos surašyta raporto įžanga, kurioje kalbama apie pasaulinę komunistų konspiraciją, bet susikerta ir su tolimesne raporto dalimi, kurioje liudininkų nušviečiamas komunistų teroras Gudijoje. Jei lenkai ir varžė gudų tautines aspiracijas, tai tie varžtai vis dėlto buvo kitokio pobūdžio. Bet raporto autoriui išsprūdę neatsargūs žodžiai gerai derinasi su gudų nusiteikimu tikėtis šio to gero iš Sovietų režimo. Kitais žodžiais tariant, nėra jau taip prasta, kad pasaulinio komunizmo konspiracija apžiojo ir tas gudų žemes, kurios iki 1939 metų dar buvo šiapus geležinės sienos, nes joms suteikta "didesnė tautinė laisvė — greater national freedom". Dar svarbiau, kad tos žemės telkiasi į krūvą ir auga į tą didybę pavaizduotą Louvaino studentu namuose pakabintam žemėlapyje, kur *pusė Lietuvos jau dabar prijungta būsimajai laisvai Gudijai.*

Mes Gudijai nuoširdžiai linkime išsivaduoti iš sovietinio jungo ir tapti laisva valstybe savo tikrose sienose ir su tikra savo praeitimi, tik norime dar kartą priminti Juro Stukaličo žodžius, kuriuos jis taiko kitiem ir kuriais pradėjome šią dvejopos gudų invazijos apžvalgą, būtent:

"Tauta neis su tais, kurie klastoja istoriją".

DEMOKRATIJA, PARTIJOS IR ASMUO

J. MATULIONIS,
New York, N. Y., JAV.

Niekas neabejoja, kad būsimoj Lietuvos valstybėj bus pilnai demokratinis režimas. Dėl to niekas nesiginčija ir nesiginčys. O su demokratiniu režimu valstybiniame gyvenime yra neišvengiamas ir partijų buvimas. Šis dalykas tačiau daug kam nepatinka. Bet tai yra nesusipratimas, jeigu ne bloga valia, nes demokratinėj valstybėj be partijų apsieiti negalima. Jeigu kas galvoja kitaip, tai arba nesupranta demokratijos esmės, arba yra totalistinio režimo šalininkas. Žinoma, šiandien kalbėti prieš demokratiją būtų nepopuliaru. Tad ir nekalbama. Tačiau prieš partijas kalbėti labai madoj, nors teigti demokratiją ir neigti partijas yra nelogiškas dalykas.

Partijų nėra tik diktatūrose, kur viešpatauja viena grupė. Visai nesvarbu, kaip jį besivadintų — partija, sąjunga, lyga ar dar kaip kitaip. Demokratinėj santvarkoj partijos buvo, yra ir, tur būt, ilgai bus.

Nusistatymas prieš partijas mūsų visuomenėj yra užsilikęs iš dalies iš anų nedemokratinių laikų, kada valdė viena partija, neleisdama veikti kitoms. Buvo tuomet pavaryta smarki propaganda prieš partijas, neleidžiant laisvai išsitarti kitaip manantiems. Ir šiandien, kada iš principo kalbama prieš partijas, jų nereikalingumą, žalą, kartojama tik tai, kas buvo išmokta anais nedemokratiniais laikais. Taip kalba tie, kurie ilgisi tokios santvarkos, kada galėtų kalbėti jie vieni, o visus kitus laikytų policininko priežiūroj.

Bet jų, nors dideli rėksniai, šiandien, kaip ir paprastai, yra smulki mažuma. Ir jaudintis dėl to nėra reikalo. Parėkaus, gyvenimas juos nušluos, ir bus demokratinė tvarka.

Tačiau mums reikia ruoštis prie demokratinio gyvenimo. Reikia apgalvoti, kaip mes gyvensime ir kaip santykiausime. Šiuo metu, kada lietuvis gyvena įvairiose valstybėse ir įvairiuose režimuose, yra naudinga kaip tik šiomis temomis pakalbėti, kad mes daugiau pasidomėtume senų demokratijų gyvenimu, papročiais, įstatymais, pamėginti pasvarstyti, ar tai, kas ten yra gero, išbandyto, nevertėtų ir išlaisvintoj Lietuvoj įsivesti.

O pasimokyti yra ko. Šimtmečių praktika daug ko pamokė. Pats demokratijos principas yra labai gražus ir patrauklus. Bet, kai jis pradedamas gyvendinti, dažnai taip neišeina. Demokratija nėra pilnutinio idealo įsikūnijimas. Ir demokratijose yra netobulumų, daug kas taisytino. Tuo kaip tik ir naudojasi visi priešdemokratiniai elementai. Jie griebiasi demagogijos ir pasitaikiusias vienur ar kitur ydas priskiria demokratijai apskritai.

Viena iš silpnų demokratijos vietų yra partijų sugyvenimo srity, tikriau sakant, jų nesugyvenimas, pasireiškiąs rietenomis ir vartojimu neleistinų varžybų bei kovos priemonių. Ši aitri kova, šmeižtai, iškoneveikimas kitų partijų vadų, žmonėms taip įkyri, kad jie vėliau bodisi ir pačiomis partijomis ir visa demokratine santvarka. Šiuo gi kaip tik naudojasi totalistinės grupės ir vienu ar kitu būdu eina prie valdžios, kurią įgiję ne tik panaikina pačias partijas, bet užgniaužia ir asmens teises bei laisves.

Gerai atsimename ir iš mūsų demokratinių laikų, kada partijos varžėsi savo tarpe, ne vienu atvėju nesiskaitydamos su priemonėmis. Varžybos tarp partijų turi būti. Kova už politinius idealus ir praktišką jų vykdymą ėjo ir eis. Tačiau nenormalu, kada partijos kovoja ne už savo programas, bet verčiasi niekinimu kitų partijų lyderių ir visų jų kandidatų. Taip susidaro įspūdis, kad partijos nieko kito neturi statyti kandidatais, kaip tik vagis, sukčius, kyšininkus, parsidavėlius ir apskritai labai menkos vertės žmones. Ir tuo būdu išeina, jog kandidatai į seimą yra rinkinys nusikaltėlių, kuriems bus pavesta spręsti aukščiausi valstybės reikalai.

Tokia kova partijos save suniekina, pažemina, pakerta šaknis bet kokio pasitikėjimo renkamaisiais, o pagaliau nuvertina ir pačią demokratijos idėją.

Sudarius iš parlamento narių vyriausybę, tie patys iškeikti ir suniekinti žmonės atsistoja valstybės prieky. Ar jų autoritetas nekenčia dėl nešvarios rinkiminės propagandos? Ar tie žmonės, kuriems pavesta ne tik tautai atstovauti, bet ir spręsti gyvybinius jos reikalus, nenešioja savo širdies gilumoj pažeisto jausmo, kai buvo diskredituojami?

Šitokia neleistinomis priemonėmis partijų kova yra pats juodžiausias demokratinės sistemos taškas.

Pas mus Lietuvoje ligi kraštutinumų nebuvo prieita, nors buvo šmeižtų ir koliojimų. Balkanuose, pvz., rinkimų metu pasitaiko ir gyvybių aukų. Lietuvoje per visą demokratinį laikotarpį ne tik užmuštų, bet nė sužeistų nėra buvę, nors mūsų tauta prie demokratinio valdymosi nebuvo pripratusi. Okupacijos tam principui visuomet nepalankios, o

senoji Lietuva ligi demokratinio valdymosi nebuvo priėjusi. Taigi, Lietuvai kuriantis, demokratinis valdymasis buvo naujas dalykas. Bet egzaminai buvo išlaikyti.

Tačiau tuo tenkintis negalima. Reikia ieškoti tobulesnių partijų veikimo formų. Pavyzdžiu reikia imti anglosaksų kraštus, kur demokratiniai papročiai vystėsi per ištisus šimtmečius.

Turi susiprasti pačios partijos. Jos pačios geriausiai žino tuos trūkumus. Partinė propaganda buvo ir bus. Kitaip būtų neįmanomas ir net nereikalingas pats partijų darbas. Partinė propaganda, partijos tikslų atskleidimas, kitų partijų programų ir darbų kritika gali ir turi eiti visiškai padoriomis formomis. Apskritai šių partijų varžybų eiga visada priklauso nuo pačios tautos kultūrinio lygio ir nuo partijų vadovaujančių asmenų būdo bei jų kultūros.

Pirmutinis principas, kuris turėtų būti visai sąmoningai priimtas ir griežtai išlaikomas, tai susilaikymas nuo kritikos ir apskritai kalbų apie kitų partijų narius, jų lyderius ir kandidatus į parlamentą. Lietuvoje mitinginėse kalbose to būdavo gana gausu. Gi Anglijoje teko būti įvairių rinkimų metu — ir į parlamentą, ir į savivaldybes. Tačiau nei spaudoj, nei mitinguose niekad nebuvo paliečiami priešingų partijų lyderiai ar kiti veikėjai. Partijos kritika žiauri, jos darbai suniekinami, bet kada kalboje paliečiamas asmuo, tai visuomet pridedamas ir titulas "aukštai gerbiamas džentelmenas". Ten, kaip žinoma, rinkimai eina mažomis apylinkėmis, kurios renka tik vieną atstovą. Taigi faktiškai eina kova ne tik tarp partijų, bet ir tarp asmenų. Tad asmeninei kovai išsivystyti sąlygos palankiausios. Bet ne. Kalbėtojų priešingos partijos kandidatai kaip ir neliečiami. Susirgus vienam kandidatui apylinkėje, kurioje paprastai būna keli kandidatai, visi kiti tuojau pat sustabdo bet kokią propagandą, siunčia viešas užuojautas per laikraščius ir linki kuo greičiausiai pasveikti, kad galėtų stoti į kovą. Tai džentelmenų kova.

Anglijoj asmuo apskritai neliečiamas. Jo teises įstatymai saugoja nuo valstybės pareigūnų, bet tie patys įstatymai jį saugoja ir nuo pačios visuomenės, nes visuomenė kartais yra žiauresnė, kaip bet kokia valdžia. Atsimenu, vieną kartą laikraštis "Daily Mirror", sugavus žmogžudyste įtartą asmenį, kam buvo gana stiprių įrodymų, pasipiktinęs tokiais žiaurumais, nes aukų buvo per 10, sugautąjį pavadino žmogžudžiu ir vampyru. Kadangi tai buvo dar prieš teismo sprendimą, teismas tuojau nubaudė redaktorių 6 mėnesiais kalėjimo ir 10,000 svarų bauda, nors vėliau tasai asmuo teis-

mo sprendimu buvo pakartas. Kol teismas nepasmerkė, prileidžiama, kad žmogus yra nekaltas, ir jo šmeižti nevalia. Tik po visų įrodymų teismui tarus autoritetingą žodį, galima vadinti vagimi, sukčium, kriminalistu ir t.t.

Dėl šio principo taikymo turėtų pasisakyti ir įstatymai, nors ir pačios partijos galėtų padaryti džentelmenišką susitarimą — asmenų neliesti nei spaudoje, nei juo labiau mitinguose.

Toks susitarimas ir džentelmeniškas traktavimas priešingų grupių asmenų pakeltų pačių partijų lyderius ir apskritai partijų veikėjus tam tikron aukštumon. Kraštas ir moka ir nori gerbti savo atstovus bei žymius asmenis, jei tik jie patys save gerbia. Parlamentas, vyriausybė, pats valstybės prezidentas kaip tik ir yra iš tų pačių partijų žmonių, kurie pereina per mitingų rėčius sujuodinti. Gi savaime suprantama, jog vakar dergus, šiandien negalima iš karto pasukti savo liniją 100 procentu. Ir rezultatas būna, kad visuomenė nusisuka nuo partijos žmonių, pačių partijų ir darosi pasyvi. Ar tai tarnauja demokratijai? Ar tai tarnauja tautos susipratimui? Kas laimi iš viso to?

Dar daugiau. Partijoms noromis nenoromis reikia visą laiką bendradarbiauti. Juk parlamentas susideda iš įvairių partijų atstovų. Sudaromos koalicinės vyriausybės. Partijų lyderiai nuolat susiduria, turi daug bendrų reikalų. O žmogus pasilieka visados žmogum. Sykį jį priešinga partija išmurzino, apšaukė nusikaltėliu, koks gali būti nuoširdus bendras darbas, po kurio — reikia būti tikram — ir vėl jį juodins? Nuoširdaus darbo ir pasitikėjimo būti negali. Jis visada bus atsargus, nesileis į jokias nuolaidas, kadangi jo oponentų tai bus palaikyta silpnybe. O valstybėje visada būna momentų, kada reikia, kad partijos, sudarydamos aukščiausius valstybės organus, rastų bendrą kalbą, susiprastų. Juk užeina sunkūs netgi valstybės egzistencijai momentai, kada visi kaip vienas turi pasireikšti be jokių skirtumų. Kaip galima pasiekti vienybės, kai vieni kitiems tiek daug nusidėję, vieni kitus yra taip suniekinę?

Ir labai dažnai tarp partijų lyderių, o dažnai ir tarp kitų žymesnių partijų narių įsiviešpatauja asmeninė neapykanta, nutraukiami bet kokie asmeniniai santykiai, pažintys. Kas nuo to kenčia? Aišku, jog kenčia tos pačios valstybės reikalai, ta pati tauta. Mato vienybės reikalą, bet grioviai, iškasti jų pačių rankomis, yra per gilūs, kad būtų galima iš karto juos išlyginti. Ir visa tai tik dėl nešvarios agitacijos, kuri nesugeba atsistoti aukščiau ir išvengti asmenų puolimo.

Kenčia nuo to valstybės reikalai, kenčia partijų autoritetas, kenčia ir pats demokratijos principas. Ir pagaliau tuo naudojasi kaip tik demokratijos priešai. Ir jeigu šiandien dažnai pasigirsta balsų prieš partijas, tai nemaža dalis kaltės priklauso ir pačių partijų vedamai propagandai prieš asmenis, kuria paskui naudojasi visokie tipeliai, nieko bendra neturį nei su politika, nei su partijomis.

O ir šiandien dar prisideda ir įvairūs agentėliai, kurie naudoja kiekvieną progą mus sukiršinti. Ne visada tie, kurie šaukia vienybėn, ja yra suinteresuoti. Bet vienybės žmonės nori. O ji galima tik pačioms partijoms sutariant ir vieningai veikiant.

Šiandieniniai reikalavimai yra maksimalūs, kaip niekada, kadangi jie reikalauja iš kiekvieno lietuvio paskirai ir iš visų lietuvių kartu didžiausių jėgų įtempimo, antžmogiško solidarumo ir pasiaukojimo ligi užmiršimo net viso savo asmeniško gyvenimo, kadangi ant tėvynės aukuro turi būti sukrauta kiekvieno lietuvio visa, kas jam, jo asmens gyvenimui yra brangiausia.

Prel. M. KRUPAVIČIUS

LIETUVOS SEIMAI IR JŲ GRUPINĖ DIFERENCIACIJA

DR. V. VILIAMAS
New York, N. Y., JAV.

III. ANTRASIS LIETUVOS SEIMAS

Naujas išsirikiavimas

Pirmąjį Lietuvos seimą po trijų nesėkmingos veiklos mėnesių paleidus, politinės partijos greit išsirikiavo rinkiminės kovos lauke ir dėjo visas pastangas, kad naujasis seimas turėtų aiškesnį veidą, ryškesnę ir sau palankią grupių persvarą.

1923 m. gegužės 12-13 dienomis įvykę rinkimai davė tokį antrojo seimo partijomis ir asmenimis pasiskirstymą: **Valstiečių Liaudininkų** frakcija 16 atstovų: K. Grinius, K. Kregždė, V. Kvieska, I. Lapinskas, L. Natkevičius (vėliau ji pakeitė F. Bacevičius), N. Radys, Pr. Radzevičius (J. Švambarys), R. Skipitis, J. Staugaitis, A. Sugintas, Pr. Šlėvė, M. Šleževičius, Z. Toliušis, A. Tornau (K. Ralys), V. Zakarevičius (B. Šakys), B. Žvgelis; **Krikščionių Demokratų** — 14: L. Bistras, J. Eretas (P. Karvelis), J. Dagilis (i seimo galą A. Tylenis), M. Galdikienė, E. Gvildienė, D. Jasaitis (seimo darbuos visai nedalyvavo. Jo vietoj: K. Gurauskas, vėliau — V. Milieška), M. Krupavičius, S. Riauka, K. Oleka, Z. Starkus, J. Steponavičius, A. Šmulkštys, A. Tumėnas (J. Sakalauskas, S. Tijūnaitis), A. Vilimas; **Ūkininkų Sąjungos** — 14: A. Butkys (A. Diržys), E. Draugelis, J. Jaras, P. Jasiukas, K. Jokantas, V. Karoblis (B. Sakalauskas). L. Laikūnas, F. Mikšys, V. Petrulis. St. Rinkevičius, J. Skyrius, J. Staugaitis, St. Šilingas, J. Vailokaitis; **Darbo Federacijos** — 12: T. Aleliūnas, K. Ambrozaitis, V. Beržinskas, A. Kardišauskas, K. Kosarskis, P. Lumbis, P. Radzevičius, Pr. V. Raulinaitis, A. Staugaitis (V. Kasakaitis), K. Šukys, V. Žvirgždys ir J. Valaitis, nenustatyta kurio vieton įėjęs; **Socialdemokratų** — 8: K. Bielinis, J. Daukšys, V. Galinis, V. Kromeris (J. Markelis), S. Kairys, M. Markauskas (V. Juknevičius), J. Plečkaitis, L. Purėnienė; **Žydų** — 7: O. Finkelšteinas, L. Garfunkelis, J. Kagenemanas (B. Abramavičius), J. Robinzonas, J. Roginskis, S. Rozenbaumas (J. Bergeris), S. Volfas (Golcbergas R.); **Lenkų** — 4: V. Budzinskis, B. Liutikas, V. Rumpelis, K. Vol-

koviskis; **Vokiečių** — 2: R. Kinderis, A. Rogalis ir **Rusų** — 1: J. Jerinas. Viso 78 atstovai.

Palyginus pirmojo ir antrojo seimo rezultatus, matyti, kad krikščioniškosios partijos vietoj pirmajame seime turėtų 33 atstovų gavo 40, ir taip sudarė kad ir nežymią daugumą, kuri įgalino jas vėl tvirtai paimti valstybės vairą į savo rankas. Pirmajame seime valstiečiai liaudininkai ir socialistai liaudininkai demokratai turėjo 20 atstovų, bendra Valstiečių Liaudininkų Sąjunga gavo tik 16. Socialdemokratai vietoje turėtų 10 atstovų turėjo tenkintis tik 8. Komunistai — darbininkų kuopų vardu — pirmajame gavę 5 atstovus, visai iškrito. Iš viso kairysis sparnas, turėjęs pirmajame seime 35 atstovus, tegavo tik 24 ir tuo būdu žymiai susilpnėjo, tačiau žymiai pakilo tautinės mažumos: žydai iš turėtų 3 atstovų pašoko net iki 7, lenkai iš 3 — 4, naujai atėjo vokiečiai su 2 atstovais ir rusai su 1.

Antrasis seimas savo darbus pradėjo 1923 m. birželio 3 d., o užbaigė 1926 m. kovo 26 d. ir viso turėjo 246 posėdžius, taigi tik vienuolika posėdžių mažiau už St. Seimą. Atliktais darbais ir trukusiu laiku antrasis Lietuvos seimas, po St. Seimo, yra reikšmingiausias Lietuvos seimų istorijoje ir jam tenka dideli nuopelnai Lietuvos demokratiniame gyvenime. Jei St. Seimas padėjo Lietuvai svarbiausius pagrindus, tai antrasis seimas ant tų pagrindų statė Lietuvos valstybės rūmus.

Penki dideli tomai antrojo seimo stenogramų ir gausios to meto "Vyriausybės Žinios" yra to seimo darbų pagrindiniai dokumentai, tačiau tik trumpoje apžvalgoje, daugiau skirtoje iškelti Lietuvos partijų diferenciacijai ir jų charakteriui, patys seimo darbai tik prabėgomis bus paliesti.

Pirmoje eilėje čia bus suglaustai nusakyta pati seimo eiga, toliau bandomas ryškinti partijų veidas ir iškeliami itin tie klausimai, kurie partijas skyrė arba siejo.

Ir vėl grįžtama prie išbandytos koalicijos

Antrasis Lietuvos seimas pirmojo posėdžio susirinko 1923 m. birželio 3 d. Atidaryme dalyvauja diplomatinis korpusas ir daug svečių. Prel. J. Mačiulis-Maironis priima priesaiką katalikų atstovų, J. Kagenemanas tikinčiųjų žydų, kiti duoda iškilmingus pasižadėjimus.

Pirmąjį posėdį atidaro Valstybės Prezidentas Aleksandras Stulginskis ir iškelia pagrindinius susirinkusio seimo uždavinius. Tie uždaviniai, Valstybės Prezidento manymu, yra jau St. Seimo priimtos žemės reformos vykdymas, tiek žemės ūkio, tiek ir viso valstybės ūkio pažangos kėlimas bei jo įvairių šakų plėtimas. Jo galvojimu kraštui naujos valiu-

tos įvedimas buvo nepaprastai drąsus ir nuostabiai pavykęs žygis, todėl naujos valiutos išlaikymas ir Emisijos Banko politika bus vienas iš pirmaeilių seimo ir vyriausybės uždavinių. Krašto ekonominis pajėgumas bus svarbus veiksnys, nes krašto atstatymas ir tolesnė jo pažanga pareikalaus nemaža lėšų. Nemažesnės svarbos turės tinkama mokesčių politika. A. Stulginskis įsakmiai pabrėžia, kad didesni mokesčiai turi būti dedami tiems, kurie geriau juos gali pakelti ir kad, juos nustatant, turi būti žiūrima socialinio teisingumo. Ypač didelė parama turi būti valstybės skiriama švietimui, socialinei apsaugai, pensijoms ir kitiems Lietuvos gerovės reikalams.

Toliau Prezidentas pažymi, kad kova dėl Vilniaus bus vienu iš pagrindinių uždavinių užsienio politikai. Atgautajai Mažosios Lietuvos daliai turėsime respektuoti autonomines teises, bet "negalėsime priimti reikalavimų, kurie įžeidžia ar siaurina mūsų Valstybės suverenines teises" (I, 2-3).

Greit renkamas seimo prezidiumas. Jis išrenkamas be didelių ginčų, matyti, iš anksto susitarus, tokios sudėties: pirmininkas A. Tumėnas (kd), I vicepirmininkas J. Staugaitis (vl), II vicepirmininkas A. Butkys (ūs), I sekretorius K. Ambrozaitis (df) ir II sekretorius A. Sugintas (vl).

Vėliau nutariama sudaryti tokios komisijos ir toks jų narių skaičius: knygyno — 3, sveikatos — 5, mandatų ir asmeninės sudėties — 5, savivaldybių ir administracijos — 8, užsienio reikalų — 8, krašto apsaugos — 8, darbo ir socialinės apsaugos — 11, skundų ir peticijų — 5, teisių ir redakcijos — 8, statuto — 8, švietimo — 11, ekonominė — 11, žemės ūkio ir miškų — 8, finansų ir biudžeto — 8. Į komisijas įeina ne tik krikščioniškųjų partijų atstovai, bet ir visos kitos frakcijos. Komisijose per ištisą seimo periodą vyksta nemaža pasikeitimų ir todėl jų asmeninė sudėtis čia nevardijama. Komisijos, kaip ir paprastai, vaidino seime svarbų vaidmenį, nes jose turėdavo būti sprendžiami visi įstatymų projektai, prieš patekdami į seimo plenumą.

Krikščionių demokratų blokas, jausdamas savo persvarą ir atsakomybę, energingai imasi darbo, organizuoja plačią koaliciją ir visas grupes kviečia į vieningą darbą. Tačiau socialdemokratai į koaliciją neina. Jie pasiunčia savo atstovus tik į komisijas, šiaip, užuot vieningai dirbę, sudaro gana griežtą opoziciją. Negalėdami efektyvios opozicijos sudaryti, savo aktyvumą rodo įvairiais paklausimais, interpeliacijomis ir ilgomis, trukdančiomis, daugiausia agitacinėmis, kalbomis.

Jau 1923 m. birželio 15 dieną, trečiame seimo posėdy, socialdemokratai ateina į seimą su interpeliacija, kurioje

nusiskundžia, jog nebuvę pakankamai rinkiminių laisvių, veikė karo stovis, būta areštų, policijos varžymų ir t.t. Dėl interpeliacijos socialdemokratai pasako ilgas ir karštas kalbas. Tačiau tuometinis vidaus reikalų ministeris V. Karoblis, atsakydamas vyriausybės vardu, nurodo, jog interpeliacijoje keliamų faktų dauguma yra nepagrįsti, kad policija įsikišdavo tik ten, kur buvo prasižengiama su įstatymais ir viešа tvarka. Tiesa, sako ministeris, kad J. Markelis Raseiniuose 1923 m. gegužės 1 d. buvo areštuotas, bet policijos daviniai rodo, kad J. Markelis įžeidė Lietuvos vėliavą. J. Markelis ir pats, seime aiškindamasis, prisipažįsta: "Sakiau, kad neturim į buržuazines vėliavas kreipti domės ir mums darbininkams reikia spiestis prie raudonos vėliavos". Dėl to ne tik interpeliacija atmetama, bet ir J. Markelis pašalinamas trims seimo posėdžiams.

1923 m. birželio 19 d. vyksta Respublikos Prezidento rinkimai. Išrenkamas A. Stulginskis 49 balsais. J. Vileišis gauna 26 balsus.

Birželio 30 d. E. Galvanauskas pristato seimui naują ministerių kabinetą ir perskaito jo deklaraciją. Kabinetą sudaro: E. Galvanauskas — ministeris pirmininkas, užsienio reikalų ministeris ir ministeris gudų reikalams, finansų — V. Petrulis, teisingumo — A. Tumėnas, švietimo — L. Bistras, žemės ūkio ir valstybės turtų — M. Krupavičius, vidaus reikalų — K. Žalkauskas, krašto apsaugos — B. Šližys, susisiekimo — T. Narutavičius ir žydų reikalams be portfelio — S. Rozenbaumas. Taigi į darbą stoja ir koalicinis kabinetas, kuris lengvai gauna seimo pasitikėjimą ir išlaiko Lietuvos vyriausybės vairą iki 1924 m. birželio 18 d.

Ryšium su nauju kabinetu perrenkamas seimo prezidiumas, į kurį įeina: kan. J. Staugaitis — pirm., J. Staugaitis — I vicep., K. Jokantas — II vicep., K. Ambrozaitis — I sekr. ir V. Kvieska — II sekr.

Padarius visus reikalingus persitvarkymus, energingai tvertasi darbo. Tačiau neužilgo pasirodo, kad sudarytai koalicijai ir bendram darbui trūksta pakankamo vienų kitais pasitikėjimo ir darnos. Valstiečiai liaudininkai, nors ir pozicijoj būdami, sekdami socialdemokratais, pradeda prikaišioti krikščioniškosioms grupėms, anot jų, klerikalinę švietimo politiką, leidimą kurtis naujiems vienuolynams, priimtas kunigams, kad ir mažas, už metrikacijos vedimą algas, persekiojimą laisvamaniškų organizacijų ir t.t. Tuo tarpu krikščioniškosios grupės jautė dar gana didelį komunistų infiltracijos krašte pavojų ir nebe pagrindo įtarė, kad socialdemokratai, o ir kai kurie kiti kairieji prieš tą pavojų lengvai užmerkia akis arba net tą agresingą elementą užstoja, jam advokatauja.

Taip 1923 m. spalio 12 d. seimui įteikiama krikščioniškųjų grupių atstovų pasirašyta interpeliacija vidaus reikalų ministeriui, kurioje nurodoma, jog pavasarį buvus aptilusi bolševikų akcija Lietuvoje iš naujo atgyja. Įvairiuose Lietuvos kampuose ir net kareivinių rajonuose randama primėtytų proklamacijų lietuvių ir mažumų kalbomis; krašte vis daugiau pasirodo neaiškaus svetimšalių elemento; Kaune, tuose pačiuose namuose, kur yra ir Vidaus Reikalų Ministerija, nukautas Vytautas Aleksa, kuris, patyręs bolševikų rojaus baisumą, ėmė skelbti, jog bolševikai nėra politinė partija, bet svetimos valstybės remiama teroro organizacija. Interpeliacijoje nurodoma, kad banditizmas krašte plečiasi ir Kazlų Rūdos, Jurbarko — Raseinių, Balninkų — Želvos — Vidėniškio — Molėtų apylinkėse smarkiai reiškiasi priešvalstybinis elementas. Žodžiu, dėl vidaus reikalų ministerio K. Žalkausko nebudrumo jaučiamas suirutės ir netvarkos pavojus.

Kiek vėliau, jau 1924 m. vasario 8 d., seimo 63 posėdy socialdemokratai ateina su interpeliacija dėl piliečių laisvės varžymo. Toje interpeliacijoje nurodoma, jog Rokiškio kalėjime esą nekaltai kalinami J. Levanavičius, J. Mackevičius, J. Malcas, P. Žeklys, K. Kurklietis, J. Laucė, J. Saulis, ir ne tik kalinami, bet ir mušami.

Ir vėl griežti priekaištai iš kitos pusės. Atsakant į interpeliaciją, nurodoma net tų pačių kalinių pasirašytas raštas, kad jie mušami nebuvo, bet policijos žiniomis jie yra ne kokie laisvamaniai, o veiklūs komunistai. Kai kurie iš šių asmenų ir rašančiam šias eilutes buvo gerai pažįstami. Taip J. Levanavičius, K. Kurlietis buvo žinomi komunistai. J. Levanavičius pirmosios Sovietų okupacijos metu buvo Rokiškio apskrities saugumo viršininkas, ir ne tik daugelį yra kankinęs, mušęs, bet ir visi trėmimai jo buvo vykdomi. Socialdemokratai užtarinėjo komunistus, kurie vėliau tapo budeliais nekaltų lietuvių.

Ir vėl koalicijos lūžis

Koalicija neveikli ir tupčiojanti, krikščioniškųjų grupių supratimu, darosi nebepateisinama ir krikščioniškasis blokas, galėdamas ir be jos apsieiti, nuo koalicijos atsisako.

1924 m. birželio 18 d. A. Tumėnas ateina į seimą su nauju kabinetu ir nauja deklaracija. Naujas kabinetas pristatomas seimui tokios sudėties: ministeris pirmininkas, teisingumo ir vidaus reikalų ministeris — A. Tumėnas, finansų — V. Petrulis, krašto apsaugos — gen. T. Daukantas, susisiekimo — B. Šližys, švietimo — L. Bistras, užsie-

nio reikalų — V. Černeckis, žemės ūkio — M. Krupavičius. Deklaracijoje plačiai išdėstyti pagrindiniai vyriausybės užsimojimai, ir anot E. Draugelio — ji tiek išsami, kad jos užtektų net 200 metų.

Dėl šios deklaracijos pasipila ištisa kalbų kanonada. Ją puola socialdemokratai ir valstiečiai liaudininkai. Ypač griežta yra socialdemokratų ataka. S. Kairys krikščioniškojo bloko politiką vadina "klerikaliniu smurtu" švietimo srityje ir "savotišku ekonominiu ir socialiniu smurtu" ūkinėj srity. Anot S. Kairio, "proletarų grupės" iš šios vyriausybės negalį tikėtis jokios paramos ir užtarimo. Jis laiko naujos vyriausybės prisistatymą aiškiu posūkiu į klerikalinę diktatūrą, ir tai siekiamą neleistinais keliais. Tačiau šioje ištisai piktoje kalboje S. Kairys pasirodo, kad jis nėra iš esmės prieš diktatūrą, nes sako: "Kuomet diktatūra susidaro naturalio vystymosi keliu, tai, nežiūrint į tai, ar tai bus buržuazinė ar proletariato diktatūra, ji yra sveikintinas apsireiškimas" (III, 8). Matyti, jis manė, kad jo tariamojoje "klerikalinėje diktatūroje" nebuvo to naturalaus "vystymosi", kurį numato marksizmo teorija. S. Kairys žada daryti visa, kad liaudis geriau subręstų ir, baigdamas pareiškia, kad "dabartinė vyriausybė bus tame mūsų darbe pikčiausias priešininkas" (t.p.) ir todėl jai reiškiamas visiškas nepasitikėjimas. K. Bielinis kietai grasina naujai vyriausybei ir paniekinamai taria, kad "nykštukai saulei leidžiantis rodosi dideliais". Už tą grūmojimą ir šmeižtą, prašant pakartotinai atšaukti — neatšaukus, pašalinamas net 10 seimo posėdžių.

Ir valstiečiai liaudininkai priekaištauja naujajai vyriausybei. K. Grinius mano, kad tai yra pradžia "griauti demokratinei tvarkai", o Z. Toliušis nurodo, kad tuo "gilinamas klerikalizmas" ir "slopinama laisvoji dvasia".

Krikščioniškojo sparno atstovai mažiau kalba. Tik K. Ambrozaitis, jau gerokai įsikarščiavęs ir taikydamas socialdemokratams, atrėžia: "Jei demokratybė galima būtų išsemt, išmatuoti jūsų programa, jūsų nusistatymu, jei demokratybės idealai būtų tas pats, kas jūs esat, tai aš pasakysiu, kad toji demokratybė žmonijos senai būtų prakeikta ir palaidota" (112, 3).

Nežiūrint visų kalbų ir ginčų, deklaracija buvo priimta 41 balsu, prie krikščioniškųjų grupių prisidedant, berods, ir rusų atstovui Jerinui.

1924 m. spalio 1 d. išrenkamas naujas seimo prezidiumas, kurį sudaro: kan. J. Staugaitis — pirmininkas, K. Jokantas — I vicepirmininkas, Pr. V. Raulinaitis — II vicepirmininkas ir E. Draugelis — I sekretorius.

Su nauja seimo sesija 1925 m. sausio 27 d. vėl perrenkamas seimo prezidiumas, kurį sudaro: L. Bistras — pirmininkas, J. Staugaitis — I vicepirmininkas, Pr. V. Raulinaitis — II vicepirmininkas, E. Draugelis — I sekretorius ir P. Jočys — II sekretorius.

Neilgai išsilaiko ir A. Tumėno ministerių kabinetas. Jau 1925 m. vasario 3 d. Valstybės Prezidentui prisistato V. Petrulio ministerių kabinetas, kuris vasario 6 d. ateina į seimą su sava deklaracija. Šio ministerių kabineto sąstatas buvo toks: ministeris pirmininkas ir finansų ministeris — V. Petrulis, teisingumo — A. Tumėnas, žemės ūkio — M. Krupavičius, švietimo — K. Jokantas, užsienio reikalų — V. Černeckis, krašto apsaugos — gen. T. Daukantas, susisiekimo — B. Šližys, vidaus reikalų — A. Endziulaitis.

Karšta partijų kova

Opozicija gana griežtai pila jam kailį. M. Šleževičius jaudinasi, kad einama prie vienos partijos diktatūros ir norima Lietuvą vesti Romos internacionalo keliais. "Ir dabar jūs norite sudaryti konkordatą, kuriuo Lietuvą pavesti Popiežiaus globai... suprantama, kad mes negalime dėl to nešaukti, ir mes šaukėme, šaukiame ir šauksime" (159, 3). Karštai ir kietai kalba K. Bielinis, kad trūksta laisvių, kad vyksta nekaltų žmonių persekiojimai, kad niekam tikusi švietimo politika. "Jūs kalbate apie švietimo politiką, kada turime 99 gimnazijas, kur be lotynų ir graikų kalbos nieko daugiau neduodama" (158, 12). Faktiškai graikų kalba retai kur buvo iš viso dėstoma, o be lotynų kalbos buvo ir visi kiti normaliai gimnazijoj dėstomi dalykai, tik demagoginis karštis dažnai užtemdo akis ir protą. Piktai ir priekaištingai kalba ir K. Grinius. Jis nurodo, kad deklaracijoje sakoma, jog bus ieškoma rinkų, bet nepasakoma, ką norima eksportuoti, ir toliau pažymi: "Bet mes be kunigų, beveik nieko neturime eksportuoti. Tik kunigų galėtume eksportuoti ir dar be muito" (158, 16). L. Purėnienė dar toliau siekia ir net stebisi, kaip krikščionys demokratai drįsta sakyti: "Mes su komunistais kovojom ir toliau kovosim". Tai esą ne tik nekrikščioniška, bet ir nežmoniška, ir ji labai atvirai įspėja ir grasina: "Ne tiktai jie nebus draugai, bet kiekvienas tų kankinių turi savo brolių, seserų, giminių — jie bus prieš jus ir ateis valanda, kada jie atkeršys už tai. Atminkit, kad ateis toks laikas" (159, 5).

L. Purėnienės šiuo atvėju neklysta. Pranašautoji valanda tikrai atėjo, ir kerštas už komunistų neglostymą ano meto Lietuvoje tūkstanteriopai buvo įvykdytas. Ir kunigai buvo "eksportuojami" ir tikrai "be muito", tačiau tam mir-

ties "eksportui" neužteko ir kunigų. "Be muito" komunistų buvo išeksportuota ir dar eksportuojama didelė dalis lietuvių tautos ir nemaža net ir tų, kurie tada bandė komunistus užtarti.

Krikščioniškųjų grupių atstovai, žinoma, rėmė savo nusistatymus ir įrodinėjo, kad jų vedama politika tarnauja viso krašto gerovei. Taip E. Draugelis K. Griniui nurodo, kad ir jis savo laiku panašiai galvojo ir panašiai savo deklaracijoje kalbėjo. Jis cituoja: "Be to vyriausybė griežtai pažymi, kad piliečio laisvėmis gali naudotis tik tie, kurie neina prieš mūsų valstybę bei prieš mūsų valstybės nepriklausomybę. Valstybės griovikams ir pardavikams ne laisvės, bet baudžiamieji įstatymai bus taikomi" (159, 11). O A. Šmulkštys, atsikirsdamas dėl kai kurių spaudos varžymų, M. Šleževičiui primena: "Ponas Šleževičiau, Tamsta pirmutinis iš visų Lietuvos Ministerių Pirmininkų davei pavyzdį, uždarydamas pirmutinį laikraštį. 1919 metais Tamstos uždarytas "Žaibas" ir per 24 valandas jo redaktorius išvarytas iš Lietuvos" (158, 19). Tamsta tada gerai padarei, tat neužsipulk dabar ir ant kitų. K. Bieliniui A. Šmulkštys atkerta: "Jei ponas Bielinis norėtų manyti, kad reikėtų pirmoje eilėje kovoti su tais, kurie kovoja su komunizmu, tai, Tamsta, dar per anksti. Tas tada tik įvyks, kada valdžioje atsistos tie, kurie šiandien komunistus gina" (159, 19). Dėl priekaištų švietimo politikai E. Draugelis atsako: "Mes ir norėtume, kad švietimo srityje, pavyzdžiui, būtų galų gale užkirstas kelia mūsų vaikų nutautinimui ir jų socialistinimui bei bolševikinimui" (159, 11) ir toliau tęsia: "Jei kam nepatinka katalikų mokyklos, tai jie turi pilnos galimybės įsisteigti sau masoniškas ar laisvamaniškas mokyklas ir mes juos už tai tik pagirsime, kada jie aiškiai ir viešai pasisakys, kas esą ir atsiskirs nuo mūsų" (159, 12). O A. Šmulkštys, ką tik cituotoje kalboje, pabrėžia, kad "nei bombų, nei komunistinės literatūros mes į jokią mokyklą neįsileisime". O tokių dalykų mūsų mokyklose anais laikais iš tikrųjų pasitaikydavo, ir tai buvo gerai žinomi faktai.

Opozicija visą laiką aktinga. Paklausimai, interpeliacijos, ilgos dėl jų kalbos nesiliauja. Taip neužilgo po deklaracijos seime svarstoma socialdemokratų interpeliacija dėl trukdymų švęsti gegužės 1 dieną. K. Bielinis ta proga visu užsidegimu rėžia: "Mes skaitome, kad trukdymai švęsti gegužės 1 dieną yra toks įvykis, kuris rodo, kad Lietuvoje piliečiai absoliučiai neturi jokių garantijų, jokios laisvės", darbo klasės šventė jokiu būdu negali būti varžoma, "tos klasės, kuri sudaro mūsų krašto žymiausią jėgą, pasiryžusią kurti naujas gyvenimo vertybes" (181, 11). Žinoma, kad ir dėl interpeliacijos daug kalbama, tačiau pozicijos atstovai nu-

rodo, kad toji šventė, kur ji buvo švenčiama be neleistinų išsišokimų, buvo netrukdoma ir nurodo pasiskaityti jų pačių "Socialdemokratą", kur yra daug korespondencijų, nurodančių, jog ši šventė praėjusi sėkmingai.

1925 m. rugsėjo 25 d. 195 posėdžiu prasideda nauja seimo sesija ir jai tenka vėl sutikti naują vyriausybę. Jau rugsėjo 19 d. buvo atsistatydinęs V. Petrulio ministerių kabinetas. Dr. L. Bistras jau rugsėjo 24 d. pristatė Respublikos Prezidentui savo naują kabinetą, kuris greit atėjo į naujai sušauktą seimą. Perrenkamas ir seimo prezidiumas, kurin išrenkami: pirmininku — V. Petrulis, I vicepirmininku — prel. J. Staugaitis, II vicepirmininku — Pr. V. Raulinaitis, I sekretoriumi — P. Jočys ir II sekretoriumi — M. Galdikienė.

L. Bistro ministerių kabinetas seimui pristatomas tokios sudėties: ministeris pirm. ir krašto apsaugos ministeris — L. Bistras, teisingumo — V. Karoblis, žemės ūkio — M. Krupavičius, švietimo — K. Jokantas, užsienio reikalų — M. Reinys, susisiekimo — B. Šližys, vidaus reikalų — A. Endziulaitis, finansų — P. Karvelis ir valstybės kontrolierius — Z. Starkus.

Ir vėl opozicijos ataka ilgomis ir piktokomis kalbomis, kurios pasibaigia tiek valstiečių liaudininkų, tuo labiau socialdemokratų nepasitikėjimo kabinetui formulėmis. Tačiau kabinetas gauna seimo daugumos pasitikėjimą ir jam tenka išbūti iki naujų seimo rinkimų ir užbaigti krikščioniškųjų grupių valdymo laikotarpį.

1926 m. vasario 9 d. seimui susirinkus naujai pavasario sesijai, ir vėl renkamas naujas seimo prezidiumas. Jis išrenkamas tos pačios sudėties, tik vieton V. Petrulio seimo pirmininku atsistoja ne kas kitas, kaip žymus valstiečių liaudininkų veikėjas Dr. J. Staugaitis. Vėliau krikščioniškasis blokas turėjo vargo šį nesavą ir šį kartą nenorėtą pirmininką nusodinti. Tačiau kaip toje patarlėje — nėra blogo, kuris nesibaigtų geru. J. Staugaičio kad ir laikinas atsiradimas šiame poste davė jam progos 1926 m. vasario 16 d. iškilmingajame seimo posėdy pasakyti reikšmingą kalbą, kurioje jis iškelia Lietuvos padarytą pažangą ir tuo būdu, kad ir netiesiogiai puikiai atestuoja ir krikščioniškųjų partijų vestą politiką bei jų įnašą į Lietuvos atstatymą.

Objektyvus opozicijos šulo žodis

Toji seimo pirmininko kalba duoda gerą apžvalgą Lietuvos nueito kelio ir čia, pusiau cituojant ir kai ką atpasakojant, iškeliama šios tos kalbos mintys: "Aštuoneri metai neilgas ir nežymus laikotarpis valstybės gyvenime. Bet mūsų tautos gyvenimo sąlygose praėję aštuoneri metai yra gal

lygūs ištisai epochai. Per tuos aštuonerius metus mūsų tauta turėjo beveik iš nieko susikurti valstybę, apginti ją nuo išorinių priešų, susitvarkyti viduje ir išvesti į kultūringų valstybių šeimyną"... "Iš vienos pusės tykoją ties atgimusios Lietuvos lopšiu bolševikai, bermontininkai, lenkai ir kiti priešai, iš kitos — dar nespėjusi susirišti su tauta, Lietuvos Vyriausybė, be kariuomenės, medžiaginių išteklių, be reikalingų valstybės darbui įstaigų ir specialistų. Tik pakilusios mūsų tautos sąmonės dėka pavyko mums išeiti nugalėtojais. Toji sąmonė, sužadinta mūsų tautoje aušrininkų, varpininkų ir kitų tautos veikėjų darbais, jau per Didįjį Vilniaus Seimą pasireiškė tvirta tautos valia būti nepriklausoma. O kai atėjo valanda tai valiai įsikūnyti gyvenime, visas pasaulis išvydo mūsų tautoje retos vienybės, pasiryžimo ir pasišventimo pavyzdžių. Šitoji vienybė, šitasai pasiryžimas ir pasišventimas, Gerbiamieji Tautos Atstovai, išvedė mūsų tautą į nepriklausomybės kelią ir padėjo nugalėti išorinius priešus ir esant sunkiomis sąlygomis susitvarkyti viduje.

Tik neseniai Santarvės Valstybių yra ratifikuota Klaipėdos konvencija. Toji konvencija šimtmečiais atskirtai nuo lietuvių tautos jos daliai Mažoje Lietuvoje pripažino teisę sujungti savo likimą su Didžiosios Lietuvos brolių likimu ir pripažino teisę į visos tautos iškovotą Klaipėdos uostą, turinti mūsų respublikai didžiausios reikšmės jos prekybos santykiuose su užsieniais"... Vilniaus klausimas neišspręstas. "Tie santykiai pasitaisys tik tuomet, kai lenkai atstatys sulaužytą iš jų pusės Suvalkų sutartį".

Toliau J. Staugaitis pažymi, kad, Lietuvai įvedus naują valiutą ir Emisijos Bankui sumaniai vedant politiką, per ketverius metus litas įgijo visišką pasitikėjimą. Padaryta nemaža pažanga prekyboje ir pramonėje, žymiai pažengusi užsienio prekyba, kur nurodoma ir realūs daviniai. Nemaža padaryta krašto ūkyje. Javų ūkis užleidžia vietą gyvulių ir pieno ūkiui. Ir žemės reformos srityje pasiekta pasigėrėtinų rezultatų. Iš 746,201 ha reformai skirtos žemės jau išdalyta 440,000 ha. Įkurtas Žemės Bankas efektyviai pagelbsti naujakuriams. Lietuvos biudžetas per šešerius metus suvedamas be deficito ir apsieita be žymesnių paskolų iš užsienio.

Pasigėrėtinos pažangos pasiekta švietimo srityje. Pradžios mokyklų skaičius, buvęs 1919 m. su 1036 mokyklomis ir 45,540 mokinių, pašoko iki 2064 mokyklų su 123,721 mokiniu. Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų 1919 m. turėta 38 su 7,974 mokiniais, dabar turima 114 — su 23,410 mokinių; Lietuvos Universitetas 1922 m. turėjo 990 studentų ir 178 laisvus klausytojus, 1926 m. — turi 2,105 studentus ir 263 l. klausytojus. Greta valdžios vykdomojo švietimo plačiai

reiškiasi privati iniciatyva. Šita iniciatyva, ypač pastaruoju laiku, pradėjo duoti gausių vaisių. Josios dėka mes turime keletą liaudies universitetų, keliolika kursų suaugusiems, visą eilę skaityklų, knygynų ir t.t.

Vien per pastaruosius vienerius (?) metus priimta 95 įstatymai. 30 iš jų skirti algų ir etatų reikalams, kiti naujam mūsų gyvenimo tvarkymui. Iš pažymėtinų galima suminėti: "Karių pensijų įstatymas", "Valstybės tarnautojų ir pašalpų įstatymas", "Veikusiųjų Lietuvos piniginių vienetų litais pakeitimo įstatymas", "Žemės Ūkio Rūmų įstatymas", "Draudimo ligoje įstatymas", "Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų įstatymas", "Muitų įstatymo pakeitimas" ir kt. Ir taip J. Staugaitis užbaigdamas nurodo: "Plačioje visuomenėje pasireiškia kaskart vis gilesnis teisingumo ir teisėtumo jausmas... Mūsų respublika pamažu gauna kultūringos šalies vaizdą" (visos citatos iš 233 posėdžio, 1—4 pusl.).

J. Staugaičio šioje kalboje yra nemažai davinių ir iš kitu Lietuvos gyvenimo sričių. Yra ir kritiškų pastabų. Apskritai kalba yra objektyvus ir rimtas seimų nueito kelio vaizdas. Panašią Lietuvos gyvenimo dokumentuotą santrauką vėliau duoda Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Stulginskis atidarydamas tretįjį Lietuvos seimą, kuri bus prisiminta ryšium su tuo seimu.

1926 m. kovo 5 d. įvyksta nauji ir paskutiniai seimo prezidiumo rinkimai. Vietoje J. Staugaičio pirmininku išrenkamas prel. J. Staugaitis, vicepirmininkais F. Mikšys ir M. Galdikienė, sekretoriais J. Skyrius ir A. Tylenis.

Kovo 26 d. įvyksta paskutinis, 246 antrojo seimo posėdis, gegužės 8—9 dienomis rinkimai į tretįjį seimą, kuris parodo naują posūkį, bet kurio likimas buvo neilgas ir apie jį jau kitą kartą.

Aš pats atsimenu, kaip nuo 1922 iki 1926 m. Lietuvos Krikščionys Demokratai prel. Krupavičiaus rankomis atliko aną žemės reformą, iškėlusią tautą į aukštos ekonominės gerovės laipsnį, kuri kartu su mokyklų reforma trumpu laiku įgalino Lietuvą pasiekti aukšto kultūros bei pavydėtino socialinės gerovės lygio. Tai veiksniai, kurie ryžtingai lietuvių tautai padėjo visą laiką pavyzdingai atsispirti komunizmo įsigalėjimui.

ALCIDE DE GASPERI

RYŠKIEJI VEIDAI

INŽ. ANTANAS RUDIS

A. B.

Amerikos lietuvių visuomenės darbuotojų tarpe inž. Antanas Rudis užima ypatingą vietą. Gimęs ir užaugęs Čikagoje, niekad Lietuvos nematęs, jis šiandien yra vienas iš uoliausiųjų ir veikliausiųjų Lietuvos išlaisvinimo reikalo judintojų Amerikoje. Čia pateikiame keletą bruožų iš inž. Antano Rudžio veiklos.

Lietuvos laisvinimo akcijoje

Jau 1945 metais A. Rudį matome nuvykusį į San Francisco, dalyvaujantį Jungtinių Tautų Organizacijos steigiamuose susirinkimuose ir bandantį informuoti Amerikos ir kitų kraštų delegacijas bei spaudą apie bolševikų klastingą Lietuvos įjungimą į Sovietų Sąjungą.

Kai 1953 metais kilo sumanymas pravesti JAV kongrese rezoliuciją investiguoti Pabaltijo kraštų okupaciją, inž. Antanas Rudis su jam būdingu pasiryžimu stoja už tos rezoliucijos priėmimą ir jos įvykdymą. Lietuvių visuomenei yra mažai žinoma, kiek pastangų ir darbų buvo įdėjęs inž. Antanas Rudis, kad ši rezoliucija būtų JAV kongreso priimta. Pakanka čia tik paminėti kongresmanui Charles J. Kersten pagerbti 1953 metais gegužės 17 d. Bismarck viešbutyje Čikagoje suruoštą banketą, per kurį kongresmanas pirmą kartą viešai paskelbė rezoliucijos projektą. Charles J. Kersten kalbos ir rezoliucijos projekto buvo atspausdinta keliolika šimtu egzemplioriu ir išplatinta tarp didžiausių Amerikos organizacijų veikėjų, politikų ir spaudos darbuotoju. Be daugkartinių asmeniškų vizitų pas kongresmanus Vašingtone, šimtai telegramų ir tūkstančiai laiškų buvo išsiusta iš A. Rudžio privataus ofiso Kersteno rezoliucijos priėmimo reikalu. Kai, rezoliuciją priėmus, kongresmanas Charles J. Kersten vyko į Europą, Amerikos Lietuvių Tarybos Vykdomasis Komitetas pavedė Antanui Rudžiui lydėti kongresma-

Inž. Antanas Rudis

ną kaip jo patarėjui ir padėti rinkti medžiagą bei faktus apie bolševikų okupaciją Pabaltijo kraštuose. Šioje kelionėje jiems teko aplankyti Vokietiją, Prancūziją, Italiją, Šveicariją, Švediją ir net rusų okupuotą Berlyno rytinę dalį. Kongresmanas Charles J. Kersten Reutlingene buvo supažindintas su Vliku ir jo veikla. Atsilankyta pas JAV Aukštąjį Komisarą Vokietijoje Dr. Connan, padaryti vizitai Amerikos ambasadoriams Prancūzijoje, Italijoje, Švedijoje ir Šveicarijoje, kur asmeniškai perduota ir išaiškinta JAV kongreso žygiai Pabaltijo okupacijos reikalais. A. Rudžio kelionė i Europą kartu su kongresmanu Charles J. Kersten turėjo didelės reikšmės, nes buvo pirmą kartą viešai pademonstruotas JAV kongreso ir vieno milijono lietuvių kilmės piliečių Amerikoje gyvas susidomėjimas Lietuvos likimu, o taip pat užtikrinimas, kad Amerika rūpinsis Pabaltijo kraštų likimu ir jų neapleis.

Senato rezoliucija 241

Verta taip pat atžymėti inž. Antano Rudžio iniciatyva ir pastangomis 83-čio kongreso senate priimtą rezoliuciją S. Res. 241. Šią rezoliuciją senate pravedė senatorius Paul H. Douglas. Labai gaila, kad mūsų spaudoje nebuvo pakankamai nušviesta ir išaiškinta šios nepaprastai svarbios mūsų bylai rezoliucijos reikšmė. Mat, Kersteno rezoliuciją buvo priėmę kongreso atstovų rūmai. Lietuvos reikalui buvo svarbu, kad pasisakytų ir JAV senatas, kurio nuomonė vpač svari State Departamento vedamai užsienio politikai. Inž. Antano Rudžio asmeniški kontaktai su senatorium Paul H. Douglas padarė tai, kad dabar turime senato rezoliuciją 241, kuri smerkia Lietuvos ir kitų Pabaltijo kraštų okupaciją ir pritaria prezidentu Roosevelto, Trumano ir Eisenhowerio atsisakymui pripažinti tą okupaciją. JAV senatui griežtai pasisakius tuo reikalu, dabartinei ar būsimoms administracijoms atimama galimybė dėl bet kurių sumetimu eiti su Sovietų Sąjunga į kompromisus dėl Pabaltijo valstybių okupacijos pripažinimo.

Pašalpa pavergtoms tautoms

Būdamas realus ir praktiškas veikėjas, inž. Rudis nepasitenkino aukščiau minėtais JAV reikšmingais, tačiau daugiau moralinio pobūdžio žygiais Lietuvos reikalu. Jam nuolat rūpėjo paskatinti šio krašto valdžią imtis konkrečių veiksmų Sovietų Sąjungos okupuotiems kraštams išlaisvinti. Ilgų studijų ir pasitarimų rezultate JAV senate yra paruoštas Užsienio Pagalbai Teikti (Foreign Aid) Įstatymo papildymas, kad visų užsienio pagalbai numatytų lėšų ½% bū-

tų skiriama Sovietų Sąjungos pavergtų Rytų Europos tautų laisvinimo ir rehabilitacijos reikalams. Šią pataisą senatui įteikti apsiėmė senatorius Paul H. Douglas. Jei šis papildymas senato bus priimtas, tai Rytų Europos pavergtų tautų, tame skaičiuje Lietuvos, Latvijos ir Estijos, laisvinimui būtų paskirta apie 20 milijonų dolerių. Šio nepaprastai vertingo sumanymo autorius yra inž. Antanas Rudis.

Jau iš šių kelių inž. Antano Rudžio Lietuvos laisvinimui atliktų darbų galima spręsti apie jo užsimojimų platumą ir veikimo būdus. Jam yra svetimi asmeniniai ar tarpusavio ginčai, kuriuose, deja, mes gaištame nemaža laiko. Rūpindamasis Lietuvos laisvinimo reikalais, jis nesigaili nei laiko, nei pinigų.

Didžiųjų statybų rėmėjas

Inž. Antano Rudžio visuomeninė veikla nesiriboja jo darbais Lietuvos laisvinimui, nors šis tikslas dominuoja visame jo veikime. Kai šiandien Amerikos lietuviai katalikai didžiuojasi pastaraisiais metais Čikagoje įvykdytomis monumentalinėmis statybomis, kurios iššaukia nusistebėjimą net daug gausesnių tautinių grupių žmonėse, mažai kas, tur būt, žino, kad visų tų statybų fondų telkimo pirmininku teko būti inž. Antanui Rudžiui. Šv. Kazimiero Seserų neseniai Čikagoje pastatytos Marijos Aukštesniosios Mokyklos, kurioje dabar mokosi apie 200 mergaičių, Statybos Fondo pirmininku buvo A. Rudis. Jam tenka pirmininkauti ir dabar Marquette parke, Čikagoje, statomos Švč. Panelės Marijos Gimimo bažnyčios statybos komitetui. Pagaliau jis yra ir dabar pradėtos Marijonų vienuolyno ir "Draugo" statybos fondo komiteto pirmininkas. Būdamas visų šių didžiųjų statybų fondų telkimo komitetų pirmininku, Rudis nepaprastai daug darbavosi renkant lėšų toms statyboms, o taip pat ir asmeniškai aukojo stambias sumas.

Ekonominių organizacijų vadovas

Savo privačiame gyvenime inž. Antanas Rudis yra pramonininkas, stambios metalo apdirbimo įmonės Rockwell Engineering Co., Blue Island, Ill., savininkas. Profesiškai priklausydamas verslininkų grupei, jis nesitenkina tik būdamas bendrų amerikiečių verslo organizacijų nariu. Jis įsijungia į Illinois lietuvių prekybos rūmų (Lithuanian Chamber of Commerce of Illinois) veiklą. Netrukus A. Rudis išrenkamas tos organizacijos prezidentu ir be pertraukos nuo 1951 ligi 1956 metų kasmet perrenkamas toms pačioms pareigoms. Per penkerius metus, vadovaudamas Lietuvių Pre-

kybos Rūmams, A. Rudis išugdo juos į pirmaeilę lietuvių organizaciją Čikagoje, kaip narių skaičiumi, taip lygiai ir disponuojamomis lėšomis. Direktorių Taryba už nuopelnus Rūmams apdovanojo specialiu garbės pažymėjimu. Nors dėl kitų svarbių pareigų inž. Rudis šiais metais yra pasitraukęs iš Rūmų prezidento pareigų, tačiau pasilikdamas direktoriumi, o taip pat būdamas Amerikos Lietuvių Centro, koordinuojančio atskirų lietuvių prekybos rūmų veikimą visoje Amerikoje, pirmininku, ir toliau aktyviai darbuojasi ugdant lietuvių verslininkų sluogsnį šiame krašte.

Plačių interesų žmogus

Kiek šakota ir įvairi yra inž. Antano Rudžio interesų ir veikimo sritis, parodo kad ir šis dalinis sąrašas organizacijų ir draugijų, kuriose jis aktyviai dalyvauja ir veikia. Jis yra Amerikos Imigracijos Muziejaus fundatorius ir nacionalinis direktorius, Amerikos Lietuvių Tarybos narys, Lituanistikos Instituto Iždo Tarybos pirmininkas, Chicago Association of Commerce and Industry įvairių komitetų narys, Illinois Manufacturers Assn., Export Managers Club of Chicago, Chicago Council on Foreign Relations, The Western Railway Club, Illinois Athletic Club, Olympia Fields Country Club, Kolumbo Vyčių Ketvirto laipsnio narys, Beverly Country Club, Press Club of Chicago, Amerikos Lietuvių R. K. Susivienijimo narys ir t.t.

Amerikos lietuviai katalikai džiaugiasi, turėdami savo tarpe tokio plataus masto veikėją. Inž. A. Rudis palyginamai dar jaunas žmogus. Šiais metais jam sueina 45 metai. Jis yra vedęs 1940 m. Mariją Juozaitytę, didelę talkininkę visuose jo darbuose. Turi keturis vaikus: Antanas 14 m., Margarita 11, Rosemary 4 ir Markas Antanas 2 m.

Vakarų krikščionys demokratai netiki, kad status quo Rytų ir Vidurio Europoje galėtų kada nors patenkinti tų kraštų gyventojų siekimus, todėl tiems kraštams turi būti suteikta laisvė ir laisvo apsisprendimo teisė.

A. E. de SCHRYVER,
Tarptautinės Krikščionių Demokratų Sąjungos — NEI pirmininkas

GASPARD DECURTINS — TRUNSO LIŪTAS

M. KRUPAVIČIUS

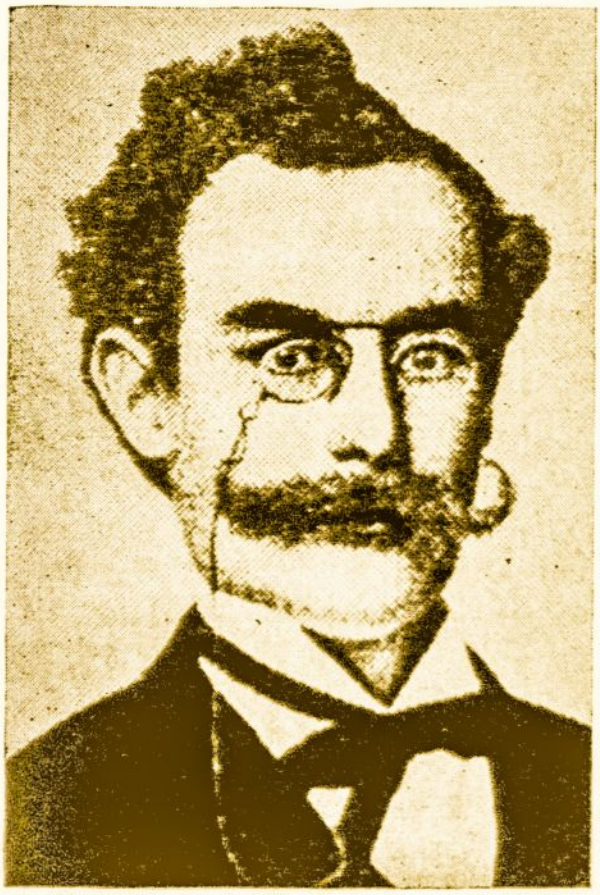

Gaspard Decurtins

Krikščioniškąją demokratiją pasauliui atnešė Evangelija. Kaip kiekviena idėja krikščioniškoji demokratija turėjo išeiti ilgus evoliucijos kelius. Idėja, kuri neevoliucionuoja ir nesitaiko prie gyvenimo sąlygų, sensta ir miršta. Per ilga būtų apie tuos evoliucijos kelius kalbėti. Apie juos daugiau buvau rašes savo knygelėj Krikščioniškoji Demokratija. Moderniems laikams ją pritaikė Leonas XIII visa eile savo enciklikų. Pagrindinė ju buvo Rerum Novarum. Bet šiuomi Leonas XIII tos evoliucijos neužbaigė. Po 40 metų nuo Rerum Novarum paskelbimo Pijus XI savo enciklika Quadragesimo Anno krikščioniškąją demokratiją ne tiek papildė, kiek paaiškino Leono XIII paskelbtus jos principus. Pijus XII krikščioniškosios demokratijos klausime užims svarbią vietą. Paskutinysis karas ir pokario laikai žmonijos gyvenime įnešė daug neigiamu naujovių. Pijus XII daug suteikė nurodymų, kaip krikščioniškoji demokratija šiais slidžiais ir pavojingais laikais turi ne tik elgtis, bet ir galvoti. Jis krikščioniškąją demokratiją papildė ne tik teoriniais nuostatais, bet ir praktiško veikimo nurodymais. Tačiau, nepaisant visa to, Leonas XIII pasilieka moderniosios krikščioniškosios demokratijos kūrėjas ir tėvas ir jo enciklikos apie krikščioniškąją demokratiją sudaro ligi šiol jos pagrindinius šaltinius. Dėl to mums svarbu žinoti ir tuos šaltinius ir tuos vyrus, kurie prisidėjo prie Leono XIII darbo.

Leonas XIII sugebėjo parinkti savo bendradarbiais geriausių vyrų ir iš dvasiškių ir iš pasauliečių tarpo. Kažkas pavadino jo bendradarbius arų būriu. Šiuo tarpu noriu trumpai apie vieną tokį arą iš to būrio pakalbėti, būtent — apie Kasparą Dekiurteną (Gaspard Decurtins). Progą davė jo pereitais metais atšvęsta ne tik jo tėvynėj Šveicarijoj, bet ir visame pasaulyje šimto metų gimimo sukaktis.

G. Dekiurtenas gimė 1855 m., mirė gi 1916, kaip esu minėjęs, Šveicarų žemėje, žiaurių kalnų Grizono (Graubuenden) kantone. Kietos gyvenimo sąlygos kalniečius grūdina, duoda atsparumo ir kovingumo. Tas visas savybes išsiugdė ir Dekiurtenas, kurios jam padėjo visą gyvenimą eiti kovos keliu prie savo krikščioniškai demokratiškų idealų, nenuleidžiant rankų, neinant į kompromisus, ir laimėti. Tos jo savybės padarė jį didžiuoju ne tik Šveicarijos, bet ir viso krikščioniškojo pasaulio vyru. Pavadinimas jo Trunso liūtu pilnai nupelnytas. Tas vardas atvaizduoja ir jo charakterį ir jo veiklą. Dekiurtenas buvo žymus politikas ir sociologas bei visuomeninis veikėjas. Jo įtaka ir pasiekti rezultatai sukūrė visą epoką. Ji ir šiandien žymi jo gimtojoj žemėj. Jis nesitenkino viena gyvenimo šaka. Jis ėjo ten, kur šaukė gyvenimas. Be politikos, socialinės veiklos ir valstybinio darbo jis dirbo ir mokslui. Kaip profesorius Dekiurtenas išvarė gilią vagą ir mokslo srity. Kova už katalikybę ir prieš visas tendencijas, kurios žalingai veikė visuomenę, valstybę ir katalikiškąjį gyvenimą raudonu siūlu tęsėsi per visą jo judrųjį ir vaisingos veiklos gyvenimą. Kalbant apie Dekiurteną negalima nutylėti apie jo artimiausį draugą ir bendradarbį Jurgį Pitoną (George Python). Tai buvo lyg neatskiriami dvynukai — vienas galvojimas, viena veikla, vienas pasišventimas, vienas kelias. Šveicarijos Dekiurtenas su Pitonu toks dvejetas politikoj, koks buvo Anglijos literatūroj Bellokas — Chestertonas.

Kaip nuoseklus pasišventėlis idealistas krikščionis demokratas Dekiurtenas negalėjo pakęsti anais laikais vyravusio Šveicarijoj, kaip ir kituose kraštuose, socialinio neteisingumo ir darbo žmonių skurdo bei išnaudojimo. Jis imasi su savo vienminčiais visų žygių tam neteisingumui pašalinti — šaukia darbininkų susirinkimus, kalba jiems apie kovos reikalą už savo teises, ragina burtis į profesines krikščioniškas sąjungas, jiems vadovauja, remia ir rodo kelius, kaip savo tikslą pasiekti. Jis yra šveicarų krikščionių profesinio sąjūdžio sumanytojas ir steigėjas. Savo gabia, karšta ir įtikinančia plunksna jis paplukdo visą spaudą straipsniais tuo reikalu, tai šviesdamas darbininkiją, tai kaltindamas darbdavius už darbininkų išnaudojimą ir apeliuodamas į jų sąžines. Atsirado ir jo priešininkų. Kas iš visuomeninkų jų

neturi. Jį apskundė Šv. Tėvui. Šv. Tėvas apie jo veiklą buvo gerai painformuotas, ir vieton papeikimo Dekiurtenas susilaukė padrąsinimo ir pagyrimo. Jam skirtoj brevėj Šv. Tėvas tarp kita ko sako: "Tokiu keliu einant, darbininkai supras, kad enciklikoj Rerum Novarum yra stipriausių veiksnių ginti jiems priklausomoms teisėms ir parengti pastoviems pagrindams, ant kurių gali būti įkurta teisingumu pagrįsta tvarka."

Dekiurtenui darbo sąlygos palengvėjo šioj srity, kai jis kartu su Pitonu 1881 metais buvo išrinkti į Nacionalinę Tarybą, o penkeriais metais vėliau Pitonas buvo pakviestas į krašto vyriausybę. Į savo darbą juodu jau ėjo kaip autoritetai ir turėdami stipresnį užnugarį.

1889 metais Dekiurtenas, būdamas Federalinio Departamento pramonės ir žemės ūkio reikalams nacionalinis patarėjas, parašė vyriausybei memorandumą, kuriame drąsiai ją smerkė už nesirūpinimą socialinio klausimo sprendimu. Kalbamam memorandume tarp kita ko taip rašoma: "Nelaimingas ir pragaištingas laisvės supratimas ir jurisprudencijos klaidingas darbo konvencijos traktavimas privedė prie to, kad valstybė jau ilgas laikas yra uždariusi akis į socialinio klausimo pribrendimą ir išsivystymą."

Jo pastangos davė gražių vaisių. Ir dėl to jis ypatingos pagarbos ir dėkingumo įsigijo darbo masėse. Ir kai pereitais metais jam buvo pastatytas jo gimtojoj vietoj gražus paminklas, jo atidarymo iškilmėse gausiai dalyvavo darbininkijos atstovai.

Vyskupo Mermillodo rūpesčiu Fryburge 1884 m. spalio mėn. buvo įsteigta tarptautinė organizacija, populiariai vadinama Fryburgo Unija. Jos pagrindinis tikslas buvo tirti socialinius ir ekonominius klausimus. Jos sprendimai buvo Vatikano peržiūrimi ir tvirtinami. Unijos pateiktų sprendimų nemaža dalis buvo įtraukta į encikliką Rerum Novarum. Unijos sudėty buvo ir Dekiurtenas su Pitonu. Kaip visur, taip ir čia juodu pasireiškė savo veikla ir užsidegimu. Juodu iš Unijos veiklos buvo gerai žinomi ir Šv. Sostui. Dekiurtenas buvo pakviestas Leono XIII patarėju, redaguojant enciklką Rerum Novarum. Tuo būdu jo nuopelnai ir reikšmė krikščioniškosios demokratijos reformoje ir gyvenime dar daugiau išryškėja ir padidėja. Šia proga turiu pažymėti, kad Fryburgo Unija krikščioniškajai demokratijai turi neįkainojamos vertės. Istorikai jos įsteigimo datą laiko naujos fazės krikščioniškosios demokratijos istorijoj riba. (Plačiau apie Fryburgo Uniją galima rasti mano knygelėje "Krikščioniškoji Demokratija", pusl. 103—110).

Visos Dekiurteno veiklos neįmanoma apimti trumpa kelių puslapių studijėle. Tačiau būtų nepatogu kalbant apie

jį apleisti dar vieną jo pastangų vaisių, kuris ir mums lietuviams turi nemaža reikšmės. Turiu omenyje Fryburgo katalikų universitetą, kurį yra baigę visa eilė mūsų akademikų, kurių tarpe paminėtini St. Šalkauskis, Leonas Bistras, Putinas, Juozas Leimonas ir kiti.

Nuo Reformacijos laikų Šveicarijos katalikai neturėjo nė vienos aukštosios mokyklos. Jas visas Reformos šalininkai buvo uždarę, nors Šveicarijos piliečių katalikų yra 40%. Šveicarijos, kaip ir kiekvieno kito krašto, katalikams buvo aišku, kad katalikybė turi silpnėti, jei neprisiaugins inteligentiško jaunimo katalikiškose mokyklose. Pirmus žingsnius katalikiško universiteto steigimo reikalu buvo padaręs jau minėtas vysk. Mermillodas. Jis tuo reikalu buvo sukvietęs episkopato suvažiavimą, bet tas suvažiavimas jokių rezultatų nepasiekė. Ir katalikų visuomenės dalyje ta mintis buvo sutikta skeptiškai. Nepavykus vyskupų žygiui iniciatyvą paėmė pasauliečiai ir būtent Dekiurtenas su Pitonu. Juodu išvystė tuo reikalu plačią propagandą. Dekiurtenas buvo pramintas universiteto steigimo propagandos ministeriu. Savo propaganda siekė ne tik katalikus, bet ir protestantus. Kai Pitonas buvo pakviestas 1886 m. į krašto vyriausybę, jis parašė savo neatskiriamam draugui Dekiurtenui: "Mes universitetą įsteigsime". Ir tai jie padarė. Juodu gerai suprato, kad privatus universitetas neturės nei tokio autoriteto, nei pagaliau reikiamu lėšų jam išlaikyti. Jų idealas buvo — valstybinis universitetas, kokie buvo ir protestantiški universitetai. Įkurti universitetui reikalinga buvo gauti sutikimas Šv. Tėvo, episkopato ir katalikiškos visuomenės pritarimas. Sumanytojai atsidūrė Vatikane, bet Šv. Tėvas, neturėdamas episkopato sutikimo, leidimo jiems nedavė. Jie rankų nenuleido. Pitonas su Didžiosios Tarybos pirmininku L. Wuelleretu apvažiavo visus vyskupus, jiems išdėstė savo planus ir įtikino, kad tokį universitetą įsteigti galima be jokios rizikos. Dekiurtenas atsidūrė Romoj apsiginklavęs episkopato sutikimu ir 1889 metais rugp. 1 d. Leonas XIII laišku "savo brangiam sūnui Jurgiui Pitonui, valstybės patarėjui" pranešė, kad sveikina jų sumanymą, ir laimina Fryburgo kantono katalikus už jų drąsų pasiryžimą ir linki visiems vieningai sumanymą įgyvendinti. Didžioji Fryburgo Taryba sumanymą priėmė vienbalsiai, vienam susilaikius. Pažymėtina, kad ir protestantai tam sumanymui pritarė. Tai buvo 1889 m. spalio 4 d. Ta proga triumfavo visas Fryburgas. Buvo surengta milžiniška eisena. Dekiurtenas pasakė pastebėtinai gražią kalbą, kurią istorikai pavadino iškalbos šedevru. Bet buvo leista pradžioj steigti du fakultetus. Jie katalikų interesų patenkinti negalėjo. Buvo daromos pastangos fakultetų skaičių padidinti. Dekiurtenas, Pitono

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos laisvinimo bare

IŠ VLIKo IR ST. LOZORAIČIO SANTYKIŲ

Šiapus geležinės uždangos esančių lietuvių visuomenę VLIKo ir St. Lozoraičio santykių klausimu spauda vargina jau dešimt su viršum metų. Tačiau ji be didelio nuostolio ir toliau galėtų tą ginčą stebėti, jei jis tiesiogiai neliestų Lietuvos laisvinimo reikalų. Tik visi jaučiame, kad tasai ginčas lietuvių tautos ir Lietuvos laisvinimo reikalams dideliai žalingas. Todėl ta visuomenė negali tokių nesutarimų nei suprasti, nei pateisinti ir laukte laukia, kad jie būtų baigti ir pradėtas darnus bendradarbiavimas.

Kodėl gi šie nesutarimai nesibaigia?

Siekdamas Lietuvos laisvinimo darbe darnos, VLIKas nesigailėjo pastangų su St. Lozoraičiu išsiaiškinti ir susiprasti. Tuo tikslu turėjo su juo jau visą eilę pasitarimų: 1946 m. Berne, 1947 m .Paryžiuje ir Reutlingene, 1948 m. Luganoje, 1950 m. Romoje, 1951 m. Nicoje, 1952 m. Reutlingene, Paryžiuje ir vėl Reutlingene, 1953 m. Romoje ir 1956 m. vėl Romoje.

Kaip matome, pastangų susitarti dėta nemaža. Tačiau tie pasitarimai nėra davę teigiamų rezultatų.

Taip nevykstant pasiekti susitarimo, S. Lozoraitį palaikančių sluogsnių pradėta kalbėti, jog susitarimas nebūsiąs įmanomas, kol VLIKui vadovaus prel. M. Krupavičius — jis esąs nesukalbamas. Nenagrinėsime iš esmės

---

laiminamas, vėl atsidūrė Vatikane. Ir vėl laimėjo. Kardinolas Rampolla 1890 m. gale pranešė, kad Šv. Tėvas sutikimą yra suteikęs.

Dar prieš universiteto steigimą, Dekiurtenas organizavo jam biblioteką. Jam buvo pavesta leistam universitetui parinkti ir tinkama profesūra. Tuo būdu Kasparui Dekiurtenui pelnytai priklauso Fryburgo katalikų universiteto vieno žymesniųjų eilės steigėjo vardas.

Kasparas Dekiurtenas yra labai įdomi ir kilni asmenybė. Apie jį yra prirašyta nemaža studijų ir knygų. Su juo turėtų susipažinti lietuviškieji krikščionys demokratai. Rekomenduotinas veikalas, parašytas Karl Fry. Gaspard Decurtins — der Loewe von Truns. Du tomai. Thomas Verlag. Zuerich.

tokio teigimo neteisingumo, nes žinome, kad prel. M. Krupavičius yra parodęs nuoširdaus noro susitarti ir dėjęs tam daug pastangų. Tenka tik pastebėti, jog tokio teigimo nepagrįstumas yra akivaizdžiai išaiškėjęs. Dešimtį metų VLIKui vadovavusiam M. Krupavičiui iš tų pareigų pasitraukus, nauju VLIKo pirmininku išrinktas J. Matulionis ir Vykd. Tarybos pirmininke A. Devenienė. Naujieji VLIKo vadovai, siekdami suderinti Lietuvos laisvinimo veiklą, š. m. kovo 10, 12 ir 17 dienomis Romoje matėsi su S. Lozoraičiu ir su juo tais klausimais kalbėjosi.

Po pasikalbėjimų buvo išleisti komunikatai. Tačiau abi pusės komunikatus išleido atskirai, ir tai rodo, kad pasikalbėjimų eiga bei nuotaikos nebuvo palankios susipratimui pasiekti, jei negalėjo būti sutartas net bendras komunikatas.

St. Lozoraitis savo komunikate tarp kitko visuomenei skelbia:

"Pasikalbėjimų metu L. Diplomatijos Šefas pateikė VLIKo pirmininkui ir VT pirmininkei konkrečius pasiūlymus santykiams tarp Lietuvos Diplomatinės Tarnybos ir VLIKo išlyginti ir kliūtims pašalinti, kurios trukdo Dipl. Tarnybai bendradarbiauti su šia politiniai - visuomenine organizacija.

Min. S. Lozoraitis ypatingai pabrėžė visų lietuvių politinių ir visuomeninių jėgų konsolidacijos ir suderintos veiklos reikalingumą.

VLIKo pirmininkas ir V. Tarybos pirmininkė jokių pasiūlymų santykiams su LD Tarnyba išlyginti nepadarė, iškėlė tiktai tų santykių aiškinimosi procedūros klausimą. Taip pat nebuvo pateikta duomenų, kad ligšiolinis VLIKo nusistatymas L. D. Tarnybos atžvilgiu būtų pasikeitęs".

VLIKo pirmininkas J. Matulionis paskelbė komunikatą, kuriame, tarp kitko, sakoma:

"Diplomatijos Šefas pateikė aštuonis punktus, kurie turi būti VLIKo sutvarkyti, norint bendradarbiavimo siekti.

VLIKo atstovų buvo pasiūlyta deklaruoti bendradarbiavimo principą ir sudaryti komisiją, kuri aiškintų konkretų bendradarbiavimą ir padarytų abiem pusėm priimtinus pasiūlymus.

Diplomatijos Šefui atmetus VLIKo atstovų pasiūlymą, jo pateikti aštuoni punktai bus VLIKo organų apsvarstyti ir priimtas nusistatymas praneštas".

Matome didelius skirtumus tų dviejų komunikatų turinio ir tono atžvilgiais. VLIKo pirmininkas siūlo sutarti bei deklaruoti bendradarbiavimą ir paskirti komisiją tokio bendradarbiavimo būdui ir formoms nustatyti, o St. Lozoraitis, pareiškęs, kad iš VLIKo pirmininkų jokių konstruktyvių pasiūlymų nėra gavęs, pateikė savo aštuonis punktus:

1. "VLIKas atsisako nuo pretenzijos atstovauti Lietuvą tarpvalstybiniuose santykiuose.
2. Panaikinama VLIKo Užsienio Tarnyba.
3. Sulikviduojama Bonnos afera paskelbiant, kad p. Karvelis nebėra VLIKo delegatu Bonnoje. Lietuvos interesus Bonnoje atstovauja tiktai Pasiuntinybės patarėjas Dr. Gerutis.
4. VLIKas respektuoja Lietuvos Diplomatinės Tarnybos kompetenciją.
5. Panaikinamas VLIKo komisijos nutarimas Lietuvos Diplomatijos Šefo klausimu.
6. VLIKas atsiriboja nuo Dr. Karvelio pasiūlymo ALTui pada-

ryti S. Lozoraičiui visuomenės ar kažkokį kitą "teismą".

7. VLIKo pirmininkas atitaiso savo pareiškimus, paskelbtus "Tėviškės Žiburiuose" ir liečiančius Diplomatijos Šefą.

8. Tam, kad Diplomatinė Tarnyba nebūtų vidaus kivirčų objektu ir kad visuomenė bent santykiuose su Diplomatine Tarnyba būtų konsoliduota, **patariu** (mano pabraukta, P. V.), kad VLIKas ir LNTa tuo klausimu tartųsi".

Šie punktai kaip tik visu akivaizdumu ir parodo, kur glūdi visų pastangų su St. Lozoraičiu susitarti nepasisekimų priežastis — kad ji yra ir buvo ne kieno nesukalbamumas VLIKe, bet St. Lozoraičio keliami reikalavimai. Vykd. Tarybos pirmininkė A. Devenienė Eltai duotame pasikalbėjime pareiškė, jog St. Lozoraičio VLIKo vadovams įteikti aštuoni punktai nesudaro jokio pagrindo bendram darbui. Ir iš tikro jie tokio pagrindo nesudaro.

Pirmojo punkto reikalavimu St. Lozoraitis nori savintis suvereninės Lietuvos vyriausybės galias, kurių jam niekas nėra delegavęs. Kad tokia to jo reikalavimo prasmė, St. Lozoraitis yra aiškiai parodęs. Jis mano, jog VLIKas negalįs Lietuvai atstovauti ne tik santykiuose su suvereninių kraštų vyriausybėmis, bet net kalbėtis su kitų tautų egziliniais veiksniais. Sužinojęs, kad VLIKas ta kryptimi yra padaręs žygių, jis tuojau spaudoje reagavo ,pareikšdamas, kad "Lietuvos Diplomatinei Tarnybai, kuri viena teatstovauja užsieny Lietuvos valstybei ir veda jos užsienio politiką, apie tą sumanymą nieko nežinoma". Toliau tame pareiškime sakoma, kad jei kas tuo klausimu esą daroma, tai esanti privačių asmenų iniciatyva, kurie tačiau, prieš imdamiesi iniciatyvos užsienio politiką liečiančiais klausimais, turį susisiekti su kompetentingomis užsienio politikai **valdžios įstaigomis** (mano pabraukta, P. V.).

Taigi kalbama apie kompetentingas užsienio politikai valdžios įstaigas. Tokia valdžios įstaiga iš tikro yra užsienių reikalų ministerija. Tačiau jos mes neturime. Tėra išlikę tik kai kuriuose kraštuose tos įstaigos agentūros, kurių uždavinys tačiau tik atstovauti Lietuvai tuose kraštuose, kuriems jos buvo skirtos, ir vykdyti tuos uždavinius, kuriuos jiems skyrusioji vyriausybė nurodys, bet ne pačioms nustatinėti Lietuvos užsienio politiką. Užsienio politiką nustatyti yra krašto vyriausybės funkcija, o ją vesti užsienių reikalų ministerijos. Savinimasis šių funkcijų yra savinimasis krašto vyriausybės galių.

VLIKas, aišku, negali sutikti, kad koks paskiras asmuo, remdamasis tik savo noru, pasisavintų ir pradėtų vykdyti suvereninės Lietuvos vyriausybės funkcijas. Kaip turi būti tie klausimai sprendžiami, kol neturime savo vyriausybės, dar 1952 m. birželio 17 d. visos dešimt VLIKą sudariusių grupių vieningai sutarė ir pasirašė pareiškimą, kuriame sakoma, kad "visi klausimai, kurie normalioje valstybės padėtyje yra kompetencijoje aukštesnių už diplomatines misijas valdžios organų, sprendžiami VLIKo ir Diplomatų ar jų atstovų sutarimu. VLIKas ir likusieji užsienyje Lietuvos diplomatai, jeigu net būtų skirtingų principinių nusistatymų kai kuriais Lietuvos laisvinimo ar Lietuvos laisvinimo organizacijos klausimais, savo politinę ir diplomatinę veiklą

turi derinti. Tam turėtų būti laikas nuo laiko kviečiamos VLIKo ir likusios užsienyje Lietuvos diplomatijos ar jų atstovų konferencijos, kurios sutartų Lietuvos laisvinimo politinės ir diplomatinės veiklos planą". Ir tai yra racionalus bei pasitikėjimo teikiąs kelias. Jis veda į visų Lietuvos laisvinimo darbe galinčių pasireikšti jėgų apjungimą ir jų veiklos suderinimą. Antra, jis laiduoja, kad jos linkmė ir uždaviniai bus nustatomi ne vieno buvusio nepriklausomos Lietuvos pareigūno, bet ir politinei lietuvių tautos valiai reikšti bei laisvinimo kovai vesti pačios tautos sukurtos institucijos, kurios balsas šiuo atvėju turi pirmaeilės svarbos. Nesant vyriausybės, Lietuvos valstybės valios pareiškimas žymia dalimi sutrukdytas. Ją reikšti užsienyje išlikę jos agentai tegali tik veikdami motu proprio, bet ne suvereninės krašto valdžios vardu. O VLIKas kalba pačios tautos vardu ir reiškia jos politinę valią, kurią pareikšti jokia okupacija negali sutrukdyti ir kuri yra vienintelis pagrindas vesti Lietuvos išlaisvinimo kovai. Jeigu nebūtų tautos politinė valia, kad turi būti atstatyta nepriklausoma Lietuvos valstybė, tai buvusių Lietuvos vyriausybės agentų veikla ta kryptimi būtų ne tik be pagrindo, bet ir neteisėta. Todėl bandymas šią valią reiškiančią instituciją izoliuoti ir viską perduoti tik buvusios vyriausybės agentams iš tikro yra užsimojimas viską perduoti tiems, kurių pozicija priklauso nei nuo tautos, nei nuo jų pačių, bet nuo to, kiek tam tikru laiku kitų kraštų politika derinasi su mūsų tikslais. Todėl priimti St. Lozoraičio reikalavimus būtų ne tik nerimta mūsų pačių atžvilgiu, bet ir pavojinga svetimųjų atžvilgiu, nes niekas negali užtikrinti, kokių gali būti svetimųjų politikoj posūkių, dėl kurių buvusios Lietuvos vyriausybės agentai gali laikinai ar net ilgesniam laikui likti visai bebalsiai. Tuo tarpu VLIKui toks pavojus negresia.

Čia iškelti dalykai savaime rodo, jog negali būti priimtas ir St. Lozoraičio 2 punktas. Juo labiau, kad mūsų diplomatinės atstovybės yra išlikusios tik nedaugely kraštų ir su tais kraštais, kur jų nėra, jos negali palaikyti tarpvalstybinių santykių, nes ne prie tų kraštų vyriausybių jos paskirtos. Tų santykių srity daug sėkmingiau gali reikštis ir reiškiasi VLIKas.

Gi Bonnoj aferą yra padaręs ne kas kitas tik St. Lozoraitis, kuris, metų metus praktikavęs dolce far niente, staiga sujudo, kai tik Vak. Vokietijos vyriausybė sutiko priimti VLIKo paskirtą Lietuvos atstovą ir, pradėjęs rašinėti skundus, tokio Lietuvos atstovo prie Bonnos vyriausybės atsiradimą sutrukdė. Tuo jis yra labai pakenkęs Lietuvos reikalui ir iš tikro tą savo aferą turėtų atitaisyti.

Dėl reikalavimo, kad VLIKas respektuotų Lietuvos Diplomatinės Tarnybos kompetenciją, pirmiausia tenka pasakyti, jog St. Lozoraitis pirmiau turėtų pasakyti, kas yra ta LD Tarnyba ir kaip ji atsirado. Kadangi tai rašoma net didžiosiomis raidėmis, todėl turėtų būti kokia institucija. Tačiau tokios Tarnybos nei Lietuvoje esame girdėję, nei St. Lozoraitis yra ištraukęs iš savo bylų kokią telegramą, kurioj būtų minėta tokia Tarnyba. Jei savo šefystei pagrįsti rodo bent ministerio Urbšio telegramą, tai šią negirdėtą instituciją yra tiesiog iš piršto išlaužęs.

Tēra Lietuvos diplomatai ir diplomatinės atstovybės, bet nėra jokios LD Tarnybos. Todėl nėra jokios ir jos kompetencijos, kuriai galėtų būti rodomas respektas. Tad ne tik priimti dėl jos kokius reikalavimus negalima, bet dėl nesamo dalyko būtų tuščia ir diskutuoti.

Galima kalbėti tik apie Lietuvos diplomatų kompetencijų respektavimą. Tačiau mums nežinoma, kad tokio nerespektavimo pavyzdžių būtų. VLIKas su likusiais užsienyje Lietuvos diplomatais bendradarbiauja, palaiko santykius ir neteko girdėti, jog kuris jų būtų nusiskundęs, kad jis VLIKo nerespektuojamas.

Penktame punkte minimas VLIKo komisijos nutarimas iš tikro nėra koks nutarimas, o tik VLIKui jo Teisių Komisijos pareikšta nuomonė, kuri yra tokia:

"VLIKo Teisių Komisija, apsvarsčiusi jai VLIKo Pirmininko pateiktus klausimus, kokios juridinės reikšmės yra buv. Užsienių Reikalų Ministerio Urbšio telegrama, kuria Lozoraitis remia savo pretenzijas į Lietuvos Diplomatijos Šefus, ir apskritai kuria tvarka pagal Lietuvos įstatymus gali būti įsteigta tokia nauja institucija, kaip diplomatijos šefas, rado:

Lietuvos Konstitucija (1933 m.) nustato, kad "Respublikos Prezidentas reprezentuoja Lietuvos valstybę, priima svetimų valstybių atstovus, skiria Lietuvos valstybės atstovus" (61 str). Pagal tos pat konstitucijos 97 str. nuostatus Respublikos Prezidentas skiria ir atleidžia Ministerį Pirmininką, jo pristatymu Ministerio Pirmininko pavaduotoją ir kitus ministerius. Lietuvos įstatymai titulo diplomatijos šefas nevartoja. Pagal savo funkcijas Lietuvos Diplomatų Šefas yra Lietuvos užsienių reikalų ministeris. Todėl teisiniu atžvilgiu Lozoraičio 1946 m. liepos 25 d. rašte VLIKo Pirmininkui minimoji Urbšio 1940 m. birželio 2 d. telegrama Nr. 288, visai nepareinamai nuo jos žodinio turinio, kiek ji būtų norima laikyti teisiniu pagrindu Lietuvos Konstitucijai ir įstatymams nežinomai diplomatijos šefo institucijai įsteigti bei įteisinti, yra niekinė, jokios teisinės reikšmės neturinti. Tokios institucijos kaip diplomatijos šefas įsteigimas yra Seimo arba Respublikos Prezidento galios sritis.

Pagal savo prigimtį minėtoji Urbšio telegrama yra ne kas kita, kaip ministerio tam tikra sugestija užsieniuose veikiantiems Lietuvos atstovams tam tikram ateities atvėjui, būtent tam nelaimingam atvėjui, jeigu Lietuvos atstovai turėtų veikti motu proprio. Tos sugestijos realizavimas yra pačių pasiuntinių kompetencija anoms nelaimingoms aplinkybėms susidarius. Apie tos sugestijos realizavimą skaitome Lietuvos Politinių Informacijų Biuro leidinyje (buv. Lietuvos atstovo Berlyne K. Škirpos leidinys) "Iš bolševikinės vergijos į naują Lietuvą": Lietuvos Pasiuntiniai, protestavę prieš Lietuvos pavergimą, iš savo pusės, sudarė Europoje Tautinį Lietuvos Komitetą. Jo uždavinys yra derinti visų Lietuvos diplomatinių postų ir viso pasaulio lietuviškų organizacijų pastangas Lietuvai atstatyti, globoti užsienyje likusius Lietuvos piliečius ir, kol politinės aplinkybės neleis sudaryti Lietuvos Vyriausybės, bendrai ginti lietuvių tautos interesus. Tautinio Lietuvos Komiteto Pirmininku yra žymus Lietuvos vyras, kelis kartus buvęs Ministrų Kabineto nariu

ir pasižymėjęs politiniame darbe savo iniciatyva, ryžtumu ir energingumu. Komiteto nariai yra keturi Lietuvos pasiuntiniai ir keletas Amerikos lietuvių" (31 pslp.).

Tuo būdu 1940 m. vasarą, įsteigus Tautinį Lietuvos Komitetą su E. Galvanausku priešakyje, dalyvaujant 4 Lietuvos pasiuntiniams, kuris, be kita ko, turėjo uždavinį ir "derinti visų Lietuvos diplomatinių postų... pastangas", buvo sudaryta politinė tautos vadovybė. Taigi nuo 1940 m. vasaros Urbšio telegramos ir moralinė reikšmė Lietuvos pasiuntiniams neteko pagrindo.

Tautinį Lietuvos Komitetą pakeitė 1941 m. visuotinio tautos sukilimo pastatyta Lietuvos Vyriausybė. Hitlerio įsakymu Lietuvos Vyriausybės reiškimąsi likvidavus, politinės tautos vadovybės funkcijas toliau vykdo Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas.

Remdamos išdėstytomis aplinkybėmis, VLIKo Teisių Komisija VLIKo Pirmininko jai pateiktus 1950.11.15. klausimus nutarė atsakyti taip:

1. 1940 m. birželio 2 d. Urbšio telegrama Nr. 288 neįsteigė ir negalėjo įsteigti Lietuvos Diplomatijos Šefo institucijos. Tos telegramos reikšmė tebuvo moralinės prasmės tam atvėjui, kai Lietuvos pasiuntiniai, vykdydami savo funkcijas, būtų priversti veikti motu proprio.

2. Lietuvos Diplomatijos Šefo institucija galima buvo įsteigti įstatymo keliu".

Ši nuomonė St. Lozoraičiui gali nepatikti. Tačiau jo reikalavimą net ir norint negalima būtų įvykdyti .VLIKas, jam tą Komisijos nuomonę pateikus, jos nesvarstė ir jokio nutarimo tuo reikalu nepadarė, tik priėmė dėmesin, jog Teisių Komisija yra priėjusi tokių išvadų, todėl ir atšaukti neturi ką. Gi sudaryti komisiją su uždaviniu, kad pareikštų St. Lozoraičio pageidaujamą nuomonę, paneigdama buvusios komisijos pareikštą, būtų pasityčiojimas iš teisės. Nei St. Lozoraitis, nei kas kitas nėra įrodę, kad minėtą nuomonę pareiškę teisininkai yra prasilenkę su kokiais Lietuvos teisės nuostatais ar juos neteisingai interpretavę. O kol to nėra įrodyta, net pats VLIKas neturi teisės ją pakeisti kita, jai priešinga, nes teisė privalo būti konstatuojama tokia, kokia ji yra, be jokios atodairos į kieno norus, interesus ar net spaudimą. Sprendimai, atsisakius šio pagrindo, jau nėra jokie teisiniai sprendimai. Tokiu keliu VLIKas negali eiti ir tokio sprendimo St. Lozoraičiui nėra prasmės siekti, nes jis vis tiek būtų be jokios teisinės vertės.

Apie reikalavimą atsiriboti nuo Dr. P. Karvelio pasiūlymo St. Lozoraitį teisti nėra reikalo daug nė kalbėti, nes tokio siūlymo Dr. Karvelis iš viso nėra padaręs. Jis tėra siūlęs ALTui sudaryti vyriausį tautos teismą, kurio uždavinys būtų išspręsti, kas turi teisę kalbėti ir veikti Lietuvos valstybės vardu. Taigi jis nėra nei prieš Lozoraitį, nei prieš ką kitą nukreiptas, o siūloma išspręsti pagrindinės reikšmės klausimą, kurio išsprendimas galėtų atimti pagrindą nesibaigiantiems ginčams dėl kompetencijų. Kodėl tokio teismo Lozoraitis baidosi? Ar jis yra įsitikinęs, jog teisinėj plotmėj šį klausimą sprendžiant, sprendimas jam bus tiek pat nepalankus, kaip ir VLIKo Teisių Komisijos nuomonė? Tačiau St. Lozoraitis privalėtų teisei turėti daugiau pagarbos ir sutikti elgtis, kaip

teisė reikalauja, o ne norėti, kad teisė teigtų tai, ką jis jai nurodys.

VLIKas gi neturi čia nieko pasakyti, nes jam tasai pasiūlymas nebuvo pateiktas ir jisai jo nesvarstė. O Dr. P. Karveliui panašius siūlymus daryti jis negali uždrausti, nes tai ne jo kompetencijos dalykas.

Panašiai yra ir su reikalavimu, kad VLIKo pirmininkas atitaisytų savo pareiškimus. Jis "Tėviškės Žiburių" korespondentui į klausimą "O kaip su diplomatais?" yra atsakęs, kad "...santykiai su diplomatais iš tikrųjų aiškūs ir geri". "Visai atskiras klausimas yra su p. S. Lozoraičiu. Iš buvusio VLIKo Pirmininko Prelato M. Krupavičiaus pranešimo, kuris pasirodė spaudoje, padėtis yra aiški, ir aš apie šio klausimo pobūdį nieko negalėčiau pridėti". (T. Ž., 1955 m. Nr. 49). Ką čia reikėtų ar galima būtų atitaisyti? Juk konstatuota tik visiems žinoma esamoji padėtis. Prie to nebent galima pastebėti, jog tokį jautrumą savo atžvilgiu rodo asmuo, kuris ne tik kalba apie "Bonnos aferą", bet į VLIKo pirmininko M. Krupavičiaus laišką, kuriame buvo siūloma, kad VLIKo ir diplomatų šefo sutartus atstovus prie svetimų vyriausybių pristato šefas vien savo raštu, ir kartu pabrėžia "jei Tamstai ir šis pasiūlymas nepriimtinas, gal Tamsta teiksiesi savo kompromisinį pasiūlymą pateikti, o gal Tamstai priimtinas, kaip išeitis iš to sustingusio taško, kuris tikrai Lietuvos laisvinimo darbo nelengvina, arbitražas", yra atsakęs tarp kitų tokia "diplomatine kurtuazija" persisunkusiais žodžiais: "Šiaip jau tenka pastebėti, jog aš nesu nei Abdul Hamidas, nei kaliošų fabrikantas ir todėl neturiu jokių savo atstovų, kurie veiktų "Lozoraičio vardu".

Gi patarimas VLIKui, kad jis dėl santykių su diplomatais susitartų su tautininkų Talka, yra kategoriškai atmestinas. Diplomatai privalo laikytis Lietuvos pareigūnų, o ne kokios partijos atstovų plotmėj ir VLIKas su jais kaip su Lietuvos pareigūnais tegali tartis.

Išdėstyti dalykai pakankamai aiškiai rodo, kodėl susitarimo nėra pavykę pasiekti ir nevyksta. Tai St. Lozoraičio nepagrįstos pretenzijos ir reikalavimai, kurių VLIKas negali patenkinti —vienų todėl, kad tai būtų nesuderinama su Lietuvos ir lietuvių tautos reikalais, kitų todėl, kad jie iš viso neturi pagrindo.

Ar vis dėlto yra dar vilčių susitarti?

Visos eilės metų patirtis rodo, kad tokios vilties labai maža tegalima turėti. Ir būtent todėl, kad St. Lozoraitis yra išryškėjęs kaip žmogus, su kuriuo susitarti yra neįmanomas dalykas, nes yra užkietėjęs toje totalistinių laikų psichikoje, kuri nežino, ką reiškia tartis ir susitarti, o tik žino diktuoti. Mūsų įsitikinimu čia yra svarbiausia susitamui kliūtis — ne dalykuose, kurie rūpi ir turi rūpėti VLIKui ir Lietuvos diplomatams, bet psichologinė. Žmogus, kuris reikalauja tik pritarimo, kuriam kito jokie argumentai neturi reikšmės, kuriam svetima demokratinė dvasia kompromisų keliu išlyginti nuomonių skirtumus, kuris nesuvokia, ką reiškia bendradarbiauti, ir siekia tik valdyti, yra beviltiškas partneris, kur reikia veiklą grįsti susitarimo pagrindais.

Tai, žinoma, gana liūdnas dalykas. Nuo to kenčia Lietuvos reikalai. Ir todėl mums atrodo,

kad jau gana eiti ligi šiol eitu keliu ir reikia ieškoti kito, kuris sudarytų sąlygas ligi šiol neįmanomam pasiekti susitarimui. Jeigu buvo jau anksčiau keliama, kad asmens nesukalbamumas esanti kliūtis susitarti, ir kalbama, jog toks nesukalbamas asmuo turėtų užleisti vietą sukalbamesniam, tai kai jau visiškai yra paaiškėję, kuris tasai nesukalbamas asmuo yra, reikėtų ir padaryti iš to nuoseklias išvadas. Trumpai tariant, mūsų diplomatijos šefo pareigose St. Lozoraitis turėtų būti pakeistas kito tinkamesnio šioms pareigoms asmens.

Tai, kad min. Urbšys jį toms pareigoms nurodė, nėra jokia kliūtis šiam pakeitimui. Pačių diplomatų pripažįstama, jog tai buvo tik ministerio administracinis potvarkis ir kad diplomatijos šefas tėra tik primus inter pares, o ne kokių suverenines valdžios galių nešėjas. Todėl jo pakeitimas nėra koks nors perversmas. Primus inter pares visuomet gali būti pakeistas kito, jei tik tam yra tinkamo pagrindo. Ir mūsų diplomatai, turėdami prieš akis žalą, kurią daro St. Lozoraičio laikysena, turėtų šį pakeitimą rimtai pasvarstyti. **P. Vainauskas**

ANTROJI VLIKO SESIJA NEW YORKE

1956 m. birželio 22—24 d.d. VLIKas turėjo savo antrąją sesiją New Yorke. Ši sesija pasižymėjo dabar VLIKą sudarančių politinių grupių darna ir pozityviais darbais. Nežiūrint į tai, kad VLIKas teturi tik labai ribotus finansinius resursus, jo pasiimtų ir varomų darbų baras yra gana platus, sudėtingas ir Lietuvos laisvinimo byloje pagrindinis.

Tik labai trumpai apžvelgiant šios VLIKo sesijos darbus, tenka suminėti, kad sesijoje buvo išklausyti ir priimti VLIKo Prezidiumo, Vykd. Tarybos, Tautos Fondo, VLIKo Kontrolės Komisijos bei keturių VLIKo komisijų — Rytų, Vakarų, Santykių su Lenkais ir Lietuvos Atstatymo atliktos veiklos pranešimai, o taip pat aptarti ir priimti politinei veiklai, informacijai, santykiams su kitais veiksniais ir tolesniam lėšų telkimui planai.

Pagrindiniais klausimais priimtos rezoliucijos. Iš tų rezoliucijų žymėtinos:

1. **Dėl santykių su St. Lozoraičiu:** "VLIKas savo sesijoj New Yorke, 1956 m. birželio 22—24 d.d., išklausęs VLIKo ir jo Vykdomosios Tarybos pirmininkų pranešimus apie jų pasitarimus Romoje su min. St. Lozoraičiu ir VLIKo narių pasisakymus tuo klausimu,

konstatuoja, kad min. St. Lozoraičio pateikti 8 punktai nesudaro bazės susitarimams bendradarbiavimui pasiekti,

laiko, kad VLIKo ir užsienyje likusių Lietuvos diplomatinių misijų dėl bendradarbiavimo susipratimas, pabojantis vieni kitų kompetencijas ir pagrįstas tarpusavine pagarba, yra reikalingas Lietuvos laisvinimui.

Tariantis su užsienyje likusių Lietuvos diplomatų atstovu ar atstovais turėti galvoje 1952 m. birželio 7 d. dešimties VLIKą sudarančių vieningai priimtą nusistatymą, kuris jungiamas prie šios rezoliucijos".

2. **VLIKo politinės veiklos reikalu:**

"VLIKo politinės veiklos arti-

miausiam laikui reikalu VLIKas nutaria:

Sovietų politikos tariamasis naujas posūkis, nustatytas visasąjunginės komunistų partijos XX kongrese, turi tikslą siekti stabilizuoti esamąją padėtį ir laimėti laiką tolimesnei komunistinio bloko ekspansijai ir stiprėjimui. Atsižvelgiant į tai, VLIKas laiko reikalinga suintensyvinti politinę veiklą ir ją plėsti laisvojo pasaulio vyriausybėse ir visuomenėje, siekdamas, kad Lietuvos išlaisvinimas tarptautinėje politikoje virstų pasaulinei opinijai netildomos sąžinės reikalu.

Tas sunkus uždavinys gali būti sekmingai vykdomas tik vieningomis VLIKo, Lietuvos diplomatų bei kitų lietuviškųjų veiksnių ir mūsų lietuviškosios visuomenės pastangomis, dalyvaujant bendruose su visais pavergtaisiais žygiuose ir bendroje laisvojo pasaulio kovoje su komunizmu, jo imperializmu ir kolonializmu. Dėl to VLIKas kviečia vieningai ir energingai įsijungti į politinę veiklą visus lietuvius, konsoliduoti mūsų visuomenę Lietuvos laisvinimo uždaviniams ir vieningai remti VLIKo veiklą.

Tarptautinė padėtis reikalauja, kad suburtume visas galimas suburti jėgas ir tikslingai jas panaudoti vyriausiajam mūsų uždaviniui siekti. Tuo tikslu, be ko kita, VLIKo plenumas nutaria steigti valstybių sostinėse ir kituose svarbiuose pasaulio punktuose savo nuolatines delegacijas ar delegatus, kurie vykdytų Lietuvos laisvinimo akciją, derindami savo veiksmus su Lietuvos pasiuntiniais bei konsulais, kur jie yra, ir vadovaudamiesi VLIKo prezidiumo nurodymais, kur jie turi veikti savarankiškai".

3. Pavergtųjų Tautų reikalu:

"Išklausęs Lietuvos delegacijos Pavergtose Europos Tautose Pirmininko pranešimą apie PET veiklą ir apie šių dienų tarptautinę padėtį Lietuvos laisvinimo požiūriu, Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

1. **laiko** Pavergtų Europos Tautų Organizaciją, jose simbolizuojamą visų Sovietų pavergtųjų Centro ir Rytų Europos valstybių solidarumą ir iki šiol atliktus darbus bei padarytus žygius teigiamu reiškiniu ir lietuvių tautos kovoje už savo valstybės nepriklausomybės ir laisvės atstatymą;

2. **randa**, kad naujoji kolektyvinės Kremliaus diktatūros politika, išplaukianti iš XX-jo komunistų partijos kongreso Maskvoje, yra ne jos tikslų ir siekimų, o tik politinės strategijos siekiančios apgauti laisvąjį pasaulį, pakeitimas, nes iki šiol nėra jokių ženklų, kad Maskva būtų pasiryžusi pasmerkti Stalino tarptautinius nusikaltimus, kurių vienas didžiausių yra Sovietų Sąjungos agresija prieš Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes, ir išsižadėti Stalino nusikalstamų imperialistinių ir kolonialinių užkariavimų Centro ir Rytų Europoje;

3. **tiki**, kad šimto milionų pavergtųjų europiečių nepalaužiama valia atsikovoti laisvę ir laisvojo pasaulio, didžiosios JAV demokratijos vadovaujamo, kieta ir suderinta laisvinimo politika įgyvendins teisingą ir pastovią taiką laisvoje ir apjungtoje Europoje, kurioje ir nepriklausoma, demokratiškai tvarkoma, visas jos žemes sujungusi Lietuva turės jai priklausančią vietą ir bus pažangos ir taikos veiksnys;

4. **ragina** visus Lietuvos laisvinimo veiksnius ir visus lietuvius, kur jie bebūtų, stropiai budėti Lietuvos teisių ir interesų sargyboje ir vieninga ar suderinta veikla atremti Lietuvos okupanto, sutrypusio Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę, kėslus".

4. Komisijų veiklos reikalu:

"VLIKas, išklausęs Lietuvos Vakarų, Lietuvos Rytų ir Lietuvos Ūkio Atstatymo Studijų Komisijų pranešimus, nutaria:

1. Pritarti komisijų siūlymui steigti inkorporuotą, lietuviškų politinių veiksnių sudarytiną mokslinę instituciją Lietuvos problemoms moksliškai tirti ir atitinkamiems mokslo darbams leisti,

2. Pavesti VLIKo prezidiumui įvykdyti komisijų siūlymus".

5. Informacijos reikalu:

"VLIKo sesija, 1956 m. birželio 22—24 d.d. New Yorke, išklausiusi pranešimų apie VLIKo ir Vykd. Tarybos darbus informacijos srityje, o taip pat apie pastangas informacijos darbus plėsti — radijo, ELTOS biuletenių ir politinės literatūros leidimo srityse, VLIKo ir Vykd. Tarybos pastangoms pritaria ir paveda pagal galimybę sumanymus vykdyti".

6. Amerikos Lietuvių Tarybai:

"VLIKas savo sesijoje New Yorke, 1956 m. birželio 22—24 d.d., reiškia Amerikos Lietuvių Tarybai nuoširdžią padėką už sveikinimus, atliktus Lietuvos laisvinimui žymius darbus, darnų bendradarbiavimą bei visokeriopą VLIKo darbų rėmimą".

7. "VLIKas, išklausęs Pirmininko J. Matulionio ir Vykd. Tarybos Pirmininkės A. Devenienės pranešimų, konstatuoja, kad palyginti trumpu laiku jie yra atlikę daug svarbių darbų ir reiškia jiems nuoširdžią padėką".

8. "Pareiškusiai atsistatydinimą Tautos Fondo Valdybai VLIKas reiškia nuoširdžią padėką už atliktus darbus ir prašo ją eiti pareigas, kol bus sudaryta nauja Fondo Valdyba. Ją sudaryti pavedama praplėstam VLIKo Prezidiumui.

Praplėstam VLIKo Prezidiumui pavedama sudaryti taip pat ir Tautos Fondo Tarybą".

9. "Jei tarp VLIKo sesijų kai kurie VLIKo organai arba jų nariai atsistatydintų ar dėl kurių nors kitų priežasčių nebegalėtų eiti savo pareigų, VLIKas paveda praplėstam prezidiumui jų vieton parinkti kitus asmenis ir pavesti jiems eiti pareigas iki artimiausios VLIKo sesijos".

Be to, ši VLIKo sesija priėmė naują Tautos Fondo statutą ir naują VLIKo statutą. VLIKo statute numatyti dideli palengvinimai išstojusioms iš VLIKo grupėms grįžti atgal. 3-me paragrafe sakoma: "Savo valia iš VLIKo pasitraukusiai grupei grįžti į VLIKą tereikia raštiško pareiškimo VLIKo pirmininkui". Tuo būdu Lietuvių Frontui, Tautininkams ir Laisvės Kovotojams grįžimas į VLIKą nebesudaro jau jokių kliūčių. Klausimas telieka ar tas naujas kelias bus panaudotas. Ir naujoms grupėms į VLIKą įstoti sąlygos palengvinamos. Vietoj reikalautos 4/5 VLIKą sudarančių grupių daugumos, dabar užtenka 3/4.

Padarytas konkretus žygis ir visuomenės konsolidacijai. Į VLIKą priimta Vilniaus Krašto Lietuvių Sąjunga, kaip Lietuvos Rytų rezistencinis sąjūdis.

Vms

Bažnyčios žodis

QUADRAGESIMO ANNO SIDABRINIS JUBILĖJUS

Nedvejotinai pripažįstant Popiežiaus Leono XIII enciklikos **Rerum Novarum,** pasirodžiusios prieš 65-ris metus, epochinę reikšmę, negalima nepaminėti Pijaus XI enciklikos — **Quadragesimo anno,** kuri buvo išleista 1931 m. gegužės 15 d. ir kurios dvidešimt penkerių metų sukaktį šiemet minėjo visas krikščioniškasis pasaulis.

Iš tikrųjų **Quadragesimo anno,** kad ir pavadinta kukliu vardu, nėra vien atžymėjimas **Rerum Novarum** keturių dešimčių metų sukakties, jos keltų idėjų, bet yra naujas atskleidimas Katalikų Bažnyčios socialinės doktrinos bei nurodymas pagrindinių ekonominio ir socialinio gyvenimo nuostatų.

Prieš 65 metus, kai industrializacijos laikotarpis buvo dar tik prasidėjęs, visa eilė klausimų, pavyzdžiui, darbdavių ir darbininkų santykiai, valstybės vaidmuo tuos klausimus sprendžiant, dar nebuvo pilnai išryškėję, ir **Rerum Novarum** turėjo pasitenkinti bendrais įspėjimais ir nurodymais.

Quadragesimo anno, nusakiusi pagrindinius ekonominiame ir socialiniame gyvenime pasikeitimus nuo Leono XIII laikų, kalba jau daugiau išryškinančia ir mūsų laikams daugiau pritaikyta kalba.

Quadragesimo anno pirmiausia labai giliai ir plačiai aptaria privatinės nuosavybės klausimą. Privatinė nuosavybė pagrindžiama prigimtąja teise ir griežtai įspėjama, kad jokia valstybė neturi teisės privatinės žmogaus nuosavybės atžvilgiu pagal savo nuožiūrą elgtis, nes žmogus yra pirmesnis už valstybę. Valstybės tik pareiga patį nuosavybės naudojimą derinti su viešosios gerovės reikalavimais. Tačiau privati nuosavybė, jei ji prašoka savo asmens ir saviškių tenkinimo reikalus, nėra neribota. Įsakmiai nurodoma, jog "žmogus neturi teisės laisvai savo nuožiūra šeimininkauti pelnu, tuo pelnu, kuris jam nėra būtinas tinkamam jo padėjimui deramam gyvenimui palaikyti" (Vysk. V. Brizgys, Paskutiniųjų Popiežių enciklikų ir P. Pijaus XII kalbų rinkinys, Lux, 1949 m. 273 pusl.). Priešingai, svarbi pareiga liepia turtuoliams teikti išmaldas, geradarystės darbus. "Žymų ir šių laikų reikalams itin naudingą darbą atlieka tie, kurie gausingesnes lėšas pavartoja pelningam darbui suteikti, jei šis darbas naudojamas tikrai naudingoms gėrybėms gaminti (t.p. 273 p.).

Kaip suderinti privatinę nuosavybę su viešosios gerovės reikalavimais, yra vienas iš pagrindinių **Quadragesimo anno** dėstomųjų dalykų.

Kita **Quadragesimo anno** svarbi ir pagrindinė mintis tai suderinimas interesų tarp darbo ir kapitalo. Ir šioje srityje enciklika nesitenkina tik bendrais įspėjimais bei nurodymais, bet esminiai ir plačiai atskleidžia darbo ir kapitalo santykių krikščioniškąją sampratą ir normas. Pijus XI su dideliu rūpesčiu nurodo, kad kapitalas vis labiau koncentruojamas į mažesnį rankų skaičių, kad tebevyrauja nepažabotas pelno geismas, paskiro krašto ir tarptautinės politinės įtakos per kapitalą siekimas, ku-

ris veda į ekonominį imperializmą ir finansinį internacionalizmą ir kas sudaro didžiąją mūsų laikų grėsmę.

Pakartotinai keliamas teisingas darbininkams atlyginimas, prievolė aprūpinti darbininkus atitinkančia privačia nuosavybe; nurodoma, jog būtų naudinga, jei darbininkai galėtų dalyvauti tiek įmonių pelno paskirstyme, tiek ir pačių įmonių tvarkyme.

Quadragesimo anno griežtai įspėja katalikus atsiriboti nuo komunizmo, "kuris ne tik slaptai, bet viešai ir atvirai visomis net didžiausio smurto priemonėmis siekia ir moko dviejų dalykų: žiauriausios klasių kovos ir pilnos privatinės nuosavybės panaikinimo" (292). Dėl socializmo enciklika nurodo jame pastebimą saikingumą, ypač kai jis sakosi atsisakąs prievartos naudojimo bei privatinės nuosavybės panaikinimo. Taip darydamas, jis artėja prie tų tiesų, kurių visados laikėsi krikščioniškoji tradicija. Tačiau, nežiūrint to saikingumo, enciklika įspėja, kad "tie, kurie nori tapti apaštalais socialistų tarpe, teišpažįsta pilnai, neliečiamai ir nuoširdžiai krikščioniškąją doktriną ir nieku būdu klaidoms nepataikauja" (294). Tol, kol socializmas pasilieka socializmu, jis yra priešingas krikščioniškojo mokslo tiesoms ir kad "niekas negali būti kartu geras katalikas ir tikra prasme socialistas" (296 p.).

Raginimu grįžti prie krikščioniškojo gyvenimo ir jo dėsnių, prie krikščioniškosios socialinės dvasios ir papročių atnaujinimo užbaigiama ši pasaulinės reikšmės enciklika, kuri ne tik paskiriems žmonėms, bet jų grupėms, tautoms, valstybėms ir pagaliau visam pasauliui, išgyvenamų didžiųjų rungtynių tarp neapvaldomo kapitalizmo ir pavergiančio kolektyvizmo akivaizdoje, yra lyg toji išganingoji išsigelbėjimo arka.

Krikščionių demokratų eilėse

NEI KULTŪRINĖS KOMISIJOS KONFERENCIJA BERLYNE

NEI savo darbą vykdo per Vykdomąjį Komitetą, kuriame atstovaujamos visos tautinės ekipos, ir dvi nuolatines komisijas — Kultūrinę ir Ekonominę -Socialinę. Pirmoji, nepaisant jos vardo, atstoja ir politinę bei propagandos ar ideologinę komisiją.

Ši NEI komisija kovo 21—24 d. sušaukė savo suvažiavimą Berlyne. Kad šis suvažiavimas būtų šaukiamas Berlyne, iniciatyvos ėmėsi lietuvių ekipos atstovas Vykd. Komitete ir Kultūrinėje Komisijoje. Suvažiavime dalyvavo per šimtą įvairių tautinių grupių atstovų, kurių tarpe ir beveik visų šiandien pavergtų Europos tautų atstovai.

Suvažiavimą su pasitenkinimu sveikino Berlyno atstovai. Miesto senato vardu sveikinęs Aukštosios Politinių Mokslų Mokyklos rektorius prof. Dr. von der Gablenz pažymėjo, jog politika nėra tik medžiaginių reikalų tvarkymas, bet ir mokslas, kaip atskirti gera nuo pikto. CDU Berlyno srities vardu sveikinęs Lemmer pabrėžė, jog šis suvažiavimas berlyniečiams yra vertingas padrąsinimas ir toliau

nesvyruojant laikyti šį toliausia į Rytus nusikišusį krikščioniškosios Vakarų kultūros postą prieš bet kurį spaudimą iš Rytų.

Po sveikinimų NEI Kultūros Komisijos pirmininkas prof. S. Glaser (lenkas), oficialiai atidarydamas suvažiavimą, pabrėžė, jog jis mato šio suvažiavimo dvigubą tikslą: 1. pasakyti berlyniečiams, gyvenantiems dviejų pasaulių sankryžoje, ką mes žinome ir ką galvojame apie vadinamą koegzistencijos problemą, ir 2. kad atvykome iš arti pamatyti, pasimokyti ir patikrinti savo žinias bei patyrimus tuo klausimu tokioje vietoje, kur susikerta dvi pasaulėžiūros. Mes esame pasiryžę išsiaiškinti ir išdiskutuoti su savo vienminčiais vokiečiais tikslingos politikos metodus ir tinkamas veikimo priemones.

Kalbėtojas toliau apibūdino Sovietų politiką ir jos tikslus. Sovietams, pabrėžė jis, rūpi ne tik medžiaginiai užkariavimai. Jie gal net pirmiau siekia pakirsti mūsų krikščioniškos kultūros pagrindus. Jau daug metų Sovietų valdomuose kraštuose eina žiauri kova prieš žmogų ne kaip fizinį padarą, bet prieš jo dvasią, užsimojimas žmogų nužmoginti, nuasmeninti, paversti jį klusniu įrankiu valstybei — Molochui. Tai "kultūra", kurią Sovietai, primetę rusų tautai, dabar prievarta primeta kitoms pavergtoms tautoms. Štai, kodėl Sovietų politinė ir teritorinė ekspansija reiškia kultūrinę agresiją.

NEI pirmininkas, belgų parlamento atstovas, ministeris Schrywer apibūdino tarptautinę padėtį, padarydamas tokius konstatavimus: 1. nepaisant kalbų apie atoslūgį, įtempimas tarptautinėje plotmėje tebesitęsia toliau, nes griežtas pažiūrų priešingumas ideologiniais klausimais, dėl valstybės prigimties bei uždavinių, dėl tarptautinių santykių iš viso, o specialiai saugumo klausimais tebepalieka, 2. laisvosios tautos yra pasiryžusios ginti savo laisvas demokratines institucijas bei santvarką, 3. dabar jau visiems aišku, kad Sovietai turi globalinių, galima sakyti planetarinių užmačių; taip esant, kyla tragiškas klausimas, kokia išeitis — ginkluotas susikirtimas ar evoliucijos kelias? 4. Sovietų Rusijos karinės pajėgos yra nenormaliai didelės, nors jie ir giriasi demobilizacija, 5. Vokietijos suskaldymas yra tragiškas tarptautinio įtempimo ir nenormalių tarptautinių santykių pavyzdys.

Baigdamas savo kalbą, Schrywer pareiškė, jog visų laisvųjų vakariečių pagrindinis uždavinys yra žmogaus asmens, jo teisių ir laisvių veiksmingas gynimas ir kad Vakarų valstybių vyrai nė akimirksniui nepamiršta 100 milijonų pavergtųjų europiečių skaudaus likimo.

Pagrindinį referatą atidaromajame posėdyje skaitė vokiečių sociologas prof. Moebus.

Tyrinėdamas nuolatinio žmonių bėgimo iš Rytų į Vakarus priežastis, prelegentas, remdamasis savo krašto pavyzdžiais, priėjo išvados, jog tai vyksta todėl, kad už geležinės uždangos planingai ir sistemingai ardomi Vakarų krikščioniškosios kultūros pagrindai, komunistiniai valdovai užsimoję išsiauklėti "naują žmogų", kuris būtų klusnus įrankis jų politikai vykdyti. Ir to žmonės negali pakelti, nes primetamos jiems gyvenimo formos, kurios jų pačių tėvynėje padaro juos benamiais, kadangi iš jų atimamos brangiausios vertybės — laisvė ir teisė.

Baigdamas savo turiningą paskaitą, prof. Moebus pabrėžė, jog komunizmas yra toks priešas, kurio viena polemika ir propaganda nenugalėsi. Daug svarbiau jo atžvilgiu pastatyti "ne", kylantį iš tvirtesnio "taip" savo išpažįstamų vertybių atžvilgiu. Tas "taip" krikščionių lūpose ir širdyse reiškia priėmimą didžiausio "taip", koks buvo kada žmogaus adresu tartas — Dievo tapimo žmogum.

Antrąją dieną buvo išklausyta pranešimas Vokietijos rytinės zonos krikščionių demokratų atstovo Dr. Gradl apie Sovietų valdomos zonos raidą nuo 1945 m. ir po paskaitos buvo parodyta filmai iš rytinės zonos gyvenimo, iš kurių buvo matyti, kiek ten gyvenimas yra skurdus ir prislėgtas. Po jo Vengrų Tautinio Komiteto pirmininkas msgr. Bela Varga, atvykęs iš New Yorko, savo krašto išgyvenimų ir patyrimų pavyzdžiais pavaizdavo Sovietų grobuoniškumą ir beatodairinę politiką, kur tik jie gali jėgos pagalba primesti tautoms savo režimą.

Tame pat posėdyje kalbėjo ir du Anglijos parlamento nariai — darbietis ir vienas profesinių sąjungų vadų Sir Th. O'Brien ir konservatorius B. White. Pirmasis specialiai iškėlė anglų visuomenės susijaudinimą bei pasipriešinimą Bulganino - Chruščiovo lankymuisi Londone. Taip pat jis pabrėžė, kad dabartinė Sovietų politika Vakarams yra daug pavojingesnė, kaip stalininė. Anglų parlamentarai savo kalbomis padarė didelio įspūdžio, nes jie parodė labai gilų įsisąmoninimą bolševizmo baisumo, klastingumo ir pavojingumo laisvajam pasauliui, o ypač darbo žmonėms.

Trečiąją suvažiavimo dieną vokietis Dr. Zimmer padarė pranešimą apie pabėgėlius iš rytinės zonos. Suvažiavimo dalyviams taip pat buvo sudaryta proga dalyvauti atbėgusiųjų apklausinėjime ir aplankyti jų stovyklą.

Laisvųjų Europos kraštų atstovai buvo nuvykę ir į rytinę Berlyno zoną. Suprantama, jog pavergtųjų tautų atstovai ten vykti negalėjo. Lankiusiųjų rytinę zoną įspūdis aiškus: tarp abiejų miesto dalių didžiausias skirtumas. Rytų sektoriuje krinta į akį trūkumai ir skurdas. Judėjimas gatvėse labai menkas, žmonės apdriskę ir prislėgti.

Paskutiniąją suvažiavimo dieną buvo išklausyti pranešimai Paduvos universiteto teisių profesoriaus ir Italijos parlamento užsienių reikalų komisijos pirmininko G. Bettiol ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos vykdomojo komiteto pirmininko prof. A. Prochazkos.

Prof. Bettiol, kalbėdamas tema "Italija ir Vakarų - Rytų problemos", išanalizavęs Italijos vidaus padėtį nuo karo pabaigos ligi šiol, iškėlė principus ir priemones, kuriomis jauna italų demokratija atsispyrė komunistų spaudimui, iškeldamas kartu ir nepaprasto reikšmingumo vaidmenį, kurį suvaidino žymusis pokario Italijos krikščionių demokratų vadas a.a. A. de Gasperi. Savo referato pabaigoje Bettiol išanalizavo dabartinės vadinamos "nusišypsojimų" Sovietų politikos esmę, pabrėždamas, jog ja Sovietai nori pasiekti to, ko jiems nepavyko pasiekti jėga. Jis taip pat griežtai pasisakė prieš vadinamą kultūrinį bendravimą. "Kultūrinis bendravimas neįmanomas tarp tų, kurie tiki Dievą, ir tų, kurie nusižengia Šv. Dvasiai, tarp gerbiančių žmogaus asmenį ir trypiančių jį kojomis, tarp tikinčių gėriu ir tik tuo,

kas partijai naudinga", — baigė profesorius.

Vid. Europos Krikšč. Demokratų Sąjungos pirmininkas prof. A. Prochazka, atvykęs iš JAV, pavaizdavo Sovietų politikos metodus savo tėvynės Čekoslovakijos pavyzdžiu bei patyrimu ir priminė Chruščiovo ir Mikojano labai atvirus pranešimus dvidešimtajam komunistų partijos kongresui apie komunistų užmačias. Savo pranešimą jis pabaigė žodžiais: "Mes giname politinę filosofiją, kuri visada reikalavo Europos apsijungimo ir galingos pasaulinės organizacijos. Mūsoji krikščioniško universalizmo programa yra vienintelė tikrai pažangi ir pajėgi išspręsti mūsų epochos problemas. Su Dievo pagalba mes laimėsime".

Po šių pranešimų įvyko trumpos diskusijos, kurių metu kalbėjo ir lietuvių atstovas E. Turauskas. Kalbėtojas atkreipė vakariečių dėmesį į žalingą lengvapėdiškumą kai kurių Sovietų Sąjungą lankiusių parlamentų delegacijų. Pvz., Belgų parlamento delegacija, kuriai vadovavo pats pirmininkas socialistas C. Huysmans, buvo nuvežta į Rygą, pamatė ten vieną kitą komunistų lyderį ir padarė viešų pareiškimų, liaupsinančių esamą tvarką. Tuos pareiškimus komunistai tuoj išgarsino visoje Pabaltijo spaudoje, kaip išėjusius tariamai iš Vakarų "objektyvių" atstovų lūpų.

Lietuvių tautinės NEI ekipos atstovas vakariečiams dar prikišo, kad šie lengvabūdiškai priėmė, tiesa, į privatinio pobūdžio, bet vis dėlto pagarsėjusią Tarparlamentinę Uniją sovietinių pseudoparlamentų atstovus, kas nuoširdžių demokratų tarpe sukėlė didelio susijaudinimo, kaip Prancūzijos senato vicepirmininko E. Pezet, kuris yra pradėjęs kovą padėčiai atitaisyti ir kurį turėtų paremti laisvųjų kraštų parlamentarai. Lietuvių kalbėtojas pareiškė viešą pagarbą Prancūzų parlamento MRP grupei, kuri vienu balsu atsisakė dalyvauti į Sovietus vykstančioj parlamentarų delegacijoj.

Išvadoje E. Turauskas kvietė vakariečius: "Jei randate reikalo ir tikslinga, bendraukite su Sovietais. Tačiau nesileiskite suvedžiojami, klaidinami ir išnaudojami".

Kalba rado gyvo ir palankaus atgarsio pačių vakariečių tarpe.

Po diskusijų vienu balsu buvo priimta rezoliucija, kurioje tarp kitų dalykų sakoma: "Įvertindami Sovietų politikos raidą, konstatuojame, kad ideologija su marksistiniai - leninistiniais pagrindais, nepaisant metodų įvairavimo, ir toliau siekia panaikinti asmenines ir tautines laisves; patvirtiname, jog koegzistencija, kad būtų priimtina, reikalauja tarptautiniuose santykiuose, kaip ir viduje, gerbti pagrindines žmogaus teises ir teisės dėsnius, įrašytus Jungtinių Tautų Chartoje; kreipiame draugiškumo ir vilties žodžius į pavergtas tautas ir primename, jog tikroji Europos vienybė reikalauja šiandien pavergtų tautų išlaisvinimo".

Kovo 24 d. vakare Aukštosios Politinių Mokslų Mokyklos didžiojoje salėje įvyko suvažiavimo baigiamasis posėdis, kuriame dalyvavo apie tūkstantį asmenų. Posėdžiui vadovavo Berlyno srities CDU pirmininkas Lemmer, o pagrindiniais kalbėtojais buvo jau minėtas prof. Bettiol, V. Vokietijos parlamento narys ir vienas iš CDU vadų Kissinger ir buvęs Prancūzijos min. pirmininkas R. Schuman. Trumpą kalbą taip pat pasakė

NEI pirmininkas ministeris de Schrywer.

Prof. Bettiol šiai gausiai auditorijai supopuliarintai ir suglaustai išdėstė savo referate keltas mintis. Kissinger papasakojo kiek iš savo patyrimų Maskvoje, kur jis praėjusiais metais lankėsi kartu su kancl. K. Adenaueriu. Kalbėtojas pažymėjo, jog tai, ką Sovietų vadai pasakė dvidešimtame komunistų partijos suvažiavime, vokiečių delegacija pajutusi ir patyrusi Maskvoje jau prieš kelis mėnesius. Jis atkreipė visų ypatingą dėmesį į tai, jog Chruščiovas kongrese piršo koegzistenciją su nekomunistiniais kraštais, tačiau griežtai atmesdamas bet kokią ideologinę koegzistenciją, ir pažymėdamas, jog komunistai siekia įsigalėti visame pasaulyje. R. Schumanas, vertindamas padėtį, sužymėjo tas sąlygas, kuriomis koegzistencija galėtų būti įmanoma. Pastebėjęs, jog kaip taika yra nedaloma, taip ir mūsų nusistatymas komunizmo atžvilgiu turi būti nedalomas, Schumanas pažymėjo, jog laisvasis pasaulis negali sutikti su komunistų ideologiniu ekspansionizmu. Jis privalo imtis visų apsigynimo priemonių prieš komunizmo pastangas sugriauti visus demokratinio pasaulio pagrindus .

NEI Berlyno manifestacija buvo pirmas vakariečių pasisakymas koegzistencijos klausimu po dvidešimtojo komunistų partijos kongreso Maskvoje. Šia proga Vakarų kalbėtojai parodė, kad jie komunistų atžvilgiu neturi jokių iliuzijų. Tie vyrai, kurių vieni šiandien dalyvauja laisvosios Europos politikos nustatyme, kiti ryt poryt gali stovėti pirmosiose vairininkų eilėse, savo pareiškimais įtikino, kad jie puikiausiai supranta komunistų užmačias ir yra padrąsinančiai nusistatę pavergtųjų tautų atžvilgiu bei kad šių reikalai jiems yra artimi.

Lietuviams šiame suvažiavime atstovavo E. Turauskas ir inž. A. Venskus.

E. Turauskas

EUROPOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ KONGRESAS

Dešimtasis Tarptautinės Krikščionių Demokratų Sąjungos — NEI kongresas įvyko š. m. gegužės 25—27 dienomis Liuksemburge. Kongrese dalyvavo atstovai net iš devyniolikos kraštų, kurių tarpe gana gausiai buvo atstovaujami Rytų - Vidurio Europos pavergtieji kraštai: **Lietuva,** Lenkija, Čekoslovakija, Jugoslavija, Rumunija, Vengrija. Tų kraštų atstovai nuo šios sąjungos įsisteigimo dalyvauja joje tikraisiais nariais ir įeina į NEI vykdomuosius organus. Lietuviams krikščionims demokratams atstovavo E. ir E. Turauskai, Dr. L. Gronis, Dr. P. Karvelis ir jaunųjų atstovas A. Žemaitis.

NEI kongresai, kaip teisingai pažymėjo vienas žymiųjų Europos politikų Robert Schuman, nėra triukšmingos ir išpūstos demonstracijos, bet rimti krikščioniškos minties politikų susitelkimai, kuriuose išnagrinėtos problemos ir sutarti nusistatymai vėliau yra gyvendinami tiek per paskirų kraštų parlamentus ir vyriausybes, tiek per bendrus europinius organus.

Šis kongresas buvo skirtas Eurotomo ir Rytų - Vakarų santykių problemoms. Vieningas tarptautinis atominės energijos iš-

plėtimas bei jo bendra kontrolė Europoje jau daro sparčius žingsnius. Eurotomą norima suorganizuoti Europos gerovės kėlimui ir apsaugai.

Buvęs Belgijos premjeras P. van Zeeland skaitė labai išsamų referatą apie europiečių politiką Sovietų Rusijos atžvilgiu. Sovietų Sąjungos plačiu mostu pradėta nauja politikos taktika yra sukėlusi eilėje pasaulio kraštų reakcijas ir net sąmyšį. NEI kongresas šiuo klausimu parodė didelį vieningumą. Vakarų santykiai su Sovietais, dar prieš šį kongresą, specialiai buvo nagrinėti NEI Kultūrinės Komisijos suorganizuotame suvažiavime, kurį mūsų žurnalo šiame numery plačiau aprašo E. Turauskas.

Po išsamių referatų, pranešimų ir diskusijų buvo vienbalsiai priimtos dvi rezoliucijos, iš kurių pirmojoje pasisakoma Europos ir pasaulinės politikos klausimais, o antra rezoliucija specialiai skirta pavergtųjų tautų problemoms.

Pirmojoje rezoliucijoje NEI kongresas: **konstatuoja** regimą Vakarų - Rytų santykiuose atoslūgį; **tikisi,** kad tą atoslūgį seks realūs veiksmai, kurie iš tikrųjų tik ir galėtų patikrinti to atoslūgio realumą ir reikšmę; **apgailestauja,** kad lig šiol Sovietų Sąjunga kongrečių žygių pasaulinei įtampai sumažinti dar nepadarė ir todėl **reiškia įsitikinimą,** jog Sovietų Sąjungos ir paskirų Vakarų valstybių dvišališki susitarimai vengtini, bet itin yra reikalinga Vakarų valstybėms Sovietų atžvilgiu vesti suderintą politiką; dar kartą **pabrėžia** neatlaidžią ir neatidėliotiną būtenybę derinti europinio ūkio ir rinkų politiką; **nurodo,** kad panaikinimui skurdo ir bado ekonomiškai atsilikusiuose kraštuose yra būtina kelti tų kraštų produkciją; **pasisako** už investicijų politiką europinių fondų pagrindais; **reikalauja,** kad Europos ūkio derinimui būtų sukurta Socialinė ir Ūkio Taryba panašiais pagrindais, kaip Europos Plieno ir Anglies Bendruomenė; **tvirtina** Briuselio nutarimus įkurti Europos atominės energijos bendruomenę — EUROTOMĄ bei **reikalauja,** kad šešių tam įsipareigojusių valstybių vyriausybės artimiausiu laiku sudarytų reikiamas sutartis; **reiškia viltį,** kad bendradarbiavimas visų laisvų Europos kraštų atominės energijos srityje bus vykdomas pagal OEEC rekomendacijas ir kad Jungtinių Tautų tam reikalui įkurtos įstaigos priežiūroje bus panaudota visos galimos priemonės žmonijos apsaugai. Apžvalgos rėmai neleidžia plačiau NEI kongrese svarstytų klausimų gvildenti.

Reikia su dideliu pasitenkinimu ir dėkingumu pabrėžti, kad lig šiol nė vienas NEI kongresas nėra praėjęs, kuriame būtų buvęs pamirštas Europos pavergtųjų tautų likimas. Priešingai, NEI kongresuose pavergtiesiems kraštams būdavo parodyta didelio pritarimo ir ne tik Europos įtakingų politikų kalbose, bet ir kongresų rezoliucijose.

Šio kongreso pavergtųjų tautų reikalu priimta š deklaracija:

"Dešimtasai NEI kongresas laiko neatšaukiamai būtina:

1. Patikslinti NEI įsitikinimą, kad negali būti tikros taikos be pavergtųjų kraštų išlaisvinimo, ir išreikšti nepalaužiamą ištikimybę laisvo apsisprendimo principui, kuriuo tautos, kenčiančios komunizmo ar kurios kitos diktatūros priespaudą, galėtų įvykdyti savo valią laisvų rinkimų tarptautinėje priežiūroje keliu.

2. Nuosekliai visoms demokratinėms partijoms turi būti pripažinta pilna politinės veiklos laisvė, kokia yra nusakyta Jungtinių Tautų Chartoje ir garantuota Tarptautinėje Žmogaus Teisių Deklaracijoje.

3. Energingai reikalauti, kad visi politiniai belaisviai ir deportuotieji artimiausiu laiku būtų paleisti.

4. Vokietijos suvienijimas yra būtina sąlyga pasaulinės įtampos atoslūgiui".

Dešimtasis NEI kongresas buvo žymi krikščionių demokratų vienybės ir pavergtiesiems kraštams solidarumo demonstracija.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA PIETŲ AMERIKOJE

Pietų Amerika — šeštasis pasaulio kontinentas — yra paradoksiška ir tragiška. Turėdama didelius žemės plotus, 165 milijonus gyventojų ir nepaprastai gausius žemės turtus, ji galėtų vaidinti labai žymų vaidmenį. Tačiau dabar dar šalia nedidelio skaičiaus turtingųjų ir pasiturinčiųjų dauguma gyventojų ten gyvena bado grėsmėj, dideliam skurde, pasibaisėtinoj socialinėj nelygybėj ir be pakankamos medicinos bei dvasinės globos.

Tuos kontrastus paryškina ir gana margas gyventojų sąstatas. Baltieji sudaro tik 33% visų kontinento gyventojų, kurių dauguma susitelkusi tik į pietus nuo Rio de Janeiro — Antofagastos linijos. Į šiaurę nuo jos jau prašoka maišytieji — metisai, kurių kontinente yra 44%, ir indėnai — 13%. Karibų jūros salose daugiau prasikiša negrai, kurių kontinente yra 7%.

P. Amerikoje, ypač pokariniais laikais, vyksta naują epochą nešančios permainos. Visų pirma didelę permainą neša ten JAV investuojamas kapitalas ir mašinos. Jų dėka ir taip vadinamuose atsilikusiuose kraštuose nepaprastu greičiu kuriasi fabrikai, įmonės, įstaigos, bankai ir ištisi miestai, kurie, puošdamiesi gausiomis Esso ir Coca-Cola reklamomis, primena Chicagas, Detroitus ir kitus galvotrūkčiais augančius JAV miestus. Į tų miestų pakraščius didele srove plūsta "vargo kregždės" iš skurdžiausių provincijų ir kuria koncentruoto skurdo priemiesčius. Gal jie kada pranyks. Tačiau dabar miestuose gyvenimas keičia iš pagrindų žmonių ir tautų sielas, senas tradicijas ir visą gyvenimo būdą.

Dėl mažos dvasinės globos (P. Amerika turi tik du kartus daugiau kunigų, kaip mažytė Belgija, ir yra misijų kraštas), didelės socialinės nelygybės į neturtingųjų duris daugiausia pasibeldžia komunistų agitatoriai ir daug ką suvilioja. Komunizmas daugely P. Amerikos kraštų yra gana aktyvus ir grėsmingas, ir jam sulaikyti reikia didelių ir gerai organizuotų pastangų. Ekonominės gerovės kėlimu norima jį sulaikyti. Bet komunizmas nėra tik ekonominė problema.

Antrojo pasaulinio karo metu ir greitai po jo P. Amerikos kraštuose stipriai buvo pradėjęs kilti demokratinis sąjūdis. Tačiau vėliau naujai iškilę diktatoriai daug kur jį nuslopino, nedavę progos tinkamai pasireikšti. Vis dėlto paskutiniaisiais metais demokratija pradeda vėl atsigauti ir rodyti didelio gyvastingumo. Tam atsigavimui didelio impulso davė ypač Argentinos diktatoriaus Perono nuver-

timas, o ir atsibodėjimas diktatoriais iš viso bei pačių gyventojų politinio susipratimo kilimas. Šiais metais Peru, Bolivijoje, Ekvadore, Panamoje numatyta pravesti daugiau ar mažiau demokratiniai rinkimai, taigi ir ši aplinkybė didina P. Amerikoje susidomėjimą demokratija.

Viena žymiausių stiprėjančios P. Amerikos demokratijos jėgų yra krikščioniškoji demokratija. Šių kraštų katalikai ir apskritai krikščionys vis daugiau pradeda jausti politinės atsakomybės ir, ryždamiesi imtis politinės veiklos nuo seno įsigalėjusiems trūkumams pašalinti, renkasi krikščioniškosios demokratijos kelią, nes ji turi gražią istoriją, tradicijas ir daugely kraštų yra suvaidinusi bei tebevaidina labai svarbų ir teigiamą vaidmenį.

Čia trumpai peržvelgsime krikščioniškosios demokratijos pasireiškimus įvairiuose P. Amerikos kraštuose.

ARGENTINA

Tai kraštas su 18.5 mil. gyventojų. Peronui nuvirtus nuo sosto ir palikus kraštą dideliuose finansiniuose sunkumuose, praėjusių metų rugsėjo mėnesį susiorganizavo moderni, europiniu pavyzdžiu krikščionių demokratų partija. Ji sparčiai organizuojasi ir rodo didelio gyvumo. Svarbiausias šios partijos veikėjas yra Konstitucinės Tarybos prie naujojo prezidento Aramburu narys Dr. Manuel Ordonez. Partijos pirmininkas yra Dr. Lucas Ayarragaray. Veiklūs partijos vienetai jau didesniuose miestuose — Buenos Aires, Cardoba, Mendoza, Tukuman ir kitur — yra spėję susiformuoti.

Be šios Argentinoje yra dar dvi krikščioniškos partijos — Partido Union Democratiana ir Partido Laboral Christiana. Tačiau šios abi partijos yra gana konservatyvios ir dar neatsikračiusios net Perono šalininkų. Atskirų krikščioniškų profesinių sąjungų krašte nėra. Bet katalikai darbininkai turi savo draugijas, kurios neblogai veikia ir dabar taip pat sparčiai auga.

Daroma pastangų minėtų partijų veiklą derinti ir eiti prie krikščioniškųjų pajėgų politinėj srity apsijungimo. Tačiau tradicinis minėtų partijų konservatyvumas sudaro joms nemažą kliūtį priimti pažangią krikščioniškosios demokratijos mintį, todėl to pasiekti bus galima tik tolimesnėje ateityje.

BOLIVIJA

Šis aukštų kalnų kraštas gyvenamas daugiausia indėnų ir šiuo metu valdomas diktatūriškai. Bet krikščioniškosios demokratijos mintis taip pat čia pradeda prigyti. Organizuota krikščioniškoji demokratija, tiesa, čia žengia dar pirmuosius žingsnius. Tačiau jau turi gerai organizuotus vienetus La Paz, Cochabanca ir Copacabana. Pasižymėję krikščionių demokratų veikėjai yra prof. Jorge Rojas Tardio, Dr. Eduardo Arce Quiroga, Ely Geob.

Naujai išrinktas Bolivijos prezidentas Dr. Hernan Siles Zuaso yra nuoširdus katalikas ir palankus krikščioniškajai demokratijai.

BRAZILIJA

Brazilija plotu didesnė net už JAV ir turi 57 mil. gyventojų. Krikščionių demokratų partija čia įsikūrė dar prieš paskutinįjį pasaulinį karą. Tačiau dėl įvairių aplinkybių pradžioj ji savo veiklos išvystyti negalėjo ir ilgainiui buvo nusilpusi. Bet 1951

m. prof. Andre Franco Montoro dideliu rūpesčiu bei užsidegimu buvo atgaivinta, perorganizuota ir dabar sparčiai auga. Per trumpą savo atsigavimo laiką partija dar nesuspėjo išaugti į didelės įtakos turinčią politinę jėgą. Tačiau jau turi parlamente 4 savo atstovus ir didžiausios Brazilijos Sao Paulo provincijos parlamente 5 atstovus, kur tuo būdu ji jau turi persvaros ir prof. A. F. Montoro yra Sao Paulo parlamento pirmininkas.

Partijos eilėse yra labai įtakingų ir žinomų vyrų, kaip kan. Arruda Comara — partijos pirmininkas, prof. A. F. Montoro — gen. sekretorius, prof. A. Amoroso Lima — partijos ideologas ir vienas žymiausių P. Amerikos filosofų, kuris yra CDUCE garbės komiteto narys. Partija leidžia savo žurnalą "A Ordem".

Tarp Brazilijos ir Lietuvos krikščionių demokratų yra užmegzti draugiški ryšiai ir lietuvių atstovu prie Brazilijos krikščionių demokratų partijos yra paskirtas kun. P. Ragažinskas, kuris ypač artimus santykius palaiko su prof. Montoro.

CHILĖ

Chilė turi 6 mil. gyventojų. Ši kad ir tolima P. Amerikos valstybė yra reikšminga krikščioniškajai demokratijai, ir tai dėl kelių priežasčių. Chilėje demokratija yra jau gerokai įsitvirtinusi ir spaudos laisvė respektuojama. Taigi įvairūs sąjūdžiai turi galimybės reikštis. Ligi šiol krašte pirmavo agrarai, liberalai ir socialistai. Partijų forma primena Prancūzijos partijas daugiau kaip kurio kito krašto. Konservatyvūs katalikai ligi šiol daugiausia spietėsi konservatorių partijoje, kuri neseniai suskilo į dvi grupes. Tose abiejose partijose dominuoja stambūs žemių savininkai, pramonininkai ir kiti pasiturintieji sluogsniai. Tačiau krikščioniškoji demokratija ir čia susilaukia vis daugiau susidomėjimo, ir neseniai yra susiorganizavusi gana radikali krikščionių demokratų partija — Falange Nacional. Jai jau pavyko rinkimuose pravesti pirmąjį savo senatorių ir į parlamentą 5 atstovus. Nors partija dar nespėjo išaugti ir įgyti krašte didelio politinio svorio, jos senatorius Eduardo Frei Montalva yra vienas rimčiausių kandidatų į Chilės prezidentus, kuris bus renkamas 1958 m. (rinkiminė kampanija jau yra prasidėjusi ir gana gyva). Naujoji partija turi ypač didelės įtakos darbininkijoje ir gerai tvarkomą savo organą "Politica y Espiritu".

Chilėje 1955 m. įvyko pirmasis P. Amerikos krikščionių demokratų kongresas ir buvo įsteigta jo proga P. Amerikos Krikščionių Demokratų Sąjunga. Jos generaliniu sekretoriumi yra chilietis Dr. T. Reyes Vicuna.

Šiame kongrese aktingai dalyvavo ir lietuvių krikščionių demokratų atstovai — prof. J. Kakarieka, kun. J. Kardauskas ir kun. P. Ragažinskas.

KOLUMBIJA

Krašte 12.7 mil. gyventojų. Anksčiau Kolumbijoj buvo gana stipriai pasireiškusi demokratija. Reiškėsi maždaug lygaus stiprumo dvi partijos — konservatorių ir liberalų. Tačiau partinės varžybos pasiekė tokios įtampos, kad prasidėjo krašte maištai, ir valdžią į savo rankas paėmė gen. Rajos Pinnila — ultra konservatorius. Šiose sąlygose politinėms partijoms reikštis maža galimybių. Bet krikščio-

niškoji demokratija ir čia kelia vis didesnio susidomėjimo, nors dar tebėra tik kūrimosi stadijoje. Krikščionys demokratai Kolumbijoj grupuojasi apie žurnalą "Testimonio", kurį leidžia Dr. H. Vargara. Suprantama, jog kol laikysis diktatūra, krikščioniškoji demokratija turės laikytis daugiau pogrindyje.

EKVADORAS

Tai kalnuotas ir neturtingas subtropikų kraštas su 3.5 mil. gyventojų. Krikščioniškajai demokratijai čia atstovauja Konservatorių partija, kuri P. Amerikos sąlygomis yra gana pažangi. Ji remiasi popiežių enciklikomis ir yra socialinių reformų šalininkė, tarp kita ko ir žemės reformos. 1952 m. buvo gana iškilusi, tačiau 1955 m. rinkimuose turėtų pozicijų jai išlaikyti nepavyko. Gana gerai yra susiorganizavusi katalikiškoji darbininkija į Federacion Ecuadoriana Trabajadores Catolicos. Ji leidžia žurnalą "El Mercurio". Artėjant rinkimams, jaučiamas didesnis gyvumas.

PERU

Šis 9.2 mil. gyventojų kraštas valdomas diktatoriaus gen. M. Odria, kuris turi ir savo totalistinę partiją. Kitų partijų veikimas stipriai varžomas. Tik ryšium su šiais metais birželio mėn. įvyksiančiais prezidento rinkimais duota kiek daugiau politinių laisvių. Peru krikščionys demokratai susiorganizavo tik šiais metais. Partijos pirmininku yra Mario Polar Ugarteche of Arequipa, gen. sekretoriumi prof. Luis Bedoya Reyes of Lima, jau seniau reiškęsis darbininkijos ir socialinėje veikloje. Krikščionims demokratams simpatizuoja ir iš tremties grįžęs buvęs prieš 1948 m. Peru prezidentas Dr. Jose Luis Bustamente y Rivero, kuris minėtais metais buvo revoliucijos pašalintas iš pareigų.

URUGVAJUS

Tai pažangiausias ir palyginti demokratiškas P. Amerikos kraštas su 2.7 mil. gyventojų. Dabar kraštą valdo Valstybės Taryba iš 9 narių, sudaryta koalicijos būdu dviejų tradicinių partijų — liberalų Oolorados — Battlista ir konservatorių Blancos.

Krikščioniškai demokratinė partija yra Partido Union Civica. Ji jau seniau yra įsikūrusi, tačiau didelės įtakos pasiekti jai nėra pavykę. Parlamente teturi 5 atstovus. Kol nebus krašte didesnių politinių pasikeitimų, nenumatoma, kad ši partija galėtų labai sustiprinti savo įtaką. Tačiau joje gyvumo jaučiama. Kadangi tai gana pažangi partija, tikimasi, jog ilgainiui pritarimo turės. Įtakingiausias krikščionių demokratų veikėjas yra buvęs senatorius ir ministeris Dr. D. Regules, kuris 1947-49 m. buvo P. Amerikos krikščionių demokratų sąjūdžio Movimento del Montevideo organizatorius ir gen. sekretorius.

VENECUELA

Tai 6 mil. gyv., nepaprastai daug turis naftos ir apskritai greit turtėjantis kraštas. Venecueloje demokratinis valdymasis nutrauktas 1948 m. diktatūrinio perversmo. 1952 m. gale buvo paskelbti rinkimai ir juose tvirčiausia P. Amerikoje krikščionių demokratų partija COPEI stipriai reiškėsi, tačiau diktatorius Perez Jimenez rinkimus pačioje jų eigoje nutraukė ir balsus liepė suskaičiuoti kariuomenei. Žinoma, kad ir maža persvara,

rinkimus laimėjo diktatorius.

COPEI veikla reiškiasi neviešai. Partijos pirm. yra Dr. P. del Corral, gen. sekretorius ir pagrindinis veikėjas yra prof. Rafael Caldera, CDUCE Garbės Komiteto narys. Venecueloje stipriai veikia ir krikščionių profesinės sąjungos, susiorganizavusios į COFETROV, kurių gen. sekr. yra C. Elio Aponte.

COSTA RICA

Costa Rica, 1 mil. gyv., yra vienintelis P. Amerikos kraštas ,kuris, galima sakyti, yra valdomas krikščionių demokratų. Didžiausioje — Tautos Laisvės — partijoje daugumą sudaro krikščionys demokratai, o ši partija turi 65% daugumą Costa Ricos parlamente. Respublikos prezidentas Jose Figueres yra taip pat nuoširdus krikščionis demokratas ir jo vadovaujama Costa Rica daro didelę pažangą bei vykdo socialines reformas. Krikšč. darbininkų profesinė sąjunga, pasivadinusi Rerum Novarum vardu, taip pat aktingai ir sėkmingai veikia.

Visos P. Amerikos krikščionių demokratų partijos 1955 m. gruodžio mėn. Santiago, Chilėje, turėjo pirmąjį P. Amerikos krikščionių demokratų kongresą ir susiorganizavo į Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Sąjungą. Nuo to kongreso veikla dar labiau plečiama ir koordinuojama. Kongrese žymų vaidmenį vaidino ir gausi CDUCE delegacija, kuri buvo itin šiltai priimta. Kaip jau buvo rašyta, lietuvius tame kongrese atstovavo prof. J. Kakarieka, kun. J. Kardauskas ir kun. P. Ragažinskas.

"Pietų Amerikos krikšč. demokratai, kaip mums rašo vienas iš delegatų, kurie kenčia nuo nuolatinių karinių diktatūrų, mano, kad tos diktatūros sudaro didžiausią pavojų jų kontinentui ir kad kovai prieš jas reikią suburti visus elementus, kartais neišskiriant ir komunistų. Susidaro labai įdomus paradoksas: norima atstatyti demokratines laisves, jungiantis su didžiausiais laisvės priešais. Tačiau komunistų taktika tuose kraštuose yra tiek gudri ir elastinga, kad kai kurie nepajėgia suvokti bičiulystės su komunistais pavojaus. Be to, nereikia užmiršti dar vieno veiksnio, kuris daro įtakos pietų amerikiečių laikysenai Sov. Rusijos atžvilgiu. Tai geografinis atstumas, kuris jiems tebeįkvepia dar saugumo jausmą ir neverčia kiek atydžiau domėtis Rusija ir jos politika.

Bendra visiems pietų amerikiečiams yra vad. "jankių imperializmo" baimė. Tą baimę iš dalies sukelia JAV didelė jėgos persvara ir JAV privataus kapitalo investacijos. Tačiau didesne dalimi ši baimė yra įsivaizduota donkichotiško tipo nacionalistų arba sąmoningai kurstoma Rusijos agentų, vykdant "strateginės neapykantos" programą. Apsukriai stengiamasi įtikinti Pietų Amerikos kraštus, kad visos bėdos, kurias jie kenčia (ekonominės krizės, socialinė nelygybė, politinis nepastovumas etc.), pareinančios galutinėj sąskaitoj nuo imperialistinių jankių ekspansijos. Pastačius tokioj šviesoj JAV politiką, nesunku rasti argumentų, pateisinančių Sov. Rusijos antagonizmą Vakarų pasauliui ir įžiūrėti net Rusijoje tarptautinės pusiausvyros faktorių. Šios idėjos yra tiek pasklidusios Pietų Amerikoje (ypač studentijos tarpe), kad net susiduriant su aiškiai antikomunistinio nusistatymo žmonėmis, būna nepopuliaru kalbėti apie kokį kryžiaus žygį prieš

Rusiją arba net jos izoliavimą tarptautinėje plotmėje."

Tai puiki patyrusio mūsų stebėtojo politinės analizės ištrauka. Tas pats mūsų atstovas dar rašo: "Buvo gera mintis iš Jūsų (CDUCE) pusės pasiųsti savąją delegaciją į kongresą. Prof. Prochazkos (CDUCE pirm.) pasirodymas buvo sveikinamas visur su didelėm ovacijom. Didieji dienraščiai nepagailėjo vietos pasikalbėjimams ir straipsniams mūsų reikalais.

CDUCE siunčia jau ketvirtą misiją į P. Ameriką ir vis randa didelio pasisekimo. CDUCE pastangomis P. Amerikos krikščionys demokratai vis daugiau sueina į kontaktus ir su Europos krikščionių demokratų partijomis ir NEI organizacija. Šiais metais Europoj įvyks jau pasaulinis krikščionių demokratų kongresas. Konsoliduotos veiklos darbai jau rodo gražias perspektyvas. Kontaktai su Europos krikšč. demokratų partijomis ir su CDUCE padės P. Amerikos krikščionims demokratams geriau pažinti komunistus ir jų vilingą taktiką. **V. Viliamas**

AUSTRIJOS KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI

Austrijos krikščionys demokratai veikia pasivadinę Austrų Liaudies Partija — Oesterreichische Volkspartei. Ši partija yra įsikūrusi jau po praėjusio karo. Jam pasibaigus, senosios Krikščionių Socialų (Christlich - Sozialen) partijos kadrų dar buvo išsilikusių. Idėjiniu jos palikimu, kurį kitkart buvo sukūrę Vogelsang, Liechtenstein ir Schindler, o vėliau dar papildė Seipel ir tam tikra dalimi Lueger, taip pat galima buvo atsiremti. Tačiau jos organizacinės formos panaudoti nebuvo galimybių. Dolfuso - Schuschniggo laikotarpy Krikščionių Socialų palaikyti santykiai su linkusiu į autoritetinę tvarką "Tėvynės Frontu" rooseveltiniu misionierizmu užsidegusiems amerikiečiams, anglų Darbo partijai, o juo labiau Sovietams kėlė ta partija nepasitikėjimo. Kokios ano meto sąlygos Krikščionis Socialus vertė tokios politikos laikytis, žinoma, jie tyrinėti nesirūpino. Dar gi daugiau klausimą sunkino santykiai su Bažnyčia. Kai kurios istorinės Austrijos gyvenimo aplinkybės, o dar daugiau su jais kovojusių partijų propaganda buvo palikusi opinijos, kad Krikščionys Socialai buvę ne savarankiškos, bet Bažnyčios politikos atstovai. O šiose sąlygose ne tik partijai su tokia — pagrįsta ar nepagrįsta — opinija nepatogu buvo reikštis, bet ir pačiai Bažnyčiai tokios partijos buvimas buvo nepatogus. Bažnyčia iš viso nenori būti suplakta su kokia nors partija ir kad būtų primetama už tos partijos politiką jai atsakomybė. O kai didelė dalis Austrijos buvo okupuota net Sovietų, bet koks pretekstas daryti Bažnyčiai priekaištų, kad ji politikuojanti, galėjo turėti jai skaudžių pasekmių. Tai 1945 m. Bažnyčią skatino kiek galima toliau atsistoti nuo politikos. Po karo sušaukta Austrijos vyskupų konferencija net uždraudė visiems kunigams bet kokiu būdu reikštis politikoje. Todėl Austrijos krikščionys demokratai turėjo atsisakyti bet kokios sąsajos su buvusia Krikščionių Socialų partija ir į politinį darbą išeiti nauju vardu.

Volkspartei susiformavo dabar jau mirusio buvusio švietimo

ministerio Perntner vadovaujama. Ideologiškai bazuodamasi krikščioniškosios demokratijos doktrina, visuomenėj ji atsirėmė pirmoj eilėj į tris grupes: 1. ūkininkiją, ypač Žemosios Austrijos, kuri visą laiką pasiliko ištikima austriškumui ir yra tvirtai katalikiška, 2. smulkiais ir vidutiniais miestiečiais, kurie ūky yra nuosaikiai liberalūs, o politikoj teigiama prasme konservatyvūs ir sudaro stabilizuojantį elementą, 3. nelabai gausia, bet idealistine ir pažangia katalikų intelektualų grupe, kurių dauguma nacių laikus buvo praleidę kalėjimuose, griežti antifašistai, tolimi nuo vokiškojo nacionalizmo, tik su žymiais rezervais pripažino tradicines Austrijos katalikų politinės veiklos formas ir veikė pirmoj eilėj tarp darbininkų ir tarnautojų. Nors nuo 1945 m. krašto padėtis daug pasikeitė, tačiau ir šiandien Volkspartei daugiausia remiasi minėtomis grupėmis — iš apie 600,000 partijos narių apie 375,000 tenka Ūkininkų Sąjungai (Bauernbund), 132,000 miestiečių grupei, pasivadinusiai Wirtschaftsbund, ir 87,000 Darbininkų ir Tarnautojų Sąjungai (Arbeiter- und Angestelltenbund). Vėliau dar įsikūrė specialios grupės — moterų, jaunimo ir akademikų.

Nuo 1952 m. partijai vadovauja J. Raab, o generaliniu sekretorium yra jaunosios kartos, bet jau žymi politinė asmenybė Dr. A. Maleta. Šiuo metu Volkspartei turi apie 6,000 skyrių ir apie 10,000 apmokamų pareigūnų bei centrines narių organizavimo, spaudos ir informacijos įstaigas, kurios vietose turi savo skyrius.

Volkspartei krašto politikoje

Į krašto politiką Volkspartei įėjo tuo metu, kai pirma viso ko reikėjo rūpintis karo sugriauto krašto atstatymu ir kai okupacinė kontrolė vertė eiti ne tik į koalicinę vyriausybę, kiek koncentracinę, kuriai priklausė ir komunistai, nors rinkimuose jie niekad neperžengė pradžioj pasiektų 5% balsų. Tik komunistams iš vyriausybės iškritus, krikščionys demokratai pradėjo darbą, sudarę koaliciją su socialdemokratais, kuri išsilaikė ligi pat šio laiko.

Kovoj už politines pozicijas Volkspartei laimė šiek tiek svyravo. 1945 m. rinkimuose ji gavo beveik 50% balsų. Tačiau viena valdyti nesiėmė. Sudarė koaliciją su socialdemokratais. Ano meto sąlygose ši koalicija buvo reikalinga. Tačiau pačiai partijai nebuvo labai naudinga, nes suvaržė jos iniciatyvą. To rezultatas buvo, kad 1949 m. rinkimuose surinko tik 44.6% balsų. Gi prezidento rinkimuose partijos kandidatas darbininko sūnus Gleissner, kad ir nedideliu skirtumu, pralaimėjo socialistui buvusiam karališkosios armijos generolui Koerner. Tačiau š.m. gegužės 13 d. rinkimuose vėl pasiekė didelio laimėjimo — iš apie 4,427,000 balsavusiųjų 2,068,000 pasisakė jos naudai, ir tuo būdu iš 165 mandatų parlamente Volkspartei laimėjo 82 (turėjo 74), kai socialdemokratai iš 73 atstovų pakilo tik ligi 74, o nacionalistinė Laisvės Sąjunga iš 14 atstovų nusmuko ligi 6, gi komunistai nuo 5 ligi 3.

Šitokio kiek svyruojančio pasisekimo rinkimuose lydima, Volkspartei stovėjo Austrijos valdžios prieky ištisus 11 metų, o laimėjusi pastaruosius rinkimus pasilieka ir toliau. Šis Austrijos gyvenimo laikotarpis buvo labai sunkus ir kėlė painių uždavinių. Bet, kaip rodo paskutiniųjų rinkimų duomenys, savo valdymu

yra įgijusi tautos pasitikėjimo ir jos atliktų darbų įvertinimo, nes iš tikrųjų kraštui daug nusipelnė.

Pirmas dalykas, kuris buvo didžiulės reikšmės, kad Austrijos vyriausybei pavyko išlaikyti kraštą nesuskaldytą, kaip liko suskaldyta Vokietija, nors nuo savo antikomunistinio nusistatymo ji nė trupučio nenukrypo. Antras jos didelis laimėjimas buvo, kad pagaliau okupacija buvo baigta ir svetima kariuomenė iš krašto pasitraukė. Jei tai ir nebuvo grynai vienos krašto vyriausybės nuopelnas, bet ir jos sugebėjimas savo krašto reikalus ginti daug lėmė.

Ir vidaus politikoje Volkspartei pasiekė gerų rezultatų. Ūkio ir socialinėj srity ji laikėsi realistinės politikos, siekdama kiek įmanoma didesnės laisvės ūkio srity privačiai iniciatyvai, subalansuoto biudžeto, darbininkijos nuproletarinimo, sukūrimo mažosios nuosavybės ir pagaliau Austrijos įjungimo į visą Europos ūkį. Tik šiuos tikslus pasiekusi, partija numatė imtis plataus masto socialinės politikos. Ir ši politika pilnai pasiteisino, nors koalicija su socialistais ne visuomet jai leido pilnai eiti savo keliu. Palyginti greitas po karo atsigavimas jau matyti iš to, kad 1953 m. praktiškai galėjo atsisakyti nuo užsienio pagalbos, o 1955 m. krašto socialinis produktas — visa gamyba ir patarnavimai — 1938 m. laikant 100, pasiekė 166. Šiuo atžvilgiu visoje Europoje Austriją pralenkė tik karo visai nepaliesta Švedija. Paskutiniaisiais metais Volkspartei jau galėjo daugiau savo dėmesį sutelkti kultūros puoselėjimui, šeimos globai, butų statybai ir panašiems dalykams.

Ateities kelias

Savo užsibrėžtą ateities kelią Volkspartei išdėstė prieš rinkimus išleistame manifeste. Jame iškelta, jog partija didžiausį dėmesį nukreips į pagrindinį principą, kad piliečiams būtų palikta kuo daugiausia laisvės, ir kovos prieš socialistų norą palenkti žmogų mašinai, o ne mašiną žmogui. Ūkio srity ji sieks laisvės ir sudaryti sąlygas, kad piliečiai galėtų įsigyti nuosavybės, kas, partijos nuomone, leis sumažinti mokesčius ir sudaryti fondus įvairiems socialiniams reikalams. Su tuo susijęs partijos užsimojimas nacionalizuotą pramonę, kuri sudaro apie 30% visos krašto pramonės, vėl perleisti į privačias rankas, pirmoj eilėj tas įmones paverčiant akcinėmis bendrovėmis ir akcijas parduodant, sudarius sąlygas jų įsigyti pirmoj eilėj darbininkams bei smulkiems savininkams. Šiuo atžvilgiu Volkspartei nori pritaikyti savo krašte amerikinio "people's capitalism" principą. Šis dalykas rinkiminėj kovoj buvo pagrindinis, todėl rinkimų duomenys aiškiai rodo, jog austrai yra atsibodėję nacionalizuotu ir valstybiniu ūkiu. Tad, tuo keliu eidama, Volkspartei didelės opozicijos visuomenėj neturės. Socialinėj srity Volkspartei numato imtis butų statybos, šeimos globos, įvesti senatvės pensijas ir savarankiškai besiverčiantiems asmenims, o taip pat aprūpinti darbu visus piliečius. Kultūrinėj srity ji pasisako už pilną kultūrinę laisvę ir prieš kultūrinio gyvenimo suėmimą į valstybės rankas. Užsienio politikoj žada laikytis taikos sutartim Austrijai uždėto karinio neutralumo, tačiau aiškiai pasisako už dvasinius ryšius su Vakarais ir Austrijos įjungimą į Vakarų kultūros bendruomenę.

Santykiai su Bažnyčia

Santykių su Bažnyčia klausimu tenka pastebėti, jog Volkspartei veda savarankišką politiką ir pati imasi už ją atsakomybę. Bažnyčia jos politikai nevadovauja ir jos neapsprendžia. Tačiau tokie Bažnyčios reikalavimai, kaip fakultatyvinių civilinių sutuoktuvių, rėmimas privačių konfesinių mokyklų, konkordato reikalai, yra taip pat ir oficialūs partijos tikslai. Su katalikų visuomene Volkspartei yra susijusi ir kitais atžvilgiais. Nors partija ir turi ideologiniams bei organizaciniams reikalams savo spaudą, tačiau jos organais laikomi laikraščiai leidžiami daugiausia ne jos pačios, bet katalikų spaudos sąjungos, veikiančios dar iš prieškarinių laikų. Apskritai galima pasakyti, jog ir Bažnyčia ir partija stengiasi išlaikyti korektišką politinių bei religinių reikalų išskyrimą.

VOKIETIJOS CDU DEŠIMTMEČIO KONGRESAS STUTTGARTE

Š. m. balandžio 26—29 dienomis Stuttgarte įvyko Vokietijos krikščionių demokratų šeštasis kongresas, kuris buvo skirtas jų dešimtmečio sukakčiai. Jame dalyvavo ne tik Vakarų Vokietijos vyriausybė, bet ir daugiau kaip 500 atstovų, apie 200 žurnalistų ir apie 2000 svečių. Kongrese taip pat dalyvavo Prancūzijos, Olandijos, Italijos, Šveicarijos, Belgijos krikščionių demokratų atstovai. Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungai atstovavo Dr. L. Gronis, kuriam buvo leista pirmam pasveikinti kongresą .Be jo, iš lietuvių dalyvavo Dr. P. Karvelis.

Kongrese buvo ne tik apžvelgta CDU nueitas turtingas dešimtmečio kelias, bet ir aptarta ateities uždaviniai. Dėl Vokietijos politikos su Rytais CDU kongreso ir kanclerio A. Adenauerio lūpomis buvo aiškiai pasisakyta, jog diktatoriai supranta tik jėgos politiką ir todėl vietoj silpnumo politikos turi būti vedama tvirtumo politika.

CDU vadovaujama Vokietija savo likimą aiškiai sieja su Vakarų pasauliu ir yra šalininkė Europos integracijos bei ištikima Atlanto Bendruomenės narė. Vokietijos dabar didysis siekis yra jos susivienijimas, bet ji yra pasiryžusi šio tikslo siekti taikiomis priemonėmis ir gerai supranta, jog Vokietijos suvienijimas yra neatmezgamai surištas su visa Rytų Europos problematika.

CDU kongresas itin l a i k o reikšminga visų krikščionių politinę vienybę ir politiką grindžiamą krikščionybės pagrindais. Šiuo klausimu Dr. K. Adenaueris savo pagrindinėj kalboj, triukšmingų ovacijų lydimas, pabrėžė: "Visas žmogiškasis galvojimas ir veikimas yra daugeliu atžvilgių susietas su laiko tekme ir palenktas jo kaitai, tačiau, jei politinė partija kuriama tik pagal momento reikalavimus, ji greit lieka sterili ir praeinanti. Todėl ir partijos — geriau politinės partijos — turi būti giliai siekiančios, jei nori ilgiau išlikti; jos turi remtis nepraeinančiomis vertybėmis".

CDU pirmininku ir toliau išrinktas Dr. K. Adenauer, vicepirmininkais — K. Arnold, Dr. E. Gerstenmaier, K. Uwe von Hassel ir J. Kaiser.

PRANCŪZIJOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄŽINĖS SĄSKAITA

Prancūzijos krikščionys demokratai (Mouvement Republicain

Populaire — MRP) ypač iškilo antrojo pasaulinio karo metu, nors jų tradicijos siekia šimtmetinę istoriją. MRP Prancūzijos rezistenciniame sąjūdy ir vėliau po jo vaidino labai reikšmingą vaidmenį. Tačiau reikia sutikti, kad pačiais paskutiniais laikais MRP vaidmuo nebedidėja, bet priešingai — išgyvenamas atoslūgis.

Kaip tik paskutiniu laiku Prancūzijoje pasirodė visa eilė išsamių veikalų krikščioniškosios demokratijos klausimais. Vėliausias iš tokių veikalų ir sukėlęs itin didelio susidomėjimo yra M. Vaussard: "Histoire de la Democratie Chretienne". Susidomėjimas krikščioniškosios demokratijos klausimais, jos laimėjimais ir nepasisekimais yra gyvas ne tik spaudoje, bet ir atvirose žodinėse diskusijose. Iš jų atžymėtinos Prancūzų Katalikų Intelektualų centro suruoštos plačios apimties diskusijos, kurios įvyko visai neseniai, jau 1956 metais.

Liečiant MRP nepakankamą efektingumą ir išgyvenamo atoslūgio priežastis, iš jų svarbesnės nurodomos tokios:

1. MRP dėl specialių Prancūzijos politikos sąlygų visą laiką buvo priversta būti Prancūzijos vyriausybės pozicijoje ir dėlto buvo gerokai apleista MRP sėniau planuota radikali socialinė programa, kuria buvo norėta nukreipti vandenį nuo komunizmo malūną sukančių ratų;

2. Konstatuojama, jog MRP buvo nepakankamai apdairi ir pasiruošusi užjūrio politikos klausimais. Dabar jau viešai prisipažįstama, kad MRP prisidėjimas prie nuvertimo Maroko sultono buvo politinė klaida. Ir nors tai buvo padaryta ne tiek MRP insistuojant, bet ir tylus su tuo žygiu sutikimas, tuo labiau neišryškinant visuomenei šio posūkio priežasties, atgrasė nuo MRP nemaža visuomenės;

3. MRP spauda bei visuomenės opinijos formavimas ne tik nebuvo aukštumoje, bet dargi gerokai apleistas ir tai neigiamai veikė MRP populiarumą ir pasisekimą;

4. Kairiųjų Prancūzijos katalikų, rašytojo Mauriaco ir Mendes France aitri prieš MRP ataka gerokai pakenkė MRP gerai opinijai;

5. MRP neigiamai veikė ir Prancūzijoje atgimstąs nacionalizmas bei nacionalistinis liberalizmas, kurie itin kenkė MRP ryškiai vedamai europinio apsijungimo idėjai;

6. Į MRP pačios partijos organizaciją ir jos seniau skelbtą dinamizmą nebuvo atkreipta pakankamo dėmesio.

Politinio sąjūdžio įtaka visuomenėje yra labai jautrus dalykas. Visuomenės nuotaikų barometras turi būti stropiai sekamas ir sąžinės sąskaita neužleidžiama.

PRANCŪZIJOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ KONGRESAS

Prancūzijos MRP dvyliktasis metinis kongresas įvyko š. m. gegužės 10—13 dienomis Paryžiaus priemiesty Montrouge. Be aktualių ir Prancūzijai rūpimų klausimų buvo rimtų pranešimų ir diskusijų bendrosios politikos klausimais. MRP, kaip mums rašo iš Europos, šiame kongrese pasirodė, kad jai netrūksta konstruktyvių idėjų ir realaus gyvenimo vertinimo. R. Schuman, buvęs Prancūzijos premjeras, įsakmiai pabrėžė, kad Europos suvienijimas MRP nėra tik gražus politinis šūkis, bet neatlaidi

būtinybė, be kurios Europa negalės tvirtai atsistoti ant savų kojų, o kalbėdamas apie komunizmą, jis atvirai pasakė, jog komunizmo pagrindinis siekis buvo ir pasiliko sunaikinimas mūsų vakarietiškos, krikščioniškos civilizacijos. Buvęs premjeras G. Bidault nurodė, jog Sovietų užsienio politikoje keičiama tik taktika, bet ne esmė. Griežtai buvo pasisakyta prieš komunistų pastangas organizuoti liaudies frontus. Visais minėtais klausimais priimti nutarimai. Nauju MRP pirmininku išrinktas M. P. Plimlin.

Sunkiais dabartinio Prancūzijos gyvenimo laikais MRP kongresas buvo ryškus politinės sąžinės balsas. LKD šiame kongrese atstovavo E. Turauskas.

KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI INDONEZIJOJE

Indonezijos prezidentui Dr. Sukarno neseniai lankantis JAV, jį lydėjo ir du krikščionys demokratai, Indonezijos parlamento nariai. Katalikus krikščionis demokratus atstovavo Dr. Sutarto Hadisubidjo ir protestantus — Dr. Johannes Leimena. Katalikų ir protestantų krikšč. demokratų partijos Indonezijos parlamente Jakartoje turi apie 15 atstovų, kurie gražiai bendradarbiauja su mahometonais, kurių yra didelė dauguma. Dr. Vl. Viliamas, kuris laikinai eina CDUCE gen. sekretoriaus pareigas, su jais užmezgė ryšius.

CHILĖS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VADOVAS NEW YORKE

Chilės senatorius ir krikščionių demokratų partijos Falange National žymus veikėjas Eduardo Frei Montalva gegužės mėn. vidury, amerikiečių pakviestas, lankėsi JAV. Sustojęs New Yorke, jis turėjo visą eilę pasitarimų su Vidurio Europos Krikščionių Demokratų S-gos atstovais. Buvo aptarta tolesnio bendradarbiavimo programa. Naujai susiorganizavusi Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Sąjunga ir CDUCE bendromis pastangomis leidžia Chilėje ispanų kalba informacinę knygą, kurios galutinė forma buvo taip pat aptarta. Be to, senatorius davė platų pasikalbėjimą CDUCE leidžiamam laikraščiui "Christian Democratic Review".

Senatorius E. Frei Montalva yra labai populiarus Chilėje ir yra numatomas kandidatu į Chilės prezidentus, kurio rinkimai įvyks 1958 metais.

NAUJA CDUCE MISIJA Į PIETŲ AMERIKĄ

Birželio pabaigoje CDUCE siunčia jau ketvirtą misiją į Pietų Ameriką. Ją sudarys CDUCE pirm. prof. A. Prochazka, Dr. A. Trimakas, Dr. T. Horanyj ir jaunimo atstovas St. Gebhardt. Misija vyksta visam mėnesiui ir sustos Panamoje, Peru, Chilėje, Argentinoje, Urugvajuje, Brazilijoje. Pakeliui bus sustota ir kituose kraštuose.

Eilėje P. Amerikos kraštų Sovietų Sąjunga varo plačią propagandą ir nepažįstantieji komunizmo patenka į jo pinkles. Atsispyrimui prieš komunizmą ir jo kėslus pavergtųjų kraštų atstovai gali daug padėti, nes jie komunizmo nešamą vergiją yra patyrę ant savo pečių. CDUCE, be turėtų tiesioginių kontaktų, jau ketvirti metai leidžia ispanų kalba biuletenį ir turi P. Amerikoje daug draugų bei prityrimo.

PASAULINIS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ KONGRESAS

Gegužės mėn. pabaigoje Paryžiuje įvyko pasitarimas trijų generalinių sekretorių: Nouvelles Equipes Internationales — NEI — buvo atstovaujamas Alfred Coste-Floret, Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjunga — Konrad Sieniewicz ir Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Sąjunga — gen. sekr. pavaduotojo Dr. Hernan Troncoso. Jau seniau sutartam šių trijų internacionalų kongresui Italijoje buvo aptarta programa ir kai kurie paruošiamieji darbai. CDUCE gen. sekr. K. Sieniewicz jau išvyko į Romą, kur bus aptarta kongreso paruošiamieji darbai su Italijos Democracia Christiana.

Kongresas įvyks spalio pradžioje. Lietuvius šiame kongrese atstovaus, be atstovų esančių Europoje, prof. K. Pakštas ir Dr. Vl. Viliamas, kurie rugsėjo mėn. vyksta specialiai į Europą.

IŠ LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VEIKLOS

Lietuvių krikščionių demokratų veikloje ir šiuo laiku, kaip ir anksčiau, dominuojantis dalykas yra Lietuvos laisvinimo reikalai. Jiems tad ir skiriama daugiausia dėmesio ir jėgų.

Lietuviškame šio darbo sektoriuje paskutiniuoju laiku lietuviams krikščionims demokratams ypač rūpi trys dalykai — VLIKo veiklos dar didesnis pagyvinimas, visų prie Lietuvos laisvinimo galinčių prisidėti jėgų apjungimas bei jų veiklos suderinimas ir į šį darbą įtraukimas visos lietuvių visuomenės, ypač politiškai organizuotos jos dalies.

Siekdami šių tikslų, liet. krikščionys demokratai rėmė ir remia VLIKo ir ypač jo pirmininko J. Matulionio pastangas pašalinti nesklandumus, kylančius dėl ligi šiol nepasiekiamo susipratimo su diplomatų šefu. Deja, iš antrosios pusės toms VLIKo pastangoms ligi šiol neparodyta jų supratimo. Ir tai krikščionis demokratus verčia prieiti nuomonės, jog šioj srity sekmingam klausimo išsprendimui būtų laikas ieškoti kito kelio, negu ligi šiol bandytasis. Siekdami kuo platesnio lietuvių politinių grupių apjungimo Lietuvos laisvinimo darbams, naują VLIKo statutą ruošiant, krikščionys demokratai parėmė palengvinimą sąlygų tiek iš VLIKo pasitraukusioms grupėms į VLIKą grįžti, tiek ir naujoms priimti. Tais pačiais sumetimais jie parėmė ir vilniečių į VLIKą priėmimą.

Platesnės lietuvių visuomenės Lietuvos laisvinimo darbe suaktyvinimas krikščionių demokratų įsitikinimu pirmoj eilėj priklauso nuo jos politinių grupių gerų savitarpinių santykių ir veiklos suderinimo bei suaktyvinimo. Todėl jie ne tik pilnai remia, bet ir rodo iniciatyvos tokio susipratimo, veiklos derinimo ir bendradarbiavimo pasiekti visame demokratinių lietuvių grupių veiklos plote — ne tik centrų ir bendriniuose mūsų organuose, bet ir tarp tų grupių organizacinių vienetų vietose.

Tarptautinė veikla, turinti mums ypatingai didelės reikšmės, paskutiniuoju laiku ypač yra gyva ir stipri. Lietuvių krikščionių demokratų atstovai, kaip matyti iš įvairių tarptautinių susitikimų aprašymų, plačiai

tuose susitikimuose dalyvauja ir aktingai reiškiasi. Visai pagrįstai galima pasakyti, jog tuose kongresuose ir suvažiavimuose Lietuvos ir apskritai pavergtų kraštų reikalai ne tik iškeliami, bet ir sulaukia nuoširdaus pritarimo daugeliu atvėjų mūsų atstovų energija ir pastangomis. Džiuginančiu reiškiniu ypač tenka laikyti, kad į tarptautinę veiklą vis daugiau įsitraukia mūsų jaunimas. Tik paskutiniuoju laiku jo atstovai gražiai pasireiškė Tarptautinės Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencijose Briusely ir Paryžiuje ir eilėj kitų tarptautinių susitikimų. Tuo pačiu metu į darbą įsitraukia naujų jėgų, todėl galima tikėtis, kad jų veikla šioj srity dar stiprės ir bus aktingesnė. Mezgami ir stiprinami mūsų santykiai ir su paskirų kraštų bei regionų krikščionimis demokratais. Šiuo metu ypač yra atkreiptas dėmesys ne tik mūsų, bet ir visų Vidurio Europos krikščionių demokratų į Pietų Ameriką. Stiprėjanti ir įsijungusi į pasaulinį krikščionių demokratų sąjūdį šio regiono krikščioniškoji demokratija mums žada nemažos paramos kovoje už mūsų laisvę. Tos paramos ne vienu atvėju iš jos atstovų jau esam ir susilaukę.

Iš partijos vidaus gyvenimo ypač pažymėtinas greitai stiprėjantis mūsų jaunimo sąjūdis. Jis jau reiškiasi ne tik JAV, bet ir visur kitur, kur tik yra didesnės lietuvių kolonijos ir didesni būriai lietuvių jaunimo. Jų žurnalas "Jaunimo Žygiai" jau sutelkė gražų būrį bendradarbių iš paties jaunimo tarpo, skaitytojų sutinkamas su susidomėjimu ir susilaukia gražių atsiliepimų tiek iš jaunimo, tiek ir iš suaugusių tarpo. Didesni vienetai, kaip Chicagos Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubas, jau yra parodę gražios veiklos.

Šia proga pažymėtinas didelis lietuvių jaunimo susidomėjimas krikščioniškąja demokratija, kuris ypač iškilo atsakymuose į L. Studentų Sąjungos anketą.

Vyresnieji mūsų nariai yra plačiu mastu įsijungę į įvairias lietuviškosios veiklos sritis — ALTo, Lietuvių Bendruomenės, katalikų organizacijose, lietuviškosios mokyklos darbą, spaudą ir kitur. Tai sumažina jiems laiko grynai krikščionių demokratų veiklai. Bet partija tai laiko šiuo metu tikslia ir lietuviškuosius reikalus atitinkančia kryptimi. Neturint savo neprikląusomos valstybės, yra žymiai susiaurėjęs ir politinės veiklos plotas — telikę Lietuvos laisvinimo reikalai, informavimasis aktualiais lietuviškosios politikos klausimais ir daugiau studijinio pobūdžio darbas, pasiruošiant išlaisvintos Lietuvos atstatymui. Tai, žinoma, yra rimti uždaviniai. Tačiau yra eilė lietuviškųjų uždavinių, kurie skubiau atliktini, nei, pvz., kai kurių politinių klausimų studijavimas. O kai kuriose mūsų politinėse grupėse pasireiškiančiai tendencijai į savo darbo programą traukti ir už politinių grupių veiklos ploto esančius dalykus lietuviai krikščionys demokratai nepritaria. Tačiau ir atiduodami didelę dalį savo jėgų bendriniams lietuviškiesiems uždaviniams, mūsų nariai neapleidžia to darbo, kuris šiandien lietuvių politinėms grupėms įmanomas, ir telkiasi į LKDS organizacinius vienetus bendromis jėgomis jam atlikti. Tokie gausūs susibūrimai, kaip Chicagoje suruoštasis krikščionių demokratų pobūvis, keletos vietovių krikščionių demokratų susitikimas Clevelande, iniciatyva demokratinių lietuvių grupių

bendradarbiavimui plėsti, visur graži talka ir parama mūsų jaunimo grupėms, suruošti ne vienoj vietoj mums reikšmingų sukakčių minėjimai bei kiti panašūs darbai rodo, kad mūsų gretos yra gausios, ištikimos krikščioniškosios demokratijos idealams ir turi pakankamai iniciatyvos atlikti joms tenkančius darbus.

LKD konferencija šiais metais įvyksta rugsėjo 1—2 d.d. Clevelande. Jos paruošimu rūpinasi LKD Clevelando skyrius. Skyriui lig šiol sėkmingai vadovavusi valdyba, pirmininkaujama Henriko Idzelevičiaus, neseniai buvo perrinkta. Ją dabar sudaro trys Petrai: Tamulionis (pirm.), Kliorys ir Gruodis. Naujas adresas: P. Tamulionis, 5914 Dibble Ave., Cleveland, Ohio.

*

Prof. K. Pakštas, šalia savo veiklos lietuvių ir tarptautinėse krikščionių demokratų organizacijose, nemaža laiko skiria ir moksliniam darbui. Šiuo metu ypač susitelkęs prie Lietuvos gyventojų problemų. Šiais klausimais jau paskelbė spaudoje keletą straipsnių, o Lietuvių Enciklopedijai ruošia išsamią studiją apie Lietuvos gyventojus nuo XI amž. ligi šių dienų. Taip pat yra užsimojęs paruošti peržiūrėtą ir papildytą Pabaltijo kraštų politinę geografiją. Daug darbo jau yra įdėjęs ir ruošdamas Lietuvos istorinę geografiją.

P. Maldeikis, žinomas pedagogas, aktingai dalyvauja kultūrinėje veikloje ir nemaža rašo spaudai. Bet ypatingą dėmesį yra atkreipęs į pedagogines sroves bei auklėjimo praktiką JAV ir Vakarų Europoje. Sistemingai šiuos klausimus keletą metų studijavęs, yra paruošęs plačią studiją "Pedagoginiai principai JAV ir Vakarų Europos auklėjime".

Adv. A. Juknevičius, žinomas Vilniaus krašto veikėjas, šiuo metu pirmininkaująs Vilniaus Krašto Lietuvių Sąjungai, deda daug pastangų, kad Vilniaus klausimas būtų tinkamoj plotmėj pastatytas tiek lietuvių visuomenėj, tiek ir tarptautinėj srity. Gilindamasis į Vilniaus krašto problemas, yra surinkęs tais klausimais vertingų duomenų. New Yorke, Politinių Studijų Klubo pakviestas, neseniai skaitė išsamią paskaitą "Mūsų ginčas su lenkais dėl Vilniaus tarptautinės teisės šviesoje".

Dr. V. Šimaitis priimtas nariu į amerikiečių teisininkų tarptautinės teisės draugiją. Baigęs teisės mokslus Lietuvoje ir Vokietijoje įsigijęs teisių daktaro laipsnį, jis šiuo metu gilinasi į JAV teisę ir ypač daug dėmesio skiria tarptautinei teisei. Šalia to darbuojasi Lietuvos Darbo Federacijos centro valdyboje.

Teis. P. Stravinskas plačiai reiškiasi visuomeniniam ir spaudos darbe. Savo gana dažnai periodinėje spaudoje pasirodančiuose straipsniuose ypač kelia aktualius mūsų politinio gyvenimo klausimus. Taip pat gyvai dalyvauja ir profesinėj teisininkų spaudoj. Kartu aktingai reiškiasi ir Clevelando krikščionių demokratų, lietuvių teisininkų ir bendrinėje lietuvių veikloje. Paskutiniuoju laiku jis ypatingai atsidėjęs lietuvių demokratinių grupių suderintos bei vieningos veiklos propagavimui.

Kun. V. Mincevičius sekmingai redaguoja italų kalba leidžiamą Eltos biuletenį, kurio informacijos italų spaudos plačiai panaudojamos ir kurio pareikalavimas vis didėja. Taip pat kun. V. Mincevičius daug prisidėjo išgaunant Italijos vyriausybės Lietuvos užsienio pasų pripažinimą lygiai su kitų kraštų pasais.

I. Matusevičiūtė daug įdeda darbo, pirmininkaudama Kanados Liet. Bendr. Kultūros Fondui. Tarp kitų darbų Kanados LB Kultūros Fondas yra paskelbęs šiais metais jaunimo literatūros konkursą — jaunimo dramos, apysakos ir vaikų literatūros. Ji taip pat skaitė paskaitą lietuvių kultūros kongrese Chicagoje. Dirbdama kultūrinį darbą, domisi taip pat ir politine sritimi bei joje reiškiasi krikščionių demokratų eilėse.

Kan. V. Zakarauskas, "Tėvynės Sargo" redakcinio kolektyvo narys, atšventė kunigystės 25 m. jubilėjų. Sukaktuvininkas mūsų visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime yra išvaręs plačią darbo vagą. Lietuvoje ir tremtyje yra su atsidėjimu dirbęs pedagoginį darbą, uoliai veikęs katalikų organizacijose, ypač jaunimo — ateitininkų ir pavasarininkų, plačiai bendradarbiavęs spaudoje. Įvertindamas jo darbus, Kauno arkivyskupas 1948 m. pakėlė jį Kauno kapitulos garbės kanauninku. Šiuo metu kan. V. Zakarauskas darbuojasi Marquette Parko lietuvių parapijoje Chicagoje, mokytojauja lituanistinėje mokykloje ir yra Amerikos Liet. Bendruomenės Tarybos narys.

Kun. P. Ragažinskas, LKDS atstovas prie Brazilijos krikščionių demokratų partijos, atšventė 25 m. kunigystės ir 20 m. darbo Brazilijos lietuvių tarpe sukaktį. Sukaktuvininkas yra Vila Zelina lietuvių parapijos klebonas ir per 20 metų yra išvaręs Brazilijos lietuvių gyvenime platų darbo barą.

Kun. Dr. J. Maknys, LKDS Centro Komiteto narys, atšventė savo 25 m. kunigystės sukaktį. Sukaktuvininkas, gyvai reiškęsis visuomeniniam darbe Lietuvoje, neišleidžia šios srities iš akių ir dabar, ypač domėdamasis socialiniais bei politiniais klausimais ir krikščioniškosios demokratijos sąjūdžiu.

Amžiną atilsį

Iš Lietuvos pasiekusiomis žiniomis, Jurbarke balandžio 22 d. mirė ilgametis Jurbarko klebonas kan. J. Bikinas. Velionis buvo dar spaudos draudimo laikų veikėjas, gimęs 1875 m., ir su jo mirtimi netenkame, tur būt, paskutinio Prūsuose ėjusio "Tėvynės Sargo" bendradarbio, o taip pat vieno pirmųjų krikščioniškosios demokratijos skleidėjų Lietuvoje. Dar spaudos draudimo laikais jis rašė tais klausimais ir nagrinėjo katalikų socialinę doktriną. Jis taip pat redagavo "Rygos Garsą", o Kaune "Vienybę" ir net ketverius metus "Laisvės" dienraštį. Perkeltas į Jurbarką, kurį laiką dirbo "Saulės" gimnazijoje ,dėstydamas tikybą ir lietuvių kalbą. Yra išleidęs nemaža briošiūrų kultūriniais bei politiniais klausimais ir išvertęs visą eilę knygų iš svetimų kalbų. Spaudoje daugiausia pasirašinėjo D. Dumbre.

Mūsų pagrindus sudaro visuomet pastovios krikščionybės tiesos ir tais pagrindais mes grindžiame savąją programą.

JULIUS RAAB,
Austrijos kancleris

Iš politinių ir socialinių sąjūdžių veiklos

VI EUROPOS FEDERALISTŲ KONGRESAS LIUKSEMBURGE

Kovo 1—5 d. Liuksemburge įvyko šeštasis Europos Federalistų Sąjungos (UEF) kongresas, kuriame lietuviams atstovavo Lietuvių Federalistų Sąjungos pirmininkas E. Turauskas. Liet. F. Sąjunga yra šio sąjūdžio pilnateisis narys.

Europos Federalistų Sąjunga visą laiką yra Europos federacijos gyvendinimo avangarde. Anglies ir Plieno Eur. Bendruomenė, Europos Apsigynimo Bendruomenė ir kiti panašūs užsimojimai ne tik susilaukė Sąjungos narių pritarimo, bet ir paramos.

Visą pokario laikotarpį Europos federalistų tarpe reiškiasi dvi kryptys — radikalioji ir nuosaikioji. Pirmoji siekia griežtai ir radikaliai Europos federaciją tuojau pat kurti, ragino per vyriausybių ir parlamentų galvas kreiptis į mases, skelbti Europos steigiamojo seimo šaukimą, renkant jį visuotiniais rinkimais ir t.t. Antroji kryptis linkusi prie Europos federacijos eiti palaipsniui ir atsargiai.

Visų Europos kraštų federalistų tarpe yra abiejų krypčių šalininkų. Tačiau ypač ryškiai radikalųjį sparną atstovauja Italijos federalistai, vadovaujami A. Spinelli, o nuosaikiesiems — Vak. Vokietijos federalistai, kuriems dabar pirmininkauja Friedlender.

Tarp Sąjungos V kongreso, įvykusio 1955 m. Paryžiuje, ir VI kongreso tarp abiejų krypčių rungtynės įgijo tokios įtampos, jog vos nesustabdė viso federalistų veikimo. Todėl kongresui šaukti komitetas buvo pataręs, kad paskirų kraštų sąjungos pirma sušauktų savo suvažiavimus, kuriuose tasai klausimas būtų išdiskutuotas. Tie suvažiavimai įvyko ir parodė, jog visuose kraštuose yra abiejų krypčių šalininkų, tačiau tik Italijoj vyrauja radikalioji kryptis.

Tokioje gana įtemptoje nuotaikoje įvyko VI Sąjungos kongresas, kuriame pasireiškė dar ir trečioji kryptis — tarpinė — pasistačiusi tikslu neleisti Europos federalistams galutinai suskilti. Visų krypčių vadai kongresui iš anksto siūlė po atskirą rezoliuciją, kokia kryptimi turėtų būti veikiama, siekiant Europos federacijos.

Kongreso metu kraštutinės kryptys nelauktai suartėjo ir pasiūlė savo bendrą rezoliuciją, kuri kongreso daugumos ir buvo priimta. Joje 1. konstatuojama tų dviejų sparnų buvimas ir pasižadama lojaliai sugyventi bendroje sąjungoje, netrukdant reikštis ir vienam ir kitam sparnui su savo tezėmis, 2. pareiškiamas noras surasti galimai dažniau progų bendram veikimui ir 3. skelbiamos viena šalia kitos abiejų krypčių rezoliucijos.

Į Sąjungos centro komitetą, renkant proporcine sistema, išrinkta 15 radikaliojo sparno atstovų, 10 nuosaikiųjų ir 8 tarpinės derintojų grupės. Be šių į c. komitetą dar įeina ir atitinkama proporcija tautinių federacijų atstovai.

Lietuviams ypač svarbu, kad visų krypčių Europos federalistų atstovai, nagrinėdami tarptautinę padėtį, griežtai pasisakė už pavergtųjų Europos tautų iš-

laisvinimą ir prieš dabartinę Sovietų politiką, kurią Europos federalistai laiko pavojingesne ir klastingesne, kaip buvusi sugniaužtos kumšties politika.

Nors beveik žodis žodin buvo tas pats siūloma derintojų grupės rezoliucijoje, tačiau nujausdamas, jog ta rezoliucija nepraeis, lietuvių atstovas pasiūlė prie radikaliųjų rezoliucijos tokį priedą:

Kongresas tvirtai pabrėžia, jog Europos Federalistų Sąjunga ir toliau reikalauja neaprėžtos teisės visoms Europos tautoms į Vakarų pobūdžio demokratiją bei solidarumą, nes tik federaliniais saitais apsijungusi Europa bus pajėgi išgauti iš SSSR derybų keliu Rytų kraštų išlaisvinimą.

Pasiūlytas priedas buvo priimtas rezoliucijos palaikytojų, komisijos ir pagaliau paties kongreso. Tai rodo, jog lietuvių dalyvavimas šiame kongrese buvo ir reikalingas ir naudingas.

DIDELIS LAIMĖJIMAS KRIKŠČIONIŠKAJAI DARBININKIJAI

Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Tarptautinė Federacija (International Federation of Christian Trade Unions — I. F. C. T. U.) anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis savo leidžiamą mėnesinį žurnalą "Labor" 1956 m. balandžio mėn. specialiai paskyrė Sovietų Rusijos pavergtųjų kraštų krikščioniškajai darbininkijai. Turint galvoje, kad ši tarptautinė krikščioniškosios darbininkijos federacija apima daugelį kraštų ir turi kelis milijonus narių, tos darbininkijos organo specialus dėmesys yra retas ir reikšmingas laimėjimas.

Progą tokiam numeriui išleisti sudarė pasiektas susitarimas tarp Paryžiuje veikusios Europos Egzilų ir Emigrantų Tarptautinės Krikščionių Darbininkų Federacijos (Federation Internationale des Travaileurs Chretiens Emigres et Reguges — F. I. T. C. R. E.) ir New Yorke veikusios Vidurio Europos Krikščionių Profesinių Sąjungų Federacijos (Central European Federation of Christian Trade Unions — C. E. F. C. T. U.). I. F. C. T. U. savo kongrese, įvykusiame 1955 m. gruodžio 12—14 dienomis Antverpene, šį dviejų paraleliai veikusių egzilinių organizacijų susitarimą patvirtino, ir taip pradėjo veikti nauja koordinacinė organizacija — Vidurio - Rytų Europos Laisvųjų Krikščioniškų Profesinių Sąjungų Tarptautinis Centras (International Center of Free Christian Trade Unions of Central-Eastern Europe — I.C.F.C.T.U.).

Grįžtant prie minimo žurnalo, tenka nurodyti, kad jam vedamąjį yra parašęs pats I.F.C.T.U. generalinis sekretorius A. Vanistendeal. Straipsnis yra puiki atestacija pavergtųjų kraštų krikščioniškajai darbininkijai ir jos paskatinimas ateities veiklai. A. Vanistendeal nurodo krikščioniškųjų profesinių organizacijų nueitą kelią, gyvą jų reikalą dabarčiai ir nužymi ateities uždavinius. Anot jo, kai kuriuose buvusiuose laisvuose kraštuose nei pati demokratinė santvarka, nei krikščioniškos darbininkijos sąjungos neturėjo gilių tradicijų bei pakankamo patyrimo, pagaliau kai kuriuose kraštuose ir patys režimai buvo nedemokratiški. Tad ir pažymi, jog niekas negalėtų reikalauti iš tų kraštų

tokios profesinių sąjungų sampratos, kokią mes turime dabar. Tačiau, nežiūrint ir tų nepalankių sąlygų, krikščioniškosios darbininkijos sąjūdžiai Lenkijoje, Vengrijoje, Jugoslavijoje, Čekoslovakijoje ir Lietuvoje veikė ir tenka jiems pripažinti už garbę, kad nė viename iš tų kraštų tie sąjūdžiai nepatarnavo įrankiu komunistiniams uzurpatoriams. Kitaip yra buvę su socialistinėmis darbininkijos organizacijomis.

Dabar, kai pačiuose kraštuose krikščioniškosios darbininkijos organizacijos yra komunistų visai užgniaužtos, tremty atsidūrusių tų organizacijų atstovų veiklą ir jų organizavimąsi tenka tik sveikinti. Gen. sekretorius visai teisingai atkreipia dėmesį į tai, kad naujai egzilų darbininkijos organizacijai atsidaro durys per I.F.C.T.U. į Jungtines Tautas, International Labor Organization, Unesco, Jungtinių Tautų Komisariatą Pabėgėlių Reikalams, I.C.E.M. ir kt. Reikia tik pozityvaus darbo ir realių pastangų, ir pavergtųjų tautų darbininkijos reikalai gali būti iškelti aukščiausiuose pasaulio forumuose.

A. Vanistendeal šio reikšmingo straipsnio pabaigoje kreipiasi į pavergtųjų tautų krikščioniškosios darbininkijos atstovus, kaip gyvuosius liudininkus esamos kraštuose tironijos ir kaip nepakeičiamus šauklius siekiamos pavergtiesiems kraštams laisvės, prašydamas jų ištvermės pasiryžtuose darbuose, o kreipdamasis į laisvųjų kraštų krikščioniškas darbininkijos organizacijas ir jų narius, prašo pavergtiems broliams ir jų atstovams broliškos meilės, jų siekių supratimo ir visokeriopos paramos.

Ir kiti šio "Labor" numerio straipsniai nagrinėja pavergtųjų kraštų darbininkijos problemas. Iš tų straipsnių itin pažymėtini: Vidurio Europos — Lenkijos, Vengrijos, Lietuvos, Čekoslovakijos, Jugoslavijos — krikščioniškųjų darbininkijos organizacijų trumpa istorinė apžvalga ir C.E.F.C.T.U. programa bei veikla. Žurnale visur minima ir Lietuva bei Lietuvos krikščioniškosios darbininkijos pagrindinė organizacija — **Lietuvos Darbo Federacija.**

Pagaliau paskutiniame žurnalo puslapy įdėta I.F.C.T.U. Antverpeno kongreso priimta Rytų kraštams skirta reikšminga rezoliucija, kurioje įsakmiai pasisakoma visais pagrindiniais klausimais. Suglaustai pagrindinės rezoliucijos mintys yra šios: **patvirtinama** krikščioniškosios darbininkijos nepalaužiamas ryžtas siekti taikos, tačiau nurodoma, jog komunistai yra pavergę daugelį Europos ir Azijos tautų, kurioms laisvė turi būti gražinta; **primenama,** kad komunizmo ir krikščionybės sampratos apie žmogų, jo kilnumą, laisvę ir bendruomeninį gyvenimą yra diametraliai priešingos ir visai nesuderinamos; **smerkia** permanentinę ir brutalią vergiją, kurioje komunistinės valdžios laiko pavergtąsias tautas ir kur toji vergija praktiškai aprėpia visas gyvenimo sritis, tiek asmeninį, tiek šeimyninį, tiek socialinį, tiek viešą, tiek ir privatų; **protestuoja,** jog komunistų pavergtuose kraštuose yra visai užgniaužta darbininkų organizavimosi laisvė ir kad komunistų organizuojamos taip vadinamos profesinės sąjungos yra tik politiniai organai, tarnaują dar didesniam darbininkijos pavergimui; **atmeta** komunistų valdomų kraštų taip vadinamų pro-

fesinių sąjungų delegatų teisę dalyvauti International Labor Organization ir kituose panašiuose suvažiavimuose, kadangi tokie atstovai nėra darbininkijos laisvai rinkti ir neturi teisės kalbėti darbininkų vardu; **tvirtina** Vyr. Tarybos 23-čio suvažiavimo nutarimą, kuriame proklamuojamas krikščioniškosios darbininkijos solidarumas pavergtajai darbininkijai bei patikrina jai brolišką paramą kovoje už laisvę, demokratiją ir socialinį teisingumą; **pareiškia,** kad I.F.C.T.U. visuomet rems krikščioniškąsias egzilų profesines sąjungas ir pripažįsta jas tikraisiais atstovais tiek pavergtosios darbininkijos, tiek darbininkijos, gyvenančios tremtyje; **nurodo,** kad pagrindiniai tikslai krikščioniškosios darbininkijos organizacijų tremtyje yra:

1) tremty gyvenančių darbininkų materialinių ir moralinių interesų gynimas,

2) tos darbininkijos auklėjimas profesiniam susipratimui,

3) objektyvus bei dokumentuotas informavimas laisvojo pasaulio apie socialinę, ūkinę ir kultūrinę darbininkų būklę komunistų valdomuose kraštuose,

4) atstovavimas tremty gyvenančios darbininkijos atitinkamų valstybių įstaigose ir tarptautinėse organizacijose.

Išreiškia savo įsitikinimą, jog veikimas ir plėtra krikščioniškų profesinių darbininkų organizacijų yra pirmaeilės reikšmės reikalas tiek krikščioniškajai darbininkijai apskritai, tiek jų įsijungimui į laisvojo pasaulio krikščioniškosios darbininkijos sąjungas, tiek ir jų atstovaujamų kraštų ateičiai, nusikračius komunistinę priespaudą; **kreipia dėmesį** I.F.C.T.U. sudarančių organizacijų, tarptautinių viešųjų institucijų ir laisvųjų kraštų vyriausybių į tuos materialinius ir moralinius sunkumus, su kuriais susiduria egzilų krikščioniškosios darbininkijos organizacijos ir yra įsitikinę, kad laisvojo pasaulio yra moralinė pareiga galimomis priemonėmis jų veiklą paskatinti ir paremti; **įpareigoja** I.F.C.T.U. Valdybą patikrinti tiek pačių krikščioniškosios darbininkijos, tiek tarptautinių institucijų visas galimas priemones, kurios minimam reikalui galėtų būti panaudotos; **sveikina** neseniai pasiektą susitarimą tarp F.I.T.C.R.E. ir C.E. F.C.T.U. ir yra įsitikinę, kad šis susitarimas galutinai užbaigs trukusį egzilų krikščioniškosios darbininkijos organizacijų susiskirstymą; **reiškia viltį,** jog apsijungusi organizacija stipriai plėtosis ir prašo visas į I.F.C.T.U. įsijungusias organizacijas teikti jai brolišką paramą.

Ir lietuvių krikščioniškajai darbininkijai šio naujo tarptautiniame forume laimėjimo akivaizdoje atsidaro plačios veiklos galimybės, kokių ji neturėjo nė praeity. Ir kovoje už Lietuvos laisvę atsidaro nauji barai, platūs tarptautiniai kontaktai, reikia jais tik naudotis.

Visoje šitoje egzilų krikščioniškosios darbininkijos veikloje bei persiorganizavime ir įėjime į tarptautinę plotmę Lietuvos Darbo Federacija parodė gražios ir sumanios veiklos. Ji buvo viena iš steigėjų Vidurio Europos Krikščioniškų Profesinių Sąjungų Federacijos ir yra veiksmingai įsijungusi ir į naujai persitvarkiusią organizaciją, kuri pasiekė dabar jau tarptautinio pripažinimo. Darbo Federacijai ir naujoje organizacijoje tebeatstovauja P. Jočys, Dr. P. V. Raulinaitis, J. Valaitis — Lietuvos Darbo Federacijos steigėjai ir žy-

mūs darbuotojai, o jų įgaliotiniai yra Dr. A. Škėrys, Dr. Vl. Šimaitis, Dr. P. Mačiulis. Naujos organizacijos taryboje lietuviai turi tris atstovus. Naujai priimtas statutas numato, kad naujai suorganizuotas centras — — I.C.F.C.T.U. — turės du pagrindinius biurus — vieną Paryžiuje ir kitą New Yorke. Persitvarkę biurai jau yra pradėję darbą.

EGZILINIŲ INTERNACIONALŲ BENDRADARBIAVIMAS

Š. m. balandžio 13 d. Strasburge, Europos Pavergtųjų Tautų posėdžių proga, įvyko Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos, Vidurio - Rytų Europos Liberalų S-gos, Tarptautinės Ūkininkų S-gos ir Vidurio - Rytų Europos Socialistų S-gos konferencija. Konferencijoje dalyvavo apie 20 delegatų ir visų sąjungų pirmininkai: liberalų — Dr. S. Olszewski, ūkininkų — St. Mikolajczyk, socialistų — Z. Zaremba, krikščionių demokratų — prof. A. Prochazka. CDUCE degacijoje dar dalyvavo E. Turauskas, S. Eustachiewicz, A. Raksanyj ir J. Vrzala.

Šie keturi internacionalai sutarė: 1) vieningai reikalauti, kad šios organizacijos pilnai ir lygiateisiai būtų atstovaujamos Pavergtųjų Tautų Asamblejoje; 2) keistis tarpusavy informacijomis ir, reikalui esant, bendrai ir vieningai reikštis politinėje akcijoje; 3) kitos ACEN sesijos proga sušaukti panašią konferenciją.

ANTROJI ACEN KONFERENCIJA

Pavergtųjų Europos Tautų sesija įvyko š. m. balandžio 12—15 dienomis Strasburge. Joje buvo paliesti aktualiausi pavergtųjų tautų klausimai ir ieškota europiečių joms pritarimo. Tenka šioje vietoje pabrėžti, kad to pritarimo daugiausia rasta Europos krikščionių politikų tarpe. Konferenciją sveikino be kitų buv. Prancūzijos premjeras G. Bidault, NEI vardu M. Klock, dabartinis MRP pirm. M. P. Plimlin, Belgijos senatorius Etienne de la Valles-Poussin, Vokietijos CDU parlamento atstovas Kissinger ir kt.

Be Lietuvių delegacijos, apie kurios darbus spaudoje buvo rašyta, sesijoj gyvai reiškėsi ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų S-gos delegacija, kurią sudarė prof. A. Prochazka, E. Turauskas ir S. Eustachiewicz.

Tarp lietuvių politinių sambūrių

ISTORIJA PAGAL PARTIJOS LINIJĄ

Socialdemokratų "Darbas" paskutiniuose numeriuose davė keletą straipsnių, kuriuose liečiama eilė svarbesnių mūsų politinės istorijos momentų, interpretuojant juos iš socialdemokratų partijos taško. Kadangi ten liečiami ne pačių socialdemokratų, o bendrosios mūsų politinės istorijos momentai, todėl pravartu pasižiūrėti, kas jų tais klausimais sakoma ir kaip jų pasisa-

kymai atrodo skaitytojui iš šalies.

Kas iškėlė nepriklausomybės šūkį

Šis klausimas "Darbe" paliestas keletoj straipsnių, bet ypač pabrėžiamai jį kelia K. Bielinis straipsnyje "Kas ugdė Lietuvos Steigiamojo seimo šūkį?" Straipsnyje teigiama, jog nepriklausomybės Lietuvai reikalavimą pirmieji iškėlę socialdemokratai, nes jų 1896 m. programoj sakoma, kad jų programa minimum — "savistovi demokratiška respublika, susidedanti iš Lietuvos, Lenkijos ir kitų šalių, paremta ant liuosos federacijos".

Šiuo teigimu liaudininkų "Sėjoj" (1956 m. Nr. 1) suabejojo J. Audėnas. Jis nurodo, jog "kadangi čia kalbama apie demokratišką respubliką, susidedančią iš kelių šalių, paremtą ant liuosos federacijos, tai vargu bau programos autorių bus galvota apie visiškai nepriklausomą Lietuvą". Tą nuopelną J. Audėnas linktų pripažinti liaudininkų pirmatakams, tačiau jų aiškiai iškelto to klausimo nesuranda. Jis tik pastebi, jog tai įdomus klausimas, kuriuo vertėtų daugiau pasidomėti.

Ir iš tikro tai būtų įdomus klausimas, jei jis turėtų pagrindo. Bet jo neturi dėl paprastos priežasties — kad lietuvių tauta nepriklausomybės siekė jau tuomet, kai nė vienos šių partijų dar nebuvo, ir jos siekti niekad nebuvo atsisakiusi. Tai parodo 1774, 1831 ir 1863 m. sukilimai, kurių paskutinį vos 20 metų skyrė nuo "Aušros" pasirodymo. Tegalėtų būti kalba, kas tarp 1863 ir 1918 m. pirmas iškėlė, jog Lietuvos nepriklausomybės atstatymas jau vėl yra aktualus politinis uždavinys, nes po 1863 m. sukilimo tokiu kol kas nebuvo laikomas, nes tam nebuvo jokių perspektyvų. Tačiau reikia sutikti su Audėnu, kad minėtoj savo programoj socialdemokratai to neiškėlė. Ten aiškiai pasakyta, kad jie siekia "savistovios" kelių sufederuotų tautų respublikos, bet ne "savistovios" Lietuvos respublikos. Ko Lietuvai jie iš tikro reikalavo, aiškiai pasakyta 1906 m. jų nutarime — ten jie pasisako reikalaują Lietuvai autonomijos.

Mums atrodo, jog socialdemokratai nori savo partijos istoriją pataisyti pagal šios dienos dvasią ir nutyli, apie kokią federaciją jie kalbėjo. Mūsų socialdemokratų, kaip ir kitų ano laiko marksistų, tikslas buvo ne tautinių valstybių atstatinėjimas, bet nugalėjusio revoliucinio proletariato federalinė valstybė, sukurta nugriovus ligtolines tautas ir valstybes skyrusias sienas. Joje turėjo būti vietos ir Lietuvai. Šią marksistų koncepciją kaip tik ir realizavo vėliau Sovietai. Ir kaip tik dėl šios priežasties Lietuvos nepriklausomybės kūrimo metu mūsų socialistų tarpe buvo tiek dėl jos kūrimo svyravimo. Rusų revoliucijos poveiky daugeliui jų veikėjų atrodė, jog jau atėjo revoliucinio proletariato pergalės ir apsijungimo diena. Todėl tautinių valstybių kūrimą jie laikė anachronizmu ir buvo pasišovę jungtis su sukilusiu Rusijos tautų proletariatu bei kurti bendrą proletariato valstybę. Tik rusų socialdemokratų suskilimas į bolševikus ir menševikus bei pastarųjų Rusijoj įsigalėjimas sukliudė mūsų ir kitų buvusių Rusijos pavergtų tautų socialdemokratams bei kitiems socialistams masiškai mestis į tos proletariato valstybės kūrimą. Bolševikų taktika jiems buvo neprimtina, nors pati struktūrinė tos proletariato valstybės koncepcija jiems ir buvo bendra.

Tokia yra dar nesena ir visiems žinoma dalyko istorija. Gal socialdemokratai ir kiti socialistai tokią Lietuvą būtų laikę ne tik autonomiška, bet ir nepriklausoma, kaip nepriklausoma ją skelbia sovietinė konstitucija. Tačiau tokia nepriklausomybės samprata labai žymiai skiriasi nuo tos, kurią mes dabar turime galvoj, kai kalbame apie nepriklausomą Lietuvą. Todėl socialdemokratai turėtų aiškiai ir pasakyti, apie ką iš tikro jie kalba. Kitaip susidaro dviprasmiškumas, kuris gal partiniu atžvilgiu jiems ir atrodo naudingas, tačiau paslepia istorinę tiesą.

Krikščionys demokratai ir Lietuvos nepriklausomybė

Įrodinėdami, jog jie pirmieji iškėlę Lietuvos nepriklausomybės šūkį, socialdemokratai — pritariant "Sėjoj" ir liaudininkams — kartu bando sudaryti įspūdį, jog krikščionys demokratai ir apskritai lietuvių katalikų visuomenė tenkinosi "caro kampininkų būkle" ir Lietuvos nepriklausomybė jiems visai nerūpėjusi. Tam paremti cituojami vienų A. Dambrausko-Jakšto žodžiai 1907 m. "Draugijoj", kad mes esą ciesoriaus kampininkai ir privalą klusnumą teisėtai vyriausybei, ir primenama anuo laiku Seinų vyskupiją valdžiusio prel. Antanavičiaus laiškai tikintiesiems, kuriuos buvo smerkiami 1905 m. revoliucionieriai. Antrieji cituoja 1900 m. "Tėvynės Sargo" žodžius "politišką Lietuvos neprigulmybę skaitome už tuščią svajonę ir prieš aną išreikštą neva lietuviškosios socialdemokratijos partijos išleidžiamose knygelėse atvirai protestuojame. Sargiečiai, o su jais visa ligi kaulo smegenų konservatyviška Lietuva pripažįsta Rusijos ciesorių už savo tikrą valdovą".

Dėl šių dalykų reikalingos kelios pastabos.

Pirmiausia naivu pasakoti, jog katalikai tenkinęsi "caro kampininkų būkle". Nuo pat okupacijos pradžios Lietuvos katalikams caro valdžia buvo didžiausias priešas net ir dėlto, kad ji stengėsi Lietuvą supravoslavinti. Tad katalikai su ta valdžia visą laiką buvo karo padėty ir labai daugelis nuo jos nukentėjo. Tas pats A. Dambrauskas-Jakštas buvo neseniai grįžęs iš tremties už pasipriešinimą caro valdžiai. Minėti Jakšto ir kitų pasisakymai visai kitais sumetimais buvo pasakyti.

"T. S." ir kitų panašūs į jo pasisakymai turėjo grynai taktinį tikslą sudaryti rusams įspūdį, jog lietuviai neturį jokių jų valdymui Lietuvoje priešingų tikslų ir todėl nėsą reikalo juos labai spausti. Šis klausimas yra aiškiai nušviestas net pačių socialdemokratų žmogaus V. Biržiškos. Todėl galima būti vienokios ar kitokios nuomonės apie tokią kai kurių ano laiko mūsų patriotų taktiką. Tačiau neteisinga ją versti tenkinimusi caro kampininkų būkle. Sunkiais laikais įvairi taktika būna bandoma. Mes visi, pvz., gerai žinome, jog pirmosios Sovietų okupacijos laikais daugelis liaudininkų jaunesniųjų žmonių buvo įsijungę į okupanto administracinį aparatą, užimdami jame aukštas vietas. Tačiau "Varpo" 1953 m. Nr. 1 M. M. dalyką taip paaiškina. Okupacijos pradžioje dar nebuvo visai išblėsusi viltis, bent kai ką išgelbėti ir įvykius palenkti sau naudingesne kryptimi. Todėl net buvusios pozicijos žmonių jaunieji liaudininkai buvo raginami eiti į įstaigas dirbti, galvojant, kad lietuviai, būdami val-

džios aparate, galės daugiau pagelbėti lietuviškajam reikalui. Taip eilė jaunų žmonių buvę pastūmėti tuo keliu, ir jų jau beveik nesą gyvųjų tarpe. Juos pražudė, — sako M. M., — slaptas noras ir pasiryžimas padėti kryžiuojamai Lietuvai. Panašiai socialdemokratai aiškina apie jų žmonių vaidmenį tos okupacijos metu, pvz., tame pačiame "Darbe" Dr. P. Ancevičius apie Dr. A. Garmų.

Dabar mes žinome, jog tos jų viltys buvo visai naivios. Tačiau tai aiškiai rodo, jog iš to, kad kas nors viešai skelbė, jog Stalinas esąs mūsų draugas, tėvas ir mokytojas arba kad caras esąs tikrasis Lietuvos valdovas, ne visuomet teisinga daryti išvadą, jog jis džiaugėsi ar bent tenkinosi Lietuvos okupacija. Juo labiau neteisinga, kai jau yra išaiškėję tikrieji to viso motyvai. Todėl būtų daug garbingiau, jei, pasilikdami sau teisę vienaip ar kitaip tokią taktiką vertinti, pripažintume vieni apie kitus tiesą tokią, kokia iš tikro ji buvo.

Ta proga pravartu iškelti ir kitą dalyką: jog apie kokios nors partijos ar kitos grupės nusistatymus negalima daryti apibendrintų išvadų iš kokio atsitiktinio straipsnio ar savo vardu kalbančio — kad ir tai grupei priklausančio — asmens pasisakymų. Tokias išvadas galima daryti tik iš pasisakymų tokioj spaudoj, kaip sovietinė, kur niekas nesuderintas su generaline linija negali būti atspausdinta ar viešai sakoma. O kitomis sąlygomis tokie pasisakymai tiek pat gali sutikti, kiek ir nesutikti su pačios grupės nusistatymais. Tuos nusistatymus rimtai konstatuoti tegalima iš pačios grupės pasisakymų — programos, nutarimų ar pareiškimų tų asmenų, kurie teisėtu pagrindu savo grupės vardu pareiškimus daro. Todėl ir apie krikšč. demokratų anuo metu nusistatymus Lietuvos nepriklausomybės klausimu reikia spręsti iš to, kur pati ši grupė savo nusistatymą pareiškė — LKD Susivienijimo programos projekte, Vilniaus seime, jos kuopų nutarimuose, kurių ir viešai buvo paskelbtų. Ir jų to laiko reikalavimas yra visai aiškus: "Kada Rusijos imperijoje įvyks konstitucinis ir demokratiškas valstybės valdymas, tai Lietuvai turi būti duota autonomija su savo seimu Vilniuje, išrinktu visuotinu, lygiu, tiesiu, slaptu balsavimu" (LKD Susiv. prog. proj.). Žinome, ir kodėl to reikalavo: "Lietuviai sako: perdaug apžiojęs, mažai nukąsi. Pagal tą priežodį mes tiek tereikalaujame, kiek galima tikėtis gauti, ir tiek težadame, kiek šių dienų aplinkybėse galima išpildyti... Niekuomet nekurstysime žmonių užpulti priešą daug stipresnį už juos, nes gerai žinome, kad iš to nauda būtų priešui, o nelaimė mūsų žmonėms" (Ten pat). Tačiau nereiškia, kad tik tuo bus ir ribojamasi: "Ateity šią programą papildysime ir išplėsime pagal tai, kaip laikas reikalaus". Ir iš tikro krikščionys demokratai savo programą nedaug metų praėjus išplėtė — kai tik pakito sąlygos, jie tuojau pasisakė reikalaują Lietuvai nepriklausomybės. Taigi jų pozicija anuo metu Lietuvos nepriklausomybės klausimu yra visiškai aiški.

Ką kalbėjo A. Dambrauskas - Jakštas ar prel. Antanavičius nebuvo krikščionių demokratų partijos pasisakymas ir už tai jie neatsako. Tačiau tiesos dėliai tenka pažymėti, jog tie pasisakymai irgi nereiškė tenkinimosi caro valdžia.

Net ir okupantas jo užimto

krašto atžvilgiu turi tam tikrų pareigų, ir kiek reikalauja tų pareigų vykdymas, jis teisėtai gali ir net privalo reikalauti krašto gyventojų klusnumo. Kitaip prasidėtų anarchija, nuo kurios pirmoj eilėj ir daugiausia nukentėtų ne okupantas, bet okupuotieji. Todėl nieko keisto nei daro, nei darė tie, kurie kada okupuoto krašto gyventojus prie tokio klusnumo paragino. Tai nėra nei pataikavimas okupantams, nei tenkinimasis okupacija. Ir tasai klusnumas, kurio okupantas teisėtai gali reikalauti, nė kiek nesiaurina teisės prieš krašto okupaciją kovoti. Tai yra du visai atskiri dalykai, kuriuos tik politiniai demagogai dažnai tyčia suplaka, siekdami didesnio propagandinio efekto.

Šitoj plotmėj dalykai buvo ir kalbamu atvėju. Nei minėti asmens, nei kiti nieko neįtikinėjo, kad už lietuvių tautos teises nereikia kovoti. Prieš socialistus kunigai ir apskritai katalikai apie 1905 m. kovojo ne todėl, kad jie varė propagandą už caro režimo pašalinimą ir Lietuvos išsilaisvinimą, kaip teigia J. Kaminskas "Darbo" 1955 m. Nr. 4 Jie kalbėjo prieš socialistų kurstomą klasinę neapykantą, smurto vartojimą ir terorą, vadinamus ekspropriatorius, kurie grasinimais vertė gyventojus mokėti socialistų akcijos reikalams jų nustatytas sumas, mišku ir kito krašto turto beprasmišką naikinimą, ateistinę propagandą ir Bažnyčios puolimus bei kitus panašius dalykus, kas buvo visai kas kita, nei pastangos likviduoti caro režimą ir išlaisvinti Lietuvą. Tai buvo jau apraiškos socialinės revoliucijos pagal marksistinį vadovėlį, kuriai katalikai, aišku, negalėjo pritarti. Žinoma, jie negalėjo pritarti ir marksistų politinės kovos tezei, jog "kuo blogiau, tuo geriau", kurios laikydamiesi marksistai sąmoningai stengėsi kelti anarchiją ir sudaryti kuo blogiausią padėtį, prileisdami, jog tai kaip tik sukels mases revoliucijai. Katalikų įsitikinimu į Lietuvos išsilaisvinimą vedė kitas kelias — lietuvių, kaip ir kitų Rusijos pavergtų tautų, tautinis susipratimas, kultūrinis bei ekonominis kilimas, iškovojimas pirmiausia tų teisių, be kurių toks kilimas neįmanomas, ir pakeitimas Rusijoje autokratinio valdymo demokratiniu, o ne marksistinė revoliucija, siekusi caro absoliutizmą pakeisti proletarine diktatūra.

Socialdemokratų programa ir Vilniaus seimo nutarimai

Perrašinėdami pagal partinę liniją mūsų politinę istoriją, socialdemokratai tai daro ir su Vilniaus seimu. Rašydamas apie šį seimą, J. Kaminskas "Darbo" 1955 m. Nr. 4 įtikinėja, kad jo nutarimai esą kuone socialdemokratų programos nuorašas. Tokie dalykai esąs pažadas, kad autonominėj Lietuvoj būsianti duota laisvė visoms joje gyvenančioms tautoms, "sakralinė" rinkimų formulė, autonominės Lietuvos teritorijos sąvoka ir eilė kitų dalykų. Kiek tai atitinka tiesą, galima matyti, tuos nutarimus palyginus su krikščionių demokratų tais klausimais nusistatymais, kurie buvo suformuluoti minėtam jų programos projekte.

Seimo nutar.: "...ir kitos Lietuvoje gyvenančios tautos galėtų pilna laisve naudotis".

Kr. dem.: "IV, 14. Visi Lietuvos gyventojai turi teisę laikyti save tos tautos nariais, prie kurios jie patys priklausyti nori.

Jiems valia turėti savas mokyklas saviems vaikams ir savas tautiškas draugijas".

Seim.: "Reikalauti Lietuvai autonomijos su seimu Vilniuje, išrinktu visuotinu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, neskiriant lyties, tautos, tikėjimo".

J. Kaminskas teigia, jog taip apibūdinti rinkimus tuomet buvę įprasta tik socialdemokratams.

Kr. dem.: "I, 4. Žmonių atstovai į visos Rusijos parlamentą renkami lygiu, tiesiu, slaptu, visuotinu balsavimu be skirtumo tikėjimo, tautos, lyties ir luomo". "II, 6. Lietuvos autonomija susidės iš šių teisių: a. turėti savo seimą Vilniuje, galintį ir turintį leisti įstatymus ir skirti mokesčius visai autonominei teritorijai, išrinkta lygiu, tiesiu, slaptu, visuotinu visų suaugusių gyventojų balsavimu".

Seimo: "Toji autonomiškoji Lietuva turi būti sudėta iš dabartinės etnografinės Lietuvos kaipo branduolio ir tų pakraščių, kurie dėliai ekonomiškų, kultūriškų, tautiškų arba kitų priežasčių traukia prie to branduolio ir kurių gyventojai priklausyti prie jų panorės".

Kr. dem.: "I, 1. Lietuvos autonomija turės apimti etnografines ribas ir išsitekti jose. Ribos tarp jos ir gretimų žemių turės būti padarytos imant dėmesin kraštinių gyventojų tautybę ir norą".

Šie sugretinimai akivaizdžiai rodo, kad krikščionys demokratai, jei pasektų socialdemokratų pavyzdį, su lygiu pagrindu galėtų sakyti, kad iš jų programos tai paimta. Tačiau tiesa kita — tai nėra paimta iš kurios vienos partijos programos, nes tai buvo nusistatymai bendri visoms tuo metu mūsų visuomenėje pasireiškusioms politinėms grupėms.

Krikščionių demokratų partija ir jos programa

Užsimojęs didinti savo partijos vaidmenį, minėtam straipsnyje J. Kaminskas bando įtikinėti, jog Vilniaus seimo laikais krikščionių demokratų partijos dar iš viso nebuvę. Vietoj jų tame seime jis randa tik kunigus ir "davatkėles". Jis rašo: "Vilniaus seimo metu mūsų kunigai teturėjo Peterburgo Dvasinės Akademijos profesorių — P. Bučio, J. Mačiulio-Maironio ir A. Dambrausko-Jakšto — surašytą katalikiškosios akcijos programos projektą, kuriame nieko nebuvo pasakyta apie krikščionių demokratų politinius siekimus Lietuvos klausimu ir kuris todėl lygiai gerai tiko Lietuvai kaip ir, sakysim, Filipinų saloms. Vilniaus seimo metu mūsų krikščionys demokratai neturėjo nei episkopato patvirtintos programos, nei organizacijos, nei organizuotos veiklos — būtinų kiekvienai politinei partijai pažymių".

Tačiau šie J. Kaminsko teigimai gana keisti.

Jei atsistosime jo plotmėj, tai turėtume pasakyti, kad jo laikomas labai reikšmingu Vilniaus seimas nebuvo joks seimas ir jo nutarimai yra niekiniai. Visi žinome, kaip jis susirinko. Jokių formalius reikalavimus atitinkančių rinkimų jam nebuvo. Vieni jo dalyviai buvo išrinkti kokiam atsitiktinių dalyvių susirinkime, kiti važiavo tik paraginti veiklesniųjų vietos lietuvių, o treti nuvyko savo asmenine iniciatyva. Jokių formalių mandatų iš jų seime taip pat nebuvo reikalaujama. Taigi formaliai ten nebuvo joks seimas ir jokio formalaus mandato kalbėti lietuvių tautos vardu jis neturėjo. Tačiau mes jį ir seimu laikome ir jo mandato neginčija-

me, nes jam taikome ne šios dienos, bet anų laikų mastą.

Tas pats yra ir su to laiko mūsų partijomis. Tai, ką vadiname mūsų ano laiko partijomis, tikslia sociologijos prasme buvo sąjūdžiai, kurie — kaip ir visuomet normaliai būna — ilgainiui formavosi į partijos. Be to, tai buvo pogrindžio sąjūdžiai. Todėl formalios organizacijos juose buvo labai maža, o ir ta pati vaidino labai mažą vaidmenį, nes pogrindžio sąlygose įvairių organizacinių formalumų laikytis neįmanoma — norint jų laikytis, sustotų visas darbas, kol būtų išrinkti įvairūs delegatai ir įvyktų jų suvažiavimas, būtų sušaukti su reikiamu kvorumu posėdžiai bei padaryti atitinkami nutarimai, atitinkamos institucijos būtų patvirtinti įvairūs planai ir t.t. Tokiais formalumais niekas anuomet nekvaršino sau galvos, neišskiriant nė pačių socialdemokratų. Tačiau iš to neseka, jog tie sąjūdžiai buvo be jokios organizacijos ir programos. Visi jie turėjo įvairiose vietose tampriau ar mažiau tampriai bendrai veiklai apsijungusius būrelius, darė suvažiavimus, rinko lėšas, leido spaudą bei vieningai siekė tam tikrų tikslų. O visiems žinoma, jog toks darbas be programos ir be organizacijos — kad ir labai skirtingos nuo formalaus susiorganizavimo — yra visiškai neįmanomas. Tai žinome kiekvienas, kuriam teko dalyvauti pogrindiniame veikime. Todėl apie bet kurią to laiko mūsų visuomenėje reikšmingiau pasireiškusią grupę teigimas, kad ji neturėjusi programos, organizacijos ir organizuotos veiklos yra grynas nesusipratimas, kyląs iš to, kad viešų ir laisvai veikiančių organizacijų mastu matuojami tie sąjūdžiai.

Kiek tai liečia krikščionis demokratus specialiai, tai jie turėjo ir organizaciją, ir organizuotą veiklą bei programą — žinoma, ano laiko sąlygas atitinkančio tipo. Kun. J. Tumas, rašydamas apie ano meto krikščionių demokratų veikimą, sako, jog jie "nors veikė visiškai savarankiškai, nuo nieko nepriklausomai, viską savo atsakomybe, tačiau veikė vienodai, kaip kad iš programos, nors rašytos programos nebuvo. Vyriausius programos punktus buvo pabrėžęs pats gyvenimo prityrimas; užsienių laikraščiai ir susivažiavimai juos tik paryškindavo ir sutvirtindavo. Sąjungos pamatas buvo tad ne sumanytojų, bet paties gyvenimo laisvai, naturališkai padėtas". To paties kun. J. Tumo liudijimu surašyti programą buvo nesiimta tik todėl, kad netikėta, jog tai ką daugiau pridėtų. Rašyta programa buvo paruošta tik tuomet, kai buvo norima išeiti į viešą veiklą. Tačiau tasai vadinamas LKD Susivienijimo progr. projektas nebuvo ją rašiusių sumanymai, o tik susistemintas išdėstymas šios grupės jau turimų pažiūrų ir tikslų. Organizacijos atžvilgiu to laiko krikščionis demokratus J. Tumas vadina dvasios sąjunga, nes formalios organizacijos nebuvo. Jis nurodo ir priežastis, kodėl formali organizacija nekurta: 1. kad tai būtų kliudę pačiai veiklai, 2. rusų valdžia nepripažino laisvų sąjungų ir 3. bažnytinė vyriausybė taip pat nepritarė tokios katalikų organizacijos kūrimui, kai ji turėjo veikti slapta. Todėl buvo veikta sąjūdžio forma, J. Tumo žodžiais tariant — pasiliekant dvasios sąjunga.

Tačiau iš to, kad kitokia forma tam tikra politine grupe veikia, negalima daryti išvadų, kad

jos iš viso nėra. Tarp kitko pastebėtina, jog J. Kaminskas visiškai klysta, teigdamas, jog rašyta programa esąs būtinas partijos pažymys, ir manydamas, jog krikščionys demokratai turi gauti savo programai bažnytinės vyriausybės patvirtinimą. Yra net didelių partijų, kurios tokios programos neturi ir nesirengia rašyti, nors niekas neteigia, kad jos iš viso neturi programos. O LKD Susiv. programos projektas buvo pateiktas Lietuvos vyskupams ne todėl, kad jie privalėtų iš vyskupų gauti savo programos aprobatą, bet tik norint, kad ateity nepasitaikytų kokių nesusipratimų.

Jau juokingu tenka laikyti J. Kaminsko teigimą, kad LKD Susiv. programos projekte nieko nebuvę pasakyta apie krikščionių demokratų politinius siekimus Lietuvos atžvilgiu ir kad ta programa lygiai galėjusi tikti ir Filipinų saloms. Lietuvių visuomenė dar nebuvo girdėjusi, kad Filipinai siekė Rusijos imperijos ribose autonomijos, savo seimo Vilniuje, tai autonominei sričiai reikalavo Kauno gubernijos ir lietuviškai kalbančių sričių Suvalkų, Kuršo, Gardino ir Vilniaus gubernijų, karinės prievolės atlikimo savo krašte, brėžėsi dirbti, kad "rusifikacija ir polonizacija nežengtų toliau nė žingsnio", ir t.t. ir t.t., kaip buvo rašoma toje programoje. Ir jei tai nebuvo politiniai siekimai Lietuvos atžvilgiu, gal J. Kaminskas paaiškintų kokie tai siekimai.

Dėl vietos stokos neįmanoma apsistoti ir prie eilės kitų panašios rūšies socialdemokratinių mūsų politinės istorijos interpretacijų. Tačiau ir čia iškelti dalykai rodo, kad jie apie tą mūsų istoriją rašo ne vadovaudamiesi istorine tikrove, bet noru tą istoriją parodyti tokią, kokią matyti jiems šiandien būtų malonu. Tačiau taip pagal šios dienos norus ir nuotaikas sustilizuota ta jų istorija nė iš tolo nepanaši į faktinę kalbamojo laiko mūsų politinę istoriją. Mums tai atrodo tuščios pastangos, nes istorijos jau neperdirbsi, nors ir kaip stengtumeis — ji paliks, kokia buvo.

A. Gražiūnas

LIETUVIŲ DEMOKRATINIŲ GRUPIŲ SUARTĖJIMO KELIU

Lietuvių demokratinės grupės gana sutartinai ir vieningai reiškiasi VLIKe, ALTe ir kituose Lietuvos laisvinimo bei lietuvių bendrinės veiklos baruose. Tačiau pačioje lietuvių visuomenėje tos grupės ligi šiol reiškėsi daugiausia kiekviena paskirai ir patys tų grupių organizaciniai vienetai vietose savo tarpe neturėjo artimesnio ryšio. Bendra jų akcija nebuvo nuolatinė, o tik išskirtiniais atvėjais pasireikšdavo, iškilus kokiam ypatingam reikalui.

Toks kelias ilgainiui tačiau yra pasirodęs neatitinkąs reikalo. Demokratinių grupių organizaciniams vienetams neišvystant vietose vieningos bei intensyvios akcijos, tų grupių užsibrėžti tikslai bei vykdomi darbai lieka beveik tik jų centrų ir bendriniuose organuose jų atstovų rūpestis. Net ir tų grupių narių dauguma, nekalbant jau apie platesnę visuomenę, tuo būdu pasilieka šalia viso to darbo, negaudama progos nei aktingai į darbą įsijungti, nei dalykus svarstyti bei

pasakyti dėl jų savo nuomonę. Tuo tarpu reikalinga, kad visa mūsų visuomenė, o ypač politiškai susiorganizavusi jos dalis būtų gerai informuota, tinkamai orientuotųsi mums aktualiais klausimais ir veikliai dalyvautų visuose darbuose.

Šis reikalas veiklesniuosius mūsų demokratinių grupių atstovus yra paskatinęs ieškoti kelio, kuris leistų tų grupių darbą apjungti bei derintis ne tik viršūnėje, laisvinimo veiksniuose ir šiaip bendrinių organizacijų centruose, bet visų tų grupių veiklos bei visos visuomenės mastu, apjungiant bendram darbui vietose veikiančius tų grupių vienetus.

Šitokiai veiklai pradžią davė Clevelando lietuvių demokratinių grupių organizaciniai vienetai. Krikščionys demokratai, valstiečiai liaudininkai, socialdemokratai, Darbo Federacija, Lietuvių Frontas ir Vienybės Sąjūdis susitarė imtis tokios bendros veiklos ir sudarė jungiamąjį organą, pavadintą Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumu.

Pradėtas kelias trumpu laiku labai regimai pasirodė tikslus bei vaisingas. Pirmiausia jis parodė, jog įvairių mūsų politinių grupių atstovai ne tik turi gana plačią bendro darbo plotmę, bet ir sudaro jiems sąlygas pasikeisti mintimis, išsiaiškinti klausimus bei suderinti nuomones, vienas kitą suprasti ir gerbti. Antra, bendromis jėgomis organizuojant aktualiais klausimais pranešimus bei diskusijas, ne tik tų grupių nariai, bet ir platesnė visuomenė darosi geriau informuota ir geriau pradeda orientuotis mūsų politiniuose, ypač Lietuvos laisvinimo ir jo organizacijos, klausimuose.

Clevelandiečiams pirmoj eilėj rūpėjo mūsų bendrinės veiklos srityse vienybės stoka. Ir neilgam tokios veiklos laikotarpy jiems pavyko šiuos klausimus ne tik išdiskutuoti, bet ir suformuluoti jais visiems bendras pažiūras, kurias paskelbė š.m. gegužės 2 d. Tas pareiškimas plačiai nuskardėjo lietuviškoje spaudoje.

Clevelando lietuvių demokratinių grupių apsijungimo ir bendros veiklos pavyzdys yra atkreipęs dėmesį šių grupių veikėjų ir kitose vietovėse. Jau daug kur pradėti ta kryptimi žygiai. Nors toje plotmėje demokratinių lietuvių grupių veikla dar nespėjo platesniu mastu išsivystyti, tačiau naujos linkmės įtaka jų pasireiškimuose gana ryški. Tai jau aiškiai iškilo jų pareiškimuose tautininkų Vašingtone organizuoto sąskrydžio ir St. Lozoraičio jo metu lankymosi JAV proga. Tie pareiškimai visur buvo daromi bendrai, o newyorkiečiai net savo pareiškime pažymėjo, kad vieningos lietuvių veiklos reikalu pritaria Clevelando lietuvių demokratinių grupių pareiškimui.

Mūsų demokratinių grupių kelią šia kryptimi tenka tik sveikinti ir palinkėti ryžtingai juo eiti. Kartu tektų paskatinti jų veikėjus netrunkant ir nelaukiant kokių raginimų imtis vietose šiam darbui iniciatyvos, nes iš tikro tai jau yra grynai jų iniciatyvos sritis.

LIETUVIŲ FRONTO BIULETENIS APIE VLIKO SESIJĄ

Lietuvių Frontas pasižymi tuo, kad savo spaudoje didžiausią rezistenciją rodo ne kam kitam, bet VLIKui. Ir būtent tuo būdu, kad viską, kas VLIKe vyksta, bando išversti taip, jog VLIKą

kiek galima daugiau suniekintų ir pažemintų. Kad VLIKas ir sunkiausiomis sąlygomis tęsia Lietuvos laisvinimo darbą, kai jau kurių rezistentų "politinė" veikla susiredukavo į iškyloj jaučio kepimą, šios spaudos leidėjams nedaro jokio įspūdžio.

Štai "Lietuvių Biuletenio" Nr. 23 įdėtas rašinys "Vliko sesija New Yorke".

Jame rašoma, kad atidaręs VLIKo sesiją pirmininkas pareiškęs, jog VLIKo posėdyje pagal statutą tegali dalyvauti nariai, tačiau posėdyje "buvo kaip tik Gen. kon. Budrys ir LAIC direktorė Kižytė". (Buvo ir PLB JAV Krašto Tarybos pirmininkas J. Šlepetys. J. J.). Padėtį gelbėti ėmęsis Dr. P. Karvelis, pasiūlydamas pakeisti statutą, ir "šurum-burum ir statutas pakeistas". Ir daroma išvada: "...tas statuto šurum-burum pakeitimas rodo, kad VLIKe nieko patvaresnio nėra ir kiekvienam atvėjuj galima tuojau pritaikyti VLIKo "konstituciją", jei tik turi daugumą balsų".

Dėl pačios kad ir VLIKo konstitucijos keitimo tenka pasakyti, jog net įvairūs rezistentai nėra atradę dėsnio, kiek kartų ji gali būti keičiama ir kada ją keisti turi būti sustota amžiams amžiniesiems. Dalyko esmė yra ta, kad bet kokia konstitucija turi būti keičiama tik jai keisti numatyta tvarka. Ir kol prasilenkimo su ta tvarka nėra konstatuota, nėra pagrindo jokiems priekaištams. Kad kam nors pabirs tokio pakeitimo atvėju ašaros dėl tariamo nieko patvaresnio nebuvimo, nereiškia, kad tos ašaros turi kokio pagrindo. VLIKo patvarumas glūdi jo nepalaužiamoj valioj kovoti dėl Lietuvos laisvės, o ne tame, jog kokia proga į savo posėdį įsileis svetį, nors normaliai tuose posėdžiuose dalyvauja tik jo nariai.

Tačiau reikia pasakyti, jog tokio keitimo iš tikro ir nebuvo. Svečių posėdyje dalyvavimas iš anksto buvo aptartas ir, suprantama, teigiamai išspręstas, kaip tai jau ne kartą VLIKo praktikoje yra buvę, nekeičiant statuto. Tik pravartu atkreipti dėmesį, kad kabindamiesi už to, kas jų manymu galėtų VLIKui bent kiek įdurti, biuletenio leidėjai nutyli, ko jie panaudoti savo baksnojimams negali. Šiuo atvėju, kad svečias gen. kons. J. Budrys perskaitė minist. P. Žadeikio gražų sesiją sveikinantį raštą ir pasveikino taip pat savo vardu, o LAIC direktorė M. Kižytė perskaitė ALT Vykd. Komiteto sveikinimo telegramą ir JAV Liet. Bendruomenės Tarybos pirmininkas J. Šlepetys sveikino sesiją žodžiu. Štai ir turime "informacijos" pavyzdį: kalbas dėl svečių dalyvavimo "išgirdo", bet tų svečių sveikinimų jų ausys nepajėgė išgirsti.

VLIKo pirmininko rinkimų klausimu vėl rašoma: "Priėjus VLIKo pirmininko rinkimus, paaiškėjo, kad Krupavičius neatsistatydinęs. Susidarė įspūdis, kad jis atsistatydinti nenori. Tik Vainausko stumiamas Krupavičius, pagaliau, savo atsistatydinimą pareiškė **esamuoju** ne **būsimuoju** laiku. Tai buvo nejaukus moralinio išprievartavimo momentas".

Mes iš savo pusės galėtume tik konstatuoti rašiusiojo nesąžiningumą, nes kitaip jis tokių prasimanymų nerašytų. M. Krupavičius jau prieš kurį laiką buvo LKDS Centro Komitetui pranešęs savo nusistatymą pasitraukti iš Vliko pirmininko pareigų ir tas dalykas C. Komiteto buvo aptartas bei sutartas ir parinktas naujas krikščionių

demokratų atstovas VLIKe. Pats M. Krupavičius aktingai šiame reikalo sutvarkyme dalyvavo. Tas M. Krupavičiaus nusistatymas jo paties buvo praneštas ir VLIKą sudarančioms grupėms bei paskelbtas ELTOS biuletenyje 1955 m. lapkričio 11 d. Ten buvo pranešta: "VLIKo pirmininkas M. Krupavičius savo raštu š. m. lapkričio 8 dieną pranešė VLIKe dalyvaujančių grupių atstovų pasitarimo prezidiumo įgaliotiniui Dr. A. Trimakui, kad jis VLIKo sesijoje Jungt. Amerikos Valstybėse įteiks savo atsistatydinimą iš VLIKo pirmininko pareigų ir į tą vietą savo kandidatūros nestatys".

Pramanyti, jog po viso to Krupavičių reikėję morališkai VLIKo posėdyje prievartauti, kad jis atsistatydintų, iš tikro reikia jokios pagarbos tiesai neturinčio žmogaus. Juk jei Krupavičius būtų nenorėjęs atsistatydinti, tai kuriuo tikslu jis būtų apie savo nutarimą iš VLIKo pirmininko pareigų pasitraukti pranešinėjęs, užkrovęs savo grupės vadovybei uždavinį surasti jo pareigoms kitą asmenį ir pats tuo reikalu rūpinęsis, sudaręs savo grupei reikalą dėl naujo jos atstovo VLIKe ir būsimų jo pareigų išsiaiškinti su kitomis VLIKe dalyvaujančiomis grupėmis ir t.t.? Tai būtų kažkoks keistas farsas, kurio nedarys ne tik Krupavičius, bet nė kuris kitas rimtas visuomenės veikėjas. O pagaliau tenka pastebėti, jog Krupavičius yra iš tų žmonių tarpo, kurių niekas nepajėgs išprievartauti ir priversti daryti tai, ko jis nenori daryti. Dėl paleisto gando, kad M. Krupavičius iš VLIKo pirmininko pareigų buvęs tariamai išmestas, jis ir pats yra "Draugo" korespondentui taip atsakęs:

"Kažkas Amerikoje buvo paleidęs gandą dar prieš VLIKo sesiją, kad aš jau esu iš VLIKo pareigų atsistatydinęs. Tai buvo netiesa, ir radau reikalingu tai pareikšti ELTOJE. Tačiau apie savo atsistatydinimą aš galvojau jau prieš keletą metų ir apie tai buvau kai kuriems suinteresuotiems organams pareiškęs. Vėliau, dar būdamas Vokietijoje, per ELTĄ paskelbiau, kad JAV VLIKo sesijoje aš savo atsistatydinimą iš VLIKo pirmininko įteiksiu ir savo kandidatūros į tą vietą nestatysiu. Tai ir įvykdžiau. Tad kai kurių spėjimas, kad aš buvau pašalintas iš tų pareigų, neatitinka tikrenybės" ("Draugas", 1956 m. Nr. 16).

Negalima suprasti, ko iš tikro tokios netiesos skelbimu siekiama. Iš visos L. Biuletenio laikysenos galima spręsti, jog viską nulemia vienas noras kaip nors daugiau ką nepalankaus apie VLIKą pasakyti.

Tačiau kokia iš to nauda net pačiam Lietuvių Frontui? **J.J.**

Ties knyga pasilenkus

PRANCŪZIJOS REZISTENCIJOS LIKIMAS

Henri Michel / Boris Mirkine Guetzevitch: Les Ideēs politiques et sociales de la Rēsistance. (Documents clandestine 1940 — 1944). Presses Universitaires de France, Paris, 1954.

Šiai knygai įvadą yra parašęs George Bidault, vienas žymiausių rezistencijos šulų, buvęs Prancūzijos Rezistencinės Tarybos pirmininkas, vėliau Prancūzijos premjeras ir krikščionių de-

mokratų lyderis. Bidault Prancūzijos rezistenciją aukštai vertina ir pažymi, kad, nepaisant, jog dabar rezistencija yra nutilusi, tenka pripažinti, kad anuo metu, kada Prancūzijos valstybinės jėgos buvo perblokštos, rezistencija identifikavosi su visa tauta ir įgalino Prancūzijos atsistatymą.

Gausūs dokumentai, autoritetingų autorių interpretuojami, atskleidžia Prancūzijos rezistencijos visą panoramą, kurioje matyti ne tik paskiri partizanų būriai, patriotizmo pagauti sukilėliai, jų didvyriškos kovos už laisvę ir gausios tų kovų aukos. Dokumentai išryškina ir tas idėjas, kurias kūrė ir kuriomis gyveno rezistentai. Aiškėja, kad išsisklaidžiusios ir izoliuotos rezistencinės kovos kovotojų eilėse jau pirmaisiais mėnesiais radosi paskirų asmenų ir grupių, kurie ėmė rimtai svarstyti, kokią Prancūziją atkurti išsilaisvinus. Rezistencinei kovai intensyvėjant ir aukoms augant, su dideliu susirūpinimu bei dvasine įtampa buvo ieškota rezistencijai gilesnės prasmės. Planuota ir vaizduotasi visai nauja Prancūzijos ateitis.

Apskritai imant, visų rezistentų buvo atsisakyta III Respublikos santvarkos, nors ir nevienodai buvo planuojamas ateities kelias. Taip sluogsniai, besigrupuoją apie londoniškę vyriausybę su gen. de Gaulles, sviro į prezidentinę valstybės sistemą, panašią į JAV. Socialistai kėlė, jų galvojimu, patrauklias neosocializmo idėjas. Krikščioniškasai frontas formavo plačios apimties socialinį humanizmą. Visų ryžtasi griežtai pasukti nauju keliu, nusisukti nuo istorinio kontinuiteto ir leistasi į naujas, neretai utopines doktrinas. Buvo kurta koncepcijos idealios respublikos, pilnos demokratijos ir to siekiant neigta, pavyzdžiui, didelis partinis susiskaldymas, biurokratizmas, anoniminio kapitalo įtaka ir svajota realizuoti pilną socialinį teisingumą, tautos gražią vienybę. Visos tos naujos ir gražios idėjos turėjo duoti naują, idealią ir sintetinę visuomeninę santvarką, kurioje būtų išlaikyta lygsvara tarp asmens laisvių ir valstybinio autoriteto, tarp individo teisių ir prievolių, tarp dvasinių tautos galių išvystymo ir materialinės gerovės sukūrimo.

Gal tai būtų buvę gražu, jei tai būtų virtę realybe. O nevirto todėl, kad tai buvo per didelis, staigus ir utopiškas šuolis. Rezistencijoj redaguota Jules Moch Prancūzijos konstitucija, kad ir logiškai pagrįsta, daugiau pasižymi patrauklia kūrybine fantazija, kaip gyvenimiška realybe bei prancūzų gyvenimo tradicija, istorinio vyksmo nuoseklumu. Prancūzijos rezistencijos dokumentai laiko perspektyvoje išryškina skaudžią tragiką — rezistencija tik jautėsi esanti revoliucinė, bet nebuvo iš tikrųjų.

Žodžiu, rezistencija buvo nepajėgi pakelti gyvenimo tikrovę savo sukurtų idėjų aukštumon. Ir taip šis gražus leidinys, pasirodęs po dešimties metų rezistencijai padėjus ginklus, yra tarytum paminklas ant kapo prisiminimui gražių svajų ir troškimų mažai viltingos pokarės sūkuriuose. Atsiskleidžia ne tik Prancūzijos, bet ir kitų kraštų tais šiurpulingo karo metais iškilusių rezistencinių sąjūdžių skaudi drama, vaizduojanti, kaip rezistentų gražūs siekiai buvo laidojami jau 1944 — 1945 m. įvykių, palikdami nepakankamai žymius pėdsakus. Ir rezis-

tentai, išėję į viešo gyvenimo areną, daugiau grįžo į tas pozicijas, iš kurių jie rikiavosi rezistencijai, negu sekė rezistencijoje kurtas, gyvenime neprigijusias idėjas.

RAUDONASIS PRŪSAS

Leopold Schwarzschild: DER ROTE PREUSE, Scherz u. Goverts Vlg., Stuttgart, 1955 m., 470 17.80 DM.

Radikalus liberalas ir gana dokumentuoto žurnalo "Das Tagebuch" (emigracijoje — Paryžiuje leidžiamas vadinosi "Das neue Tagebuch") leidėjas, parašė gana originalią Karolio Markso biografiją, "Raudonasis Prūsas". Knygoje nevertinama iš esmės Markso doktrina, bet kruopščiai analizuojamas Markso asmuo ir ypač nagrinėjama jo charakteris bei jo įtaka pačiam marksizmui. Schwarzschildo yra panaudota gausūs šaltiniai, Markso asmeniniai laiškai ir plati biografinė medžiaga. Ir taip Marksas atskleidžiamas naujoje šviesoje, suduodant mirtiną smūgį tai marksistų legendai, kuri skelbė Marksą buvus tauria, herojine asmenybe. Pagal šią knygą Marksas buvo visa kita, tik ne ideali figūra. Jos charakteris pasižymėjo egoizmu, nedėkingumu, neištikimybe savo draugams, klasta, intrigomis, net žemu moraliniu lygiu. Ypatingai išryškinamas jos despotizmo troškulys, grubus žiaurumas ir tiesiog fanatiškas pasitikėjimas savo sukurta pseudoreligija.

Iškėlus šias Markso būdo savybes, savaime nutiesiamas jam kelias į komunizmo diktatūrą, kurioje visame nuogume pasireiškia ne tik marksistinis totalizmas, bet ir Markso charakterio savybės.

Suprantama, kad visi tie, kurie norės gelbėti Marksą ir turėti jį demokratijos gynėjų pusėje, pirmiausia stengsis įrodinėti, kad Sovietų Rusijoje ir pavergtuose kraštuose nėra realizuota Markso doktrina, bet kad tai yra tik paprasta Maskvos satrapų diktatūra, mažai teturinti bendro su tikru marksizmu. Tačiau, kaip tik šituo klausimu Schwarzschildas yra nepalenkiamas. Anot jo, gal ir galima marksizmą taip perinterpretuoti, jog marksizmas tiktų demokratinei socialistinei partijai, tačiau tai būtų įmanoma tik atsisakant eilės esminių Markso tezių, tuo tarpu, kai leninizmas ir stalinizmas ,atmetus tik kai kuriuos neesminius dalykus, gali pilnai remtis Marksu.

Schwarzschildas grynai biografiniais duomenimis nuvainikuoja ir Markso originalumą. Anot jo, Marksas tik įvilko į mokslinę sistemą kitų seniau skelbtas idėjas.

Šios knygos autorius, atrodo, bus galutinai įrodęs, kad Marksas buvo nemeluotas prūsas, ypatingai pamėgęs prūsiškumą ir jo valstybines bei totalistines idėjas. Marksas savo sistemos ateities vizijose matė įmonių, kasyklų, įstaigų, žemės ūkio darbininkų marširuojančius pulkus pagal prūsišką discipliną ir preciziją — tikrus prūsus, tik be Dešimties Dievo Įsakymų. Tačiau faktiškai Markso noras buvo dar didesnis. Jis, aukštai vertindamas jakobinų revoliucinį žiaurumą bei Hegelio valstybės sudievinimą, siekė savo valstybinę koncepciją revoliuciniu smurtu ir visu žiaurumu įgyvendinti.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

1. **Kazys Bradūnas, DEVYNIOS BALADĖS.** Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1955, 114 psl. Kaina $2.00.

2. **Jurgis Gliauda, RAIDŽIŲ PASĖLIAI.** Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1955, 311 psl. Kaina $3.00.

3. **Vysk. Vincentas Brizgys, MARIJA DANGUJE IR ŽEMĖJE.** Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1956, 142 psl. Kaina $1.50.

4. **Vladas Ramojus, LENKTYNĖS SU ŠĖTONU,** karo nuotykiai. Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1956, 292 psl. Kaina $3.00.

5. **Zenonas Ivinskis, ŠV. KAZIMIERAS,** 1458—1484, New York, 1955, 222 psl. Kaina nepažymėta.

6. **Edgar Alexander, ADENAUER UND DAS NEUE DEUTSCHLAND,** Einfuehrung in das Wesen und Wirken des Staatmannes. Paulus Verlag, Recklinhausen, 1956, 284 psl.

7. **Norah Willis Michener, Ph. D., MARITAIN ON THE NATURE OF MAN IN A CHRISTIAN DEMOCRACY.** Editions "L'Eclair," Hull, Canada, 1955, 149 psl. $4.25.

8. **Maurice Vaussard, HISTOIRE DE LA DEMOCRATIE CHRETIENNE,** (France, Belgigue, Italie), Editions du Seuil, Paris, 1955, 333 psl.

NEW AUTHORS OF THIS ISSUE

Rev. Dr. Vytautas Bagdanavičius, M.I.C., writer and journalist. His latest important book is "The Fate of Mankind in Saint John's Book of Revelations." He is moderator of the largest Lithuanian daily in Chicago, "Draugas" (Friend), published by the Marian Order. In his article, he outlines the positions of Liberalism, Socialism, and Christianity on God, property, and the community.

Dr. Jonas Budzeika, economist and professor of economics at Manhattan College, New York. In his article, "Deliberation of Lithuania's Future Economic Structure," he compares Free Enterprise, the so-called "People's Capitalism," with Socialism, and shows that People's Capitalism would be most siutable for the future of Lithuania.

Eduardas Turauskas, former member of the Lithuanian Parliament, former Director of the Lithuanian News Agency "ELTA," Lithuania's former Minister Plenipotentiary to the League of Nations, member of the Executive Committee of the International Union of Christian Democrats. He describes the meeting of the Cultural Commission of the Union of Christian Democrats held in Berlin, where he represented the Lithuanian Christian Democratic Party.

TURINYS—CONTENTS

St. Dzikas, Tėvynės Sargybon prieš 60 metų — On Guard for Fatherland for 60 years 1

Kun. Vyt. Bagdanavičius, M.I.C., Liberalizmo, socializmo ir krikščionybės socialinių klausimų sprendžiamoji linija — Liberalism, Socialism and Christianity on Social Questions 7

Dr. J. Budzeika, Svarstymai apie Lietuvos ekonominę santvarką — Deliberation on Lithuania's Economic Structure 12

A. Gražiūnas, Politinės partijos, jų tipai ir vaidmuo — Political Parties, Their Types and Role 25

Simas Sužiedėlis, Gudų dvejopa invazija — Twofold Invasion of Byelorussians 37

J. Matulionis, Demokratija, partijos ir asmuo — Democracy, Parties and Person 46

Dr. V. Viliamas, Lietuvos seimai ir jų grupinė diferenciacija — The Parliaments of Lithuania and Their Political Grouping 51

RYŠKIEJI VEIDAI — DISTINGUISHED PERSONALITIES

Inž. Antanas Rudis — **A. B.** 62

Garpard Decurtins — **M. Krupavičius** 67

ĮVYKIAI IR MINTYS — EVENTS AND THOUTS

Lietuvos laisvinimo bare — In the Field of Lithuania's Liberation 71-80

Bažnyčios žodis — The Word of the Church 81-82

Krikščionių demokratų eilėse — In the Ranks of Christian Democrats 82-102

Iš politinių ir socialinių sąjūdžių veiklos — Activities of Political and Social Movements 103-107

Tarp lietuvių politinių sambūrių — Lithuanian Political Movements 107-177

Ties knyga pasilenkus — Book Reviews 117-120

New Authors of this Issue 120

PATIKSLINIMAS

Praėjusiame "T.S." numery atspausdintame straipsnyje "Žemės ūkio atstatymas išlaisvintoje Lietuvoje", ruošiant jį spaudai ir kiek trumpinant, įsibrovė pora autoriaus turėtą mintį neatitinkančių dalykų. Straipsnio autorius p. J. Mulokas prašo patikslinti, kad 1. jo pažiūra turėtų būti ne kaimo centras kuriamas, kaip buvo straipsnyje atspausdinta, bet seniūnijos, kuri gali apimti ir kelis kaimus; 2. vykdant žemės tvarkymą, turėtų būti tvarkomas visas iš karto taip ne vieno kaimo plotas, bet visos seniūnijos.

Už įsibrovusį straipsnyje netikslumą autorių atsiprašome.

Alp(LKA) 1745
1956, Nr.1

REMKIME

"JAUNIMO ŽYGIUS",

visuomeninio auklėjimosi ir krikščioniškos - demokratiškos politikos LKDS Jaunimo Sekcijos leidžiamą laikraštį.

"Jaunimo Žygius" redaguoja: A. J. Kasulaitis, J. Končius, A. Vedeckas. Redakcijos adresas: 73 Hemlock St., Brooklyn 8, N. Y.

Administruoja: Liūda Grigaitė, 560 Grant Ave., Brooklyn 8, N. Y. Metinė prenumerata 1 do.

Mūsų jaunimas sekmingai organizuojasi ir yra labai dėkingas už vyresniųjų materialinę ir moralinę paramą. Paremkime jų veiklą ir jų leidžiamus **"Jaunimo Žygius"** auka, prenumerata ar kitu būdu.

"TĖVYNĖS SARGO"

Administracijoje, 8534 86th St., Woodhaven 21, New York, dar galima gauti visus "Tėvynės Sargo" tremtyje pasirodžiusius numerius:

VOKIETIJOJE:

1947 m. 1 nr.	$1.00
1948 m. 2-3 nr.	1.00
1948 m. 4 nr.	1.00
1949 m. 1(5) nr.	1.00
1949 m. 2-3(6-7) nr.	1.00

JUNGT. AMERIKOS VALSTYBĖSE:

1951 m. 1(8) nr.	$2.00
1952 m. 2(9) nr.	2.00
1953 m. 1(10) nr.	2.00
1954 m. 1(11) nr.	2.50
1955 m. 1(12) nr.	2.00
1956 m. 1(13) nr.	2.00

90.743124